

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANABİLİM DALI

MODADA KÜRK VE SCHIAPARELLI MARKASI
ÖRNEĞİ

Ezgi Nur SUNA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doçent Arzu EVECEN

Çankırı – 2024

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANABİLİM DALI

MODADA KÜRK VE SCHIAPARELLI MARKASI
ÖRNEĞİ

Ezgi Nur SUNA
ORCID: 0000-0001-7442-2976

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doçent Arzu EVECEN
Sanat ve Tasarım

Çankırı – 2024

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	ii
TEZ KABUL VE ONAY	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
KISALTMALAR	vii
TABLO LİSTESİ	viii
GÖRSELLER LİSTESİ	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. PROBLEM CÜMLESİ	3
1.2. AMAÇ	4
1.3. ÖNEM	4
1.4. VARSAYIMLAR.....	4
1.5. SINIRLILIKLAR	5
1.6. TANIMLAR	5
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1. KÜRKÜN TANIMI, KAPSAMI ve tarihçesi	7
2.1.1. Kürkün Tanımı.....	7
2.1.2. Kürk Hayvanları ve Kürkler	8
2.1.3. Kürkün Tarihçesi	12
2.1.3.1. Prehistoria Döneminde Kürk Kullanımı	13
2.1.3.2. Orta Çağ Döneminde Kürk Kullanımı (5. yy.-15. yy.)	24
2.1.3.3. 16. Yüzyılda Kürk Kullanımı.....	31
2.1.3.4. 17. ve 18. Yüzyılda Kürk Kullanımı	34
2.1.3.5. 19. ve 20. Yüzyılda Kürk Kullanımı	37
2.2. KÜRKÜN GİYSİLERDEKİ İLETİŞİMSEL YÖNÜ	41
2.2.1. İnanca Dayalı Görüşler	42
2.2.2. Kürkün Statü ve Zenginlik Gösterim Yönu	45

2.2.3. Kürkün Libidinal Yönü.....	50
2.3. KÜRKE DAİR DÜŞÜNCE VE EYLEMLER.....	55
2.3.1. Kürk Hayvanı Üreticiliğine Yönelik Düşünce ve Eylemler	56
2.3.2. Kürk Üretiminin Çevresel Etkisine Yönelik Düşünce ve Eylemler	58
2.3.3. Kürk Üretiminde Hayvan Refahına Yönelik Düşünce ve Eylemler.....	59
2.3.4. Kürk Kullanımına Karşıt Hareketler.....	63
2.4. MODA VE KÜRK	70
2.4.1. Doğal Kürk Kullanan Markalar ve Tasarımcılar	70
2.4.2. Zaman İçinde Doğal Kürkten Vazgeçen Markalar ve Tasarımcılar	71
2.4.3. Kürke Alternatif Ürünler	73
2.4.3.1. Suni Kürk	74
2.4.3.2. Post Görünümlü Dokumalar.....	76
3. YÖNTEM.....	79
3.1. ARAŞTIRMA MODELİ.....	79
3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM.....	79
3.3. VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ	79
3.4. VERİLERİN ANALİZİ.....	80
4. BULGULAR	81
4.1. SCHIAPARELLI VE MODA	81
4.2. SCHIAPARELLI KOLEKSİYONLARINDA KÜRK KULLANIMI.....	82
4.2.1. Schiaparelli Sonbahar/Kış 2024-2025 Hazır Giyim.....	83
4.2.2. Schiaparelli Sonbahar/Kış 2023-24 Haute Couture	85
4.2.3. Schiaparelli Sonbahar/Kış 2023-2024 Hazır Giyim.....	87
4.2.4. Schiaparelli İlkbahar/Yaz 2023 Haute Couture	90
4.2.5. Schiaparelli Sonbahar/Kış 2022-2023 Haute Couture	92
4.2.6. Schiaparelli Sonbahar/Kış 2022-2023 Hazır Giyim.....	93
4.2.7. Schiaparelli Sonbahar/Kış 2021-2022 Hazır Giyim.....	95
5. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	97
KAYNAKÇA	101
ÖZGEÇMİŞ.....	1112

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırladığım *Modada Kürk ve Schiaparelli Markası Örneği* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe özenle uyduğumu, tez içerisindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve sunduğumu, doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntı için kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu; ayrıca, yazılı izin alınmış olması dışında tezde herhangi birisine ait kişisel veri bulunmadığını, tezin bizzat teslim ettiğim basılı veya elektronik kopyasında bulunan bana ait kişisel verilerin tezde yer alması için izin verdiğimi ve telif hakkı başkasına ait olan yazılı, görsel, işitsel veya başka biçimdeki herhangi bir malzemenin ancak bilimsel etik ilkeleri çerçevesinde ve/veya gerekli izinler alınarak tezde kullanıldığını beyan ederim.

22/04/2024

Ezgi Nur SUNA

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ

Enstitümüz Sanat ve Tasarım Anabilim Dalı öğrencisi Ezgi Nur SUNA tarafından hazırlanan Modada Kürk ve Schiaparelli Markası Örneği başlıklı bu çalışma, 22/04/2024 tarihinde yapılan Tez Savunma Sınavı sonucunda oybirliğiyle başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Danışman : Doç. Arzu EVECEN

İmza:

Üye : Dr. Öğr. Üye. Saliha ÖZELMAS KAHYA

İmza:

Üye : Dr. Öğr. Üye. Özge KILIÇ

İmza:

ONAY

Bu tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yönetim Kurulunun 17/04/2024 tarih ve 08-1 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ersoy YILMAZ

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Eskiçağlardan itibaren insanların giyim eşyalarından biri olan kürkün vahşi doğada yaşayan hayvanlardan elde edilmesine karşı oluşan tepkilerin artması, son 20 yıl içinde dünyaca ünlü markaların doğal kürk kullanımından vazgeçeceğini deklare etmesine neden olmuştur. Gelineen noktada global bir sorun olan kürkü için öldürülen hayvanlar ve moda dünyasındaki kürk ile ilgili mevcut durumun analiz edilmesine yönelik bilimsel çalışma yetersizliği “Modada Kürk ve Schiaparelli Markası Örneği” isimli bu tez çalışmasının yapılması gerektiğini düşündürmüştür.

Yüksek lisans tez çalışması süresince desteğini ve bilimsel yardımlarını benden esirgemeyen danışmanım Sayın Doç. Arzu Evecen’e, yetişmemde emeği geçen hocalarıma, çalışma arkadaşlarıma, her zaman yanımda olan ve büyük emeklerle beni bu günlere getiren aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

22/04/2024

Ezgi Nur SUNA

ÖZET

Tezin Başlığı : Modada Kürk ve Schiaparelli Markası Örneği

Tezin Yazarı : Ezgi Nur SUNA

Danışman : Doç. Arzu EVECEN

Tezin Türü : Yüksek Lisans

Bu araştırma, tarihsel süreç içerisinde kürkün, başta giysiler olmak üzere hangi amaçlarla kullanıldığını, bu amaçlar doğrultusunda kimi giysilerde işlevselliğin ötesinde bireyi varsıllaştıran bir temsiliyet değerini nasıl kazandığını, zamanla gelişen düşünce ve eylemlere paralel olarak hangi yönlere evrildiğini ortaya koymak suretiyle, modada öncü markalardan biri olan Schiaparelli'nin bazı koleksiyonlarındaki kürk kullanımlarını, malzeme ve model özelliği kapsamında sorgulamayı amaçlamaktadır.

Araştırmada koleksiyonlara dair tasarımların incelenmesi, özellikle suni kürklerle giysilere gerçekçi bir görünüm ve ifade biçimi kazandırılmasını ortaya koymak ve yaratıcı fikir, yenilikçi ürün ve yeni tasarım önerilerinin geliştirilmesine zemin hazırlamak açısından oldukça önemlidir.

Araştırmada nitel yöntemlerinden tarama modeli kullanılmış, veri toplama yöntemi olarak ise belgesel tarama yapılmıştır. Araştırmanın evrenini Schiaparelli markasının koleksiyonları, örneklem grubunu Schiaparelli markasının 2021 ile 2024/25 yılı İlkbahar-Yaz/Sonbahar-Kış sezonlarını içeren Haute Couture ve Hazır Giyim koleksiyonları oluşturmuştur. Bu kapsamda Schiaparelli markasının giysi tasarımlarının hayvansal kaynaklardan tamamen arındırılmadığını, markanın koleksiyonlarında tasarıma dahil edilen kürklerin işlevsel amaçlarla giyilebilir ürünlere dönüştürülerek klasik tarzda ve sofistike bir görünümde sunulduğunu, suni kürkleri de tasarımlara dahil ederek koleksiyonun bütününe dair bir anlatısallık yaratma gayretiyle giysilerde avangart ve sanatsal bir ifade biçimini destekleyen görünümler yaratıldığını söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Doğal Kürk, Suni Kürk, Moda, Giysi

ABSTRACT

Thesis Title : Fur in Fashion and the Schiaparelli Brand Example

Author : Ezgi Nur SUNA

Supervisor : Assoc. Prof. Arzu EVECEN

Thesis Type : Master's Thesis

This research aims to reveal the purposes of fur, especially for clothing, was used throughout the historical process, how some garments for these purposes gained a representative value that enriched the individual beyond functionality, and in what directions it had evolved in parallel with these developments. Thoughts and actions that develop over time; It aims to question the use of fur in some collections of Schiaparelli, one of the leading brands of fashion, within the scope of material and model features. It is significant that analysing the designs of the collections in the research in terms of revealing the realistic appearance and expression of the garments with artificial furs and preparing the ground for the development of creative ideas, innovative products and new design suggestions. The survey model, one of the qualitative research methods, was used in the research, and documentary scanning that used as a data collection method. The universe of discourse of the research consists of the collections of the Schiaparelli brand and the sampling group consists of the Haute Couture and Ready-to-Wear collections of the Schiaparelli brand, including the Spring-Summer/Autumn-Winter seasons of 2021 and 2024/25. In this context, it is possible to say that the clothing designs of the Schiaparelli brand are not completely free from animal resources, but the furs included in the design of the brand's collections are transformed into wearable products for functional purposes and presented in a classical style and sophisticated appearance, and by including faux furs in the designs, it is possible to say that views that support an avant-garde and artistic form of expression are created in the clothes in an effort to create a narrative about the whole collection.

Keywords: Real Fur, Faux Fur, Fashion, Clothing

KISALTMALAR

LCS	La Cotte Simple
FFA	Fur Free Alliance
NFW	Natural Fiber Welding
NMD	National Museum of Denmark
PVC	Polivinil klorür
PU	Poliüretan
TDK	Türk Dil Kurumu
t.y.	Tarih yok
vd.	ve diğerleri

TABLO LİSTESİ

Tablo No	Sayfa
Tablo 4.1. Schiaparelli'nin 2021-2024/25 hazır giyim-haute couture koleksiyonlarında kürk kullanımı	83

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel No	Sayfa
Görsel 2.1. Vair (sincap), Ermeni faresi (gelincik, ermin) ve sansar. (Kaynak: LCS, 2023).	10
Görsel 2.2. Farklı desende Rus sincabı (vair) (Kürschner 19 Ekim 2008). (Kaynak: LCS, 2023).	11
Görsel 2.3. Mağara duvarlarında bir av hayvanının figürü. (Kaynak: Pendergast ve Pendergast, 2004, s. 6).	14
Görsel 2.4. Kürk tunik giymiş bir mağara adamı (Kaynak: Pendergast ve Pendergast, 2004, s. 12).	15
Görsel 2.5. Buz Adam Otzi, 5.300 yıl önce Kuzey İtalya. (Kaynak: Evecen ve Beydiz, 2018, s. 322).	16
Görsel 2.6. (1) Kuzey Jutland'daki Borremose'de bulunan M.Ö. 365-116 dönemine ait bir kürk pelerin; (2) derileri temizlemek için kullanılan çakmaktaşı kazıyıcıları (M.Ö. 2000) ve (3) Batı Zelanda'da Kongemosen'de bulunan bızlar (M.Ö. 6000). (Kaynak: National Museum of Denmark, 2023).	17
Görsel 2.7. Kongul (İspanya)'da ren geyiği döneminde kürk etek giyinmiş kadın figürleri. (Kaynak: Evecen ve Beydiz, 2018, s.318).	19
Görsel 2.8. Gümüş bir kap üzerinde Orta Asya/İran kaunakes tasvirleri, Persepolis yakınları (Ebrahim Khadem Bayat/Instituto Nacional de Antropología e Historia, Mexico). (Kaynak: Wilkinson, 2014, s.263).	20
Görsel 2.9. Kürk giymiş barbar Gotlar. (Kaynak: Pendergast ve Pendergast, 2004, s. 287).	23
Görsel 2.10. Gotik Dönem asilzadelerin kürk astarlı pelerinleri. (Kaynak: Medieval Britain, 2023).	26

Görsel 2.11. Ortaçağ Dönemi 12. ve 13. yüzyıl kürk kullanımı. (Kaynak: Wilcox, 2010, s.23).....	27
Görsel 2.12. 14. yüzyıl kraliyet simgesi ermin kürkü. (Kaynak: LCS, 2023).	29
Görsel 2.13. Charles IV ve Burgundy Dükü'nün ermin ve gris kaplı kürkleri (BNF Bayan Francais 23279, fol. 19r, yaklaşık 1405–1415). (Kaynak: LCS, 2023).	30
Görsel 2.14. Bir İtalyan müzisyenin kürklü elbisesi ve Duchesse d'Etampes'in kürk astarlı elbisesi. (Kaynak: Fischel vd., 2013, ss. 86, 88).	32
Görsel 2.15. 16. Yüzyılda Alman, Fransız, İspanyol kürk kullanımı. (Kaynak: Wilcox, 2010, s. 54).	33
Görsel 2.16. Şehzade Mehmet'in sünnet şenliği (1582)'inde kürkçü esnafı resmi geçidi. (Kaynak: Karaca, 2002, s.568).	34
Görsel 2.17. İstanbul'da ticaret yapan Flaman tüccar Nicolas de Raspaigne portresi. (Kaynak: Fischel vd., 2013, s. 113).	37
Görsel 2.18. 19. yüzyıl bir Londra kürkçü salonu, Fransa, suluboya, anonim. (Kaynak: O'donnell, 2021).	39
Görsel 2.19. Les Trois Freres mağarasında geyik boynuzlu şaman ve boğa başlı insan tasvirleri. (Kaynak: Uysal, 2011, s. 38'den alıntılan Evecen ve Beydiz, 2018, ss. 314-315).	45
Görsel 2.20. Kürk ve zenginlik temalı film afişi ve bir vizon kürklü İngiliz model (1950). (Kaynak: Dyhouse, 2011'den alıntılan Acar ve Tosun, 2018, s.45).	50
Görsel 2.21. Tarih öncesi dönemden 20. yüzyıla evrimleşen deri giyim modası. (Kaynak: Bolton vd., 2004, s. 36).	53
Görsel 2.22. (1) Mısır Tanrıçası Bastet'in kedi başı ile (2) kaplan kürkünün çağdaş modadaki ortak görüntüleri. (Kaynak: Bolton vd., 2004, s. 120).	54
Görsel 2.23. Eva Gardner, 1952, MGM Stüdyosu, The Kobal Koleksiyonu. (Kaynak: Usa Today, 2005'ten alıntılan Acar ve Tosun, 2018, s. 46).	55

Görsel 2.24. Bir kürk hayvanı çiftliği. (Kaynak: Lung ve Lin, 2019, s.25).....	56
Görsel 2.25. Kürk çiftliklerinde tilkilerin elektroşok ile katledilmesi. (Kaynak: Born Free USA, 2019, s. 9).....	60
Görsel 2.26. Stres nedenli kanibalismus yaşayan kürk hayvanları (Kaynak: Born Free USA, 2019, s. 3).....	62
Görsel 2.27. Lynx'in kürk karşıtı poster 1. (Kaynak: Emberley, 1997, s. 28).....	65
Görsel 2.28. Lynx'in kürk karşıtı poster 2. (Kaynak: Emberley, 1997, s. 30).....	66
Görsel 2.29. Lynx anti kürk poster (1984). (Kaynak: Emberley, 1997, s. 23).	67
Görsel 2.30. PETA üyelerinden ABD'li ve Kanadalı iki aktivistin Taksim protestosu. (Kaynak: Çini, 2010).....	69
Görsel 2.31. Suni kürkler. (Kaynak: Oberg, 2021).....	75
Görsel 2.32. Tülü, çekili tülü, filikli tülü. (Kaynak: Öz, 2019, ss. 930-931).....	77
Görsel 2.33. Tilki ve Racun görünümlü pelüş kumaşlar. (Kaynak: Atlas, 2023).	78
Görsel 4.1. Schiaparelli, Esprit De Schiap, Hazır Giyim Sonbahar-Kış 2024/25 Koleksiyonu'nda kürk kullanılan tasarımlar. (Kaynak: <i>Schiaparelli</i> , t.y.c-f.).....	84
Görsel 4.2. Schiaparelli ... And The Artists Haute Couture Sonbahar-Kış 2023/24 Koleksiyonu'nda kürk kullanılan veya post görünümlü tasarımlar. (Kaynak: <i>Schiaparelli</i> , t.y.g-j).	86
Görsel 4.3. Schiaparelli, Now And Forever Hazır Giyim 2023/24 Koleksiyonu'ndaki kürk tasarımları. (Kaynak: <i>Schiaparelli</i> , t.y.k-ö).	88
Görsel 4.4. Schiaparelli, Cehennem, Haute Couture İlkbahar-Yaz 2023 Koleksiyonu'ndaki kürklü tasarımları. (Kaynak: Mower, 2023b).....	91
Görsel 4.5. Schiaparelli, Yeniden Doğuş, Sonbahar/Kış 2022-2023 Haute Couture Koleksiyonu'ndaki kürklü tasarımlar. (Kaynak: Bowles, 2022).	92

Görsel 4.6. Schiaparelli, Sonbahar-Kış 2022/2023 Hazır Giyim Koleksiyonu'ndaki kürklü tasarımlar. (Kaynak: Phelps, 2022).	94
Görsel 4.7. Schiaparelli, Sonbahar/Kış 2021-2022 Hazır Giyim Koleksiyonu'ndaki kürklü tasarım. (Kaynak: Phelps, 2021).....	95

1. GİRİŞ

İlkçağlardan günümüze kadar geçen süreçte insanlar yaşamsal faaliyetlerini sürdürmek, kendilerini tehlikeli canlılardan veya diğer insanlardan korumak, besin ve giyinme ihtiyacını karşılamak için çeşitli av malzemelerine, silah olarak kullanacakları aletlere ihtiyaç duymuşlardır. İlk çağlarda daha çok avladıkları hayvanların etlerini besin olarak tüketen insanlar, toplayıcı ve avcılık özellikleri nedeniyle hayvanların postundan elbise, keskin dişlerinden, boynuzlarından ve diğer organlarından av aletleri, silahlar ve diğer yaşamsal ihtiyaçlarını ve aksesuarlarını üretmeyi öğrenmişlerdir (Akçacı vd., 2021, s. 95).

İlkçağ döneminde insanların hayvan kürklerinden faydalandıkları arkeolojik keşiflerle kanıtlanmış, mağara duvarlarına çizilmiş görsellerde insanların üzerlerinde hayvan derilerinden elde edilmiş pelerin ve kürkün örtünmek amacıyla kullanıldığı belirlenmiştir. 1991’de İtalya Alp dağlarında turistik gezi yapan insanlarca buz içerisinde mumyalanmış bir insan bedeninin bulunmasıyla 5300 yıl öncesinde yaşadığı belirlenen bir insanın üzerinde bulunan giyim malzemelerinin koyun, keçi ve ayı derileri ve kürklerinden elde edildiği saptanmıştır (Bush, 2019). Doğa şartları, insan vücudunun hava şartlarına karşı dayanıksızlığı, örtünme ihtiyacı, dinsel argümanlar ve güzellik gibi birçok faktör insanların vücudunu örtecek bir şeyler üretmesine neden olmuştur. Bu bakımdan ilk çağlarda hayvanların etlerinden faydalandıktan sonra kalan deri parçalarını vücutlarına saran insanlar, daha sonra bu hayvan derilerinin özellikle postu tüylü olanlarını hem soğuğa karşı koruyucu özelliklerinden hem de yükledikleri birtakım kültürel ve dini anlamlardan ötürü giysi olarak kullanmışlardır.

Genellikle soğuk iklimlerde yaşayan insanların bir giyim malzemesi olarak kullandıkları hayvan kürkünün yüzyıllardır avcı insanlar için bir geçim kaynağı olması onun değerini her geçen gün artırmıştır. Örneğin, bozkır iklim koşullarında yaşayan eski dönem Türkler, soğuk doğa koşulları karşısında bedenlerini koruma zorunlulukları ve geçim kaynaklarının genellikle hayvancılık, deri ve kürk satışından oluşması bu toplumlarda giyim tarzını da belirleyen bir faktör olmuştur (Er ve Genç, 2008, s. 112).

1670’li yıllarda Royal Charter’ın kurduğu Kanada merkezli “The Hudson’s Bay Company” şirketinin avcılardan satın aldığı derileri Londra’da açık artırmayla satmaya başlaması kürk ticaretinin endüstriyel dönüşümünün başlangıcı olarak görölmektedir. Bu şirketin 1930’daki iki yıllık satışları incelendiğinde yüzbinlerce tilkiden evcil kediye varana kadar farklı türde hayvanı kürkü için itlaf ettiği (Acar ve Tosun, 2018, s. 43), bu yıllardan 1987 yılına kadar da Eskimo yerleşim bölgelerinde çok sayıda temsilcilikler açarak kürk sanayisini ve modayı yönlendirdiği bilinmektedir. Bu dönemde yaşananlara karşı hayvanları koruma örgütlerinin ciddi eylemleri şirketin Eskimo bölgesinden ayrılmasına neden olmuştur (Acar ve Tosun, 2018, s. 43; Tolunay, 2017).

İkinci dünya savaşından sonra Amerika ve Avrupa’da lüks yaşam hayalleri ve endüstrileşme hızının artması deri sanayisinde de önemli değişiklikler oluşturmıştır. 1960’lı yıllardan itibaren moda ve zenginliğin bir göstergesi haline gelen kürkler mevsimlere göre şekli, dokusu ve yüzey efektleri değiştirilerek doğal kürklere teknolojik işlemlerle yeni görünömler kazandırılması bu işlenmiş kürklerin daha fazla tercih edilebilirliğini arttırmıştır (Acar ve Tosun, 2018, s. 42). 1960’lı yıllarda Amerika ve Avrupa’daki birçok kadının kürk paltoyu cazibe, kadınsılık ve başarı imgesi olarak görmesi, modaya göre giyinen kadınlar arasında hayvan desenli kıyafetleri daha popüler hale getirmiştir. Bunun yanı sıra medya ve sinema alanında da kürkün zenginliğe, lükse ve cinselliğe çağrışım yapan bir nesne olarak sunulması, bir film sanatçısının tanıtım reklamında fileli çorapları ve vücuduna yapışan bir leopar kıyafeti ile poz vermesi, onun baştan çıkarıcılığının ve çekiciliğinin bir imgesi olarak yıllarca kadınlar arasında kullanılmasına neden olmuştur (Bolton vd., 2004, s.13; Conniff, 2016, s.103).

1990’lı yıllardan itibaren hayvan hakları örgütlerinin faaliyetlerini artırmaları, birçok ölkede hayvanlarla ilgili kanunların yapılması, nesli tükenmekte olan hayvan sayısının artması, doğaya ve canlıya karşı saygılı birey sayısındaki artış, etik düşünce yapısının gelişmesi, dini hassasiyetler gibi birçok faktör kürk sanayisinin ve moda dünyasının da suni deri ve suni kürk üretimine yönelmesine yol açmıştır. Birçok önlü moda firması oluşan tepkiler üzerine genellikle marka imajlarının zedelenmemesi amacıyla hayvan derisinden üretilen ürünlerden vazgeçtiğini geç de olsa açıklamaya

başlamışlardır. Kürk karşıtı tartışmaların doruk noktaya ulaştığı 1990'lı yıllarda bazı tasarımcılar koleksiyonlarında kürk kullanımından vazgeçtiklerini deklare ederek suni kürkü etik ve estetik bir alternatif olarak tanıtmaları bu dönemde suni deri kullanıma yönelik önemli bir başlangıç olmuştur (Bolton vd., 2004, s. 68). Bu firmaların birçoğu, vegan deri üretimi veya kürk görünümlü tül, tafting, süzene nakış tekniği gibi dokumalarla günümüzde kürk alternatifi olarak kullanılan kumaşları üretmeye başlamışlardır (Acar ve Tosun, 2018, ss. 52-54).

Modanın, sanayileşmeyle birlikte her şeyi tüketme ediminde bazı canlı türleri de ne yazık ki bu tüketime dâhil olmuş ve bu durum bazı hayvan hakları savunucularını da harekete geçirmiştir. Bu engellemeye yönelik mücadelelerin sürmesi alternatif olabilecek yeni ürünlerin de kullanıma sokulmasına zemin hazırlamıştır. Fakat yine de bazı tasarımcı koleksiyonlarda kürkü için öldürülme de eti yenen bazı hayvan türlerinin (koyun, kuzu, keçi vb.) kürk ve kıllarından oluşan ürünleri tasarımlarında kullandıkları görülmektedir.

Bu araştırma beş ana bölümden oluşmuştur. Birinci bölüm araştırmaya giriş niteliğindeki bilgilerle birlikte problem cümlesi, çalışmanın amacı, önemi, varsayımlar, sınırlılıklar ve tanımlardan oluşmaktadır. Araştırmanın ikinci bölümü araştırmanın kapsamını destekleyecek nitelikteki kuramsal çerçeveden oluşmuştur. Burada kürkün tanımı ve kapsamı ile prehistorya döneminden 20. yüzyıla birlikte giysilerdeki kürk kullanımına dair literatür bilgisi sunulmuştur. Ardından kürkün giysilerdeki iletişimsel yönü ele alınmış, modada kürke karşı oluşturulan düşünce ve eylemler açıklanmıştır. Modada kürk kullanımı ile kuramsal çerçeve tamamlanmıştır. Üçüncü bölüm araştırmanın yöntemini, dördüncü bölüm bulguları, beşinci bölüm ise sonuç ve önerileri oluşturmuştur.

1.1. PROBLEM CÜMLESİ

Bu araştırma Schiaparelli markasının 2021 ile 2024/25 yılları İlkbahar-Yaz/Sonbahar-Kış sezonlarını içeren Haute Couture ve Hazır giyim koleksiyonlarındaki kürk kullanımlarının giysilerde malzeme, görünüm, model

özelliği ve giysi türü açısından nasıl oluşturulduğu sorunsalı üzerine yapılandırılmıştır.

1.2. AMAÇ

Bu araştırmanın amacı kürkün kavramsal bir incelemesini yaparak Schiaparelli markasının örneklem grubu dahilinde Haute Couture ve Hazır Giyim koleksiyonlarındaki kürk kullanımlarını malzeme-giysi-görünüm birlikteliği açısından incelemektir.

1.3. ÖNEM

Çalışmada geçmişten günümüze kürkün giysilerdeki kullanımlarından yola çıkılarak Schiaparelli'nin örnekleme dahilinde seçilen koleksiyonlarda doğal ve yapay kürke yönelik tasarımlar incelenmiştir. Bu kapsamda tasarlanan giysilerin tasarımcı perspektifi ve yaratıcılığıyla ortaya konulması alana yenilikçi ve estetik bir bakış açısı kazandırması açısından önemlidir. Aynı zamanda markanın araştırmada incelenen giysilerde doğal kürkü (eti yenen hayvanların postunu) kullanmasının yansıra suni kürk kullanımına da rastlanan tasarımların gerçeği aratmayacak görünümde ve temayı destekleyecek türde sunulması, suni kürklerle de yeni biçimler kazandırıldığını ortaya koyarak bu konudaki algıları yeniden şekillendirmeyi ve tasarımcılara estetik açıdan yeni görme biçimleri kazandırmayı önemli kılmaktadır. Dolayısıyla kürkün doğal kullanımı kadar suni malzemelerin de giysilere benzer bir estetik görünüm ve işlevsel özellik kattığı savından yola çıkarak her türlü doğal kürk kullanımının ortadan kaldırılması için yeni alternatif malzemelerin ve bu malzemelerle marka tarafından oluşturulmuş giysi tasarımlarının ortaya konulacak olması, tasarımcı-ürün-tüketicinin sürdürülebilirlik ve çevre duyarlılığı gibi en temel bileşenleri de merkeze alarak hayvanlara zarar vermeyen tasarımlara dair daha bilinçli ve sağduyulu bir bakış açısı kazandırabilmesi açısından da önemli görülmektedir. Ayrıca modada kürk ve kürk kullanımlarına dair yeterli Türkçe kaynağın olmaması da alana katkı sağlayıcı bir diğer önemi vurgulamaktadır.

1.4. VARSAYIMLAR

Bu araştırmayı desteklemede kullanılan tüm yazılı ve görsel kaynakların geçerli ve güvenilir aynı zamanda konuyu açıklamada yeterli olduğu, yabancı dil çevirilerinin anlaşılır ve doğru olarak kabul edildiği, ayrıca seçilen marka ve örneklem dahilinde seçilen tasarımların konunun amacını tam anlamıyla yansıttığı ve çağdaş moda koleksiyonlarını temsil ettiği, görsel örneklerin ise tasarımların gerçek görünümlerini sunduğu varsayılmıştır.

1.5. SINIRLILIKLAR

Araştırmada yer alan “moda” terimi yalnızca giysi modasını kapsayacak şekilde, modada kullanılan kürk ise sadece moda tasarım koleksiyonlarında yer alan suni ve doğal kürkün giysilerin tamamında veya bir kısmında kullanıldığı tasarımlarla, araştırma kapsamında seçilen koleksiyonlar Schiaparelli’nin 2021 ile 2024/25 yılları İlkbahar-Yaz/Sonbahar-Kış sezonlarını içeren Haute Couture ve Hazır giyim koleksiyonlarındaki doğal ve suni kürk ve kürk görünümlü giysilerle sınırlandırılmıştır. Tasarımlarda kullanılan aksesuarlar kapsam dışı bırakılmıştır.

1.6. TANIMLAR

Kürk: Bir hayvanın vücut kıllarıyla kaplı giyecek haline getirilmiş hayvan postu (Taras ve Smyth, 2013, s. 9), deri üzerinde bulunan tüylerin dokusu ve kıllarının sıklığına göre işlenen post kürk olarak adlandırılır (Larousse, 1994, s. 9533).

Katonake: Koyun derisinden yapılmış ve daha çok köylülerin kullandıkları kürk çeşididir (Cleland vd., 2007, s. 168).

Gris ya da greys: Kuzey sincabının kışın sırtından oluşan mavimsi bir tonla açık gri renge dönüşen kısmı ile kar beyazına dönen göbek kısmıdır (LCS, 2023).

Vair: “Menü vair” ve “gros vair” olarak da adlandırılan Rus ya da Sibiryâ sincabı olarak bilinen altı beyaz, sırtı mavimsi gri, birbirini izleyen bölümler kalkan şeklinde parçalar halinde birbirine dikilen kürklerdir (Detweiler, 2018, ss. 8-9).

Ermin: Ermeni faresi olarak da bilinen gelincikten elde edilen kakım/kakum olarak da adlandırılan kürk türüdür (Wilcox, 2010, s. 16).

Moda: Fransızca “façon”dan gelen “Fashion” kelimesi bir şey yapma, belirli bir şekil veya tarz yaratma süreci (Cumming vd., 2010, s.79); toplumsal beklentiyi, zamanla uyumluluğu ve toplumsal ilişkileri, statüyü ve baştan çıkarmayı ifade eden bir kavramdır (Fogg, 2014, s. 8).

Vegan: Hayvanların gıda, giyim veya başka amaçlar doğrultusunda sömürülmesinden kaçınılan hayvansal hiçbir doku içermeyen alternatiflerin geliştirilmesi ve kullanımıdır (Türkiye Vegan Derneği, 2023).

Anti-Kürk: Kürklü hayvanların postları için öldürülmesine karşı çıkan kürk karşıtı aktivistlere verilen isimdir (Merriam-Webster, 2023).

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. KÜRKÜN TANIMI, KAPSAMI VE TARİHÇESİ

2.1.1. Kürkün Tanımı

Bir hayvanı örten veya kuşatan tüylü post için kullanılan kürk, bir bıçağı veya kılıcı saran, kın için kullanılan kelimeye kadar uzanmış etimolojik bir kökene sahiptir. İngiliz ve Anglo-Fransız kökeninde “furren” ve “furrer”, doldurmak, çizgi çizmek; German “fuerre” ve “fuotar” kökeninde kılıf; Yunanca kökeninde ise “pōma” ve “poimēn” kapak, koruyucu anlamlarına gelen kürk (fur) kelimesi İngiliz diline ilk yerleştiği zamanlarda “bir kişinin giysisini bir hayvanın yumuşak tüyleriyle kaplamak” anlamında kullanılmıştır. Bu dönemlerde bir giysiyi astarlamak ve süslemek amacıyla hayvan kılı olarak ifade bulan kürk, daha sonra hayvanın kendisinde bulunan tüylü deriye atıfta bulunmak amacıyla kullanılmıştır (Merriam-Webster, 2023).

Yine Farsça’da post tabirinin yerine kullanılan kürk, Arapça “ferve” olarak isimlendirilen işlenmiş derilere verilen isimdir (Karaca, 2002, s. 568). Ayrıca saç ile de eşanlamli ve daha çok insan olmayan memelilerin özellikle yoğun vücut kıllarıyla kaplı derileri ile ilgili olarak da kullanıldığından söz edilmektedir. Dolayısıyla kürk terimi bazen bir hayvanın vücut kılları “pelaj-kürk, kaban” olarak da bilinen tam bir kaplamayı ifade etmek için, bazen de tüyleri üzerinde olan deri haline getirilmiş hayvan postlarını ifade etmek için kullanılmaktadır (Taras ve Smyth, 2013, s. 9).

Yine literatürde kürkün kimi benzer tanımlamalarına rastlamak mümkündür. Türkçe sözlükte “Bazı hayvanların, giyecek yapmak için işlenmiş postu” olarak ifade edilen “kürk” (Türk Dil Kurumu [TDK] 2011, s. 2332), kısaca deri üzerinde bulunan tüylerin dokusu ve kıllarının sıklığı baz alınarak işlenmesiyle elde edilen post (Larousse, 1994, s. 9533) olarak tanımlanır.

Kürk veya post kullanımının başlangıçta bir ihtiyaçtan doğduğundan söz eden Naskali (2019), insanlık tarihi kadar eski bir kavram olan kürkü, ilk insanların hayatta kalmak için avladıkları hayvanların etlerini yiyecek amaçlı, kemiklerini alet, edevat için kullandıktan sonra, geriye kalan derilerini, bedenlerini korumak amacıyla

kullandıkları giysiler olarak adlandırmaktadır (s. 221). Burada da söz edildiği üzere kürkü, dokumacılık icat edilmeden çok önceki zamanlarda insanların giydikleri ilk giysiler olarak ifade etmek mümkündür. Memeli hayvanların derilerinin işlenmesi ve giysi olarak kullanılabilir bir şekle sokulması sanatı ise “kürkçülük” olarak tanımlanmaktadır (Ayhan, 2007, s. 190).

Bazı açıklamalarda kürk ve deri aynı anlamlarda kullanılsa da derinin detaylı kimyasal ve fiziksel işlemler uygulanarak insanların giyimine uygun bir yapıya kavuşturulması kürkü deriden ayıran bir özellik olarak ifade edilebilir. Hemen hemen her kültürde benzer değere ve kullanım alanına sahip olan derinin işlenmesi ve kürk haline getirilmesiyle giysi ya da aksesuar veya bir giysinin parçası olarak kullanılmasının yanı sıra bir mekânın dekorasyonunun da bir parçası olabilmektedir (Acar ve Tosun, 2018, s. 43).

2.1.2. Kürk Hayvanları ve Kürkler

İnsanlık tarihi boyunca koyun, keçi, kuzu, kedi, ayı, kurt, geyik, tilki gibi hayvanların yanı sıra sansar, su samuru, ermin, vair, deniz faresi, misk sıçanı, samur, sincap, genet ve mineverin kürk için avlanan hayvanlar olduğu bilinmektedir. Kullanım yerine göre kürkler değişiklik gösterse de bunların arasında en sık kullanılanı koyun ve tilki kürkleridir. Bu kürklerin bazıları ise yaşanan döneme göre değişik isimlerle anılmıştır.

Koyun derisi tüm kürklü veya tüylü deriler arasında en iyi yalıtım özelliğine sahip postlar olması nedeniyle en yaygın kullanılan ve kesinlikle en sıcak olan kürk çeşididir. “Chiton”, “chortaios” ve “katonake” olarak adlandırılan Yunan giysileri koyun derisinden yapılmış ve daha çok “fakir adamın kürkü” olarak anılmıştır (Cleland vd., 2007, s. 168). Wilcox (2010) da köylülerin giysisinin genellikle koyun derisinden ya da koyun derisiyle kaplanmış kaba kumaştan veya kurt postlarından yapılan pelerinlerden oluştuğunu bildirmiştir (s.17). Arkeolojik kazılarda, yazılı tarihten önce insanların koyun postlarından yapılmış giysi kullandıkları (National Museum of Denmark [NMD], 2023), koyunun evcilleşmesiyle özellikle Nil vadisi ve Akdeniz bölgesinde yaşayanların (Wilcox, 2010, s. 2), Hunların, Gotların ve diğer barbar çetelerin de koyun postundan kaban, pelerin ve günlük giysi olarak

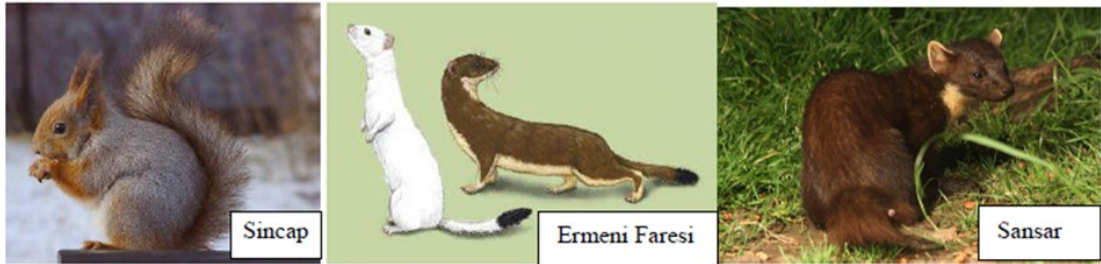
faýdalandyklary bildirilmiřtir (Pendergast ve Pendergast, 2004, s. 287). Koyun postlarynyň sýcak tutmaýy nedeniýle özellikle soğuk bölgelerde ýaşayan insanlar bu postlary gyysileriniň iç kysymlarynda kullanymışlarydyr (Bolton vd., 2004, s. 49).

Kürkleriň en nadide we en deęerlisi, řimdi olduęu gibi, Kuzey Rusya ve Sibirya’da bulunan bir sansar türü olan “Rus samury”dur (Wilcox, 2010, s. 16). Yine bir başka sansar olan Zibellina samur, gösteriřli koyu kahverengi veya siyah kürkü nedeniýle deęerlidir. Görünüře göre en çok çam sansarına benzeyen bu haywanlaryň siyah kürkleri vardyr. İskandinavya, Rusya ve Avrupa’nın Baltık bölgeleriniň uzak kuzey bölgelerinde ýaşayan samurlaryň kürkleri 14. yüzyıl boyunca kullanılırken, 15. yüzyılda daha koyu renkli kumařlar ve kürkler en zenginler arasynda moda olduęunda popülaritesi muazzam bir řekilde artmıřtır (La Cotte Simple [LCS], 2023). İtalyanca samur ya da sansar anlamlaryna gelen “zibeline” gelincik için de kullanılan bir terimdir. 19. yüzyılda ise gelincik kürkleri Almanca Flohpelz kelimeden türetilerek “pire kürkü” olarak adlandırılmıřtır (Faiers, 2021, s. 104). Yine başka bir kaynakta 16. yüzyılda Avrupa’da küçük hayvan postlarynyň da “pire kürkü” olarak kullanıldıęından (Detweiler, 2018, s. 9) söz edilmektedir.

Kunduz en büyük kemirgenlerden biridir. 14. yüzyılda giysi ve şapka yapymında oldukça popüler olan kunduz kürkleri hem büyük hem de daha kalın olması nedeniýle en gösterişli pardösülerde ve pelerinlerde astar olarak kullanılmıştır (LCS, 2023). 1860’larda “kunduz”, “kunduz bezi” adı verilen ağır keçeli bir yünü veya kunduz gibi görünmesi için bitirilmiş ve taranmış tavşan veya misk sıçanı gibi daha ucuz bir kürkü de belirtebilir. İngiliz tekstil imalatçylary da 1860’da hem “fok derisi” hem de “ipek fok derisi”, harmanlanmış tiftik ve/veya Tussar ipeğinden yapılan kumaşlar geliştirmişlerdir. 19. yüzyılın sonlarynda İngiliz kürkçüler ayrıca “misk fok derisi” - fok gibi görünmesi için kesilmiş misk sıçanı ve “kunduz kuzusu” – kunduz kürküne benzeyecek şekilde kesilmiş ve boyanmış kuzu derisi gibi taklitler tasarlamışlarydyr. Kısmen yün veya tavşandan yapılmış yarı kunduz silindir şapkalar maliyeti düşürmek için tavşan veya sincap derisinden yapılarak kunduz manşonlar halinde pazarlanmıştır. 19. yüzyılın ortalarynda kunduz, fok ve ayı, gerçek adlaryň yanı sıra yaygın tanımlayıcı terimlerle anılmıştır. Bufalo postlary, tüyleriniň

kıvrımıyla tanımlanırken, “Kunduz cüppesi”, adını aldığı hayvana benzeyen yumuşak bir kürk anlamında kullanılmıştır (Bruchac, 2002, s. 8).

Kürk isimleri bazen bir hayvan derisi için bazen kürkün rengi için özelleşmiş isimlerdir. Örneğin “Lettice” beyaz bir kürk, “foyne” ve “fitchet” sansar kürkünü ifade ederken “tomurcuk” kuzu derisi için kullanılan terimlerdir. Diğer yandan Petit-gris veya greys ve bys, bise, biche veya bische Orta Çağ’da sürekli olarak karşılaşılan ifadeler olsa da hangi kürk çeşitleri için kullanıldığı tartışmalıdır. Bununla birlikte bis ve çeşitlerinin dişi kızıl geyik kürkü, Pontus köpeği olarak adlandırılan hayvan kürkünün ise kunduz olduğu bilinmektedir (Wilcox, 2010, ss. 5,7). Gris ya da greyslerin muhtemelen sincap kürkü olup kuzey sincabının sırtından oluşan kısmıdır. Bu kısım kışın mavimsi bir tonla açık gri renge dönüşür, sincabın göbek kısmı ise kar beyazı haline gelir. Bu dönemlerde sincabın postu her zaman en kalın ve en ipeksi yapıda olduğundan ticari değeri daha yüksektir (LCS, 2023).

Görsel 2.1. Vair (sincap), Ermeni faresi (gelincik, ermin) ve sansar. (Kaynak: LCS, 2023).

Vair (Varyum Opus); Rus ya da Sibiryâ sincabı olarak bilinir. Altı beyaz, sırtı mavimsi gri, birbirini izleyen bölümler kalkan şeklinde parçalar halinde birbirine dikilen kürkler “menü vair” ve “gros vair” olarak adlandırılmıştır (Detweiler, 2018, ss. 8-9). Sırtlarının renkleri en açık mavimsi griden koyu griye, neredeyse siyaha (Orta Avrupa kökenli), kırmızı çizgili griye (Baltık bölgesinde ilkbahar ve sonbaharda; Orta Avrupa’da yıl boyunca) kadar değişmektedir (Görsel 2.2) (LCS, 2023).

Görsel 2.2. Farklı desende Rus sincabı (vair) (Kürschner 19 Ekim 2008). (Kaynak: LCS, 2023).

Ermeni faresi (*Mustela erminea*), Yunanlılar ve Bizanslıların beyaz bir fare olduğunu düşündükleri bir hayvan olan “ermin” (kakım/kakum) için kullandıkları isimdir. Fransa’da güzel beyaz kemirgen, 17. yüzyılın sonlarına kadar “le rat d’Armenie” olarak bilinen erminin 18. yüzyıldan itibaren ancak bir gelincik olduğuna karar verilebilmiştir. Kuyruğunun ucu mevsimden bağımsız olarak her zaman siyah olan ermini tanımlamak gerekirse, beyaz kışlık paltosunu giydiğinde “ermin”, kırmızımsı kahverengi kürkten yazlık elbisesi içindeyken ise “gelincik” olarak isimlendirildiği söylenebilir (Wilcox, 2010, s. 16). Kışın kuzey iklimlerinde gelinciğin kürkü kahverengiden kar beyazına döner. Kuyruğundaki siyah bir uç dışında, günler kısaldıkça (ve soğudukça) kürk beyazlaşır. Kürk ticaretinde kullanılan ermin terimi sadece gelinciğin bu kışlık kürkü için geçerlidir. Lettice (beyaz kürk), en yaygın olarak kar gelinciği veya kuyruk ucunda siyahlık bulunmayan gelincik türüdür. Lettice de tıpkı ermin gibi, bir gelinciğin en beyaz kışlık kürküdür. En saf beyaz kürkler yalnızca en engebeli, kuzey bölgelerinde bulunabilir ve en değerli olanlardır. Değeri, madenden daha yüksek olsa da erminden daha az tercih edilir. Çam sansarı (*Martes martes*) gelinciklerden daha büyük ve dolgundur, kuyruğu daha uzundur. Çam sansarının kürkü, bu gelinciklerin aksine kışın beyazlaşmaz. Kürk, açıktan koyu kahverengiye kadar değişir ve boğazına sarımsı bir renk tonu ile siyah karışır. Beyaz gelinciklerde olduğu gibi, kışlık kürk en gür ve ipeksi olduğundan muhtemelen yazlık kürkten daha değerlidir. Kayın veya Taş sansarı ise boynunun beyazlığından ayırt edilir (LCS, 2023).

Osmanlı İmparatorluğunda da kürklere farklı isimler verildiği görülmektedir. Örneğin çalkafa ismi kurdun ense postu için kullanılırken, elma yanağı tilki postlarının yanak parçalarından yapılmış samura yakın değerdeki kürkler için, Nafe kürkü ise tilki ve diğer kürklü hayvanların göbek bölgesindeki deriler için kullanılan isimlerdir (Oğuz, 2018, s. 120). Vaşak (*lynx pardina*), zerdava (*martes abietum*), kakum/kakım (*mustela erminea*), kursak/karsak (*vulpes corsac*, Türkistan'dan Moğolistan'a kadar olan bölgede bulunan bir cins tilki, Karagan tilkisi) göçen/kokarca kürkleri için kullanılan isimlerdir (Karaca, 2002, s. 568).

Yine Osmanlılarda kullanılan kürkler kullanacak kişi veya ünvana göre de çeşitli isimlerle adlandırılmıştır: Şeyhülislam beyaz kürk “Ferve-i beyda”; Vezir, şeyhülislam, yeniçeri ağası, kaptanpaşa ve nişancılar “Hassü'l-has ba postıyn-ı samur”; Saray ileri gelenleri ve önde gelen devlet memurları ile sadrazamlar “erkan kürkü”; görev süresi uzatılan memurlar “İpka Kürkü”; padişah ve devlet ileri gelenleri “Kakum (Kaakum-Kakım) Kürkü”; Sadrazam olanlar “Sadaret Kürkü”; Âlim ve müderrisler “Muvahhidi Kürk”; üniforma yerine resmi bir üstlük şeklinde kullanılan “Yenli Kürk”; kolları dar yapılmış kürkler ise “Kubur Kakum Kürk” olarak isimlendirilmiştir (Ayhan, 2007, s. 200).

2.1.3. Kürkün Tarihçesi

Tarih boyunca insanların Afrika ve Orta Doğu'dan kuzeye ve Asya'nın iç kesimlerine doğru göçleri özellikle soğuk kış günlerinde yegâne kıyafet olarak kürkleri kullanmayı zorunlu hale getirmiştir. Arkeolojik kalıntılardan Neandertal insanının avladıkları hayvanlardan elde ettiği derileri işledikleri ve kürkleri çok çeşitli amaçlarda kullandıkları anlaşılmaktadır. Kürkün çok uzun yıllardan beri kullanılması bir yandan insanların zorlu doğa şartlarında hayatta kalmalarını sağlamış, diğer taraftan becerilerini dericilikte geliştirmeleri ilerleyen dönemlerde diğer terzilik işlerinin gelişimine neden olmuştur (Naskali, 2019, s. 74). Başlarda kürk bir ihtiyaç malzemesi iken lüks giyim malzemesi hâline gelmiş, Çin, Mısır, Yunan ve Roma medeniyetleri dönemlerinde alımlı ve süslü kürklerin zenginlik ve zarafetin simgesi haline geldiği görülmüştür (Oğuz, 2018, s. 120). Kürkün gösterişçi tüketim ürünlerinden yani zenginlik ve statü ile örtüşen kimliğinden bir yok ediliş

öyküsüne uzanmasından çok daha ötede kürk, ilkel deneyimlerin bir ürünüydü ve bedensel tatminden duygusal tatmine evrilmeden önce temel bir ihtiyacı karşılıyordu. Elbette bu konuya birçok açıdan bakmak mümkün iken şimdilik yalnızca kürkün başlangıçta nasıl ortaya çıktığına ve en çok da dönemlerde giysilerdeki kullanımına ilişkin bilgilerden söz edilecektir.

2.1.3.1. Prehistoria Döneminde Kürk Kullanımı

İlk modern insan, etrafındaki doğa şartlarıyla mücadele etmek, yaşama tutunmak ve varlığını sürdürmek için çevresinde bulunan her şeyi değiştirirken kendisini de değiştirmek zorunda kalmıştır. Araç gereç üretme ve kullanma, vahşi doğayla mücadele etme gibi faktörler, çevresindeki doğal kaynakları da kullanmasını gerekli kılmıştır. Bu kapsamda av malzemeleri, kesip biçmek için taş aletler, su ve diğer sıvı besinleri kullanmak için taş ve topraktan yapılmış basit kaplar ve değişen hava koşullarında vücutlarını korumak için de türlü kıyafet malzemeleri kullanmışlardır. Bu malzemeler arasında en kolay bulunanı avlanan hayvanların postları ve yünleri olmuştur (Naskali, 2019, s. 73).

Erken insanlık tarihinde, diğer birçok eşya gibi kürk de sıcak tutması için hayatta kalmak amacıyla gereklilikten kullanılan giysilerdendi. Wilcox'a (2010) göre tarih öncesi dönemde insanlar hayvanların etlerini beslenmek için kullanırken, kemik ve boynuzlar genellikle silah ve alet yapımında kullanılmıştır. Diğer yandan insanlar, hayvan derileriyle vücutlarını kaplamış, yataklarına örtü, çadır, kap gibi temel gereksinimlerini karşılamışlardır. Bundan başka bu deriler takas veya fidye ödemeleri hatta prens hediyeleri şeklinde de kullanılmıştır (s. 1).

Görsel 2.3'teki mağara resmi, derisi giyecek, eti ise yemek olarak kullanılacak bir hayvanın katledilmesini tasvir etmektedir. Yaklaşık 40.000 yıl önce yaşadıklarına inanılan Cro-Magnon insanı, ateş yakmayı ve yemek pişirmeyi öğrenmiş, keskin bızlar veya sivri uçlu aletleri deri iplerle birbirine bağlanmış, hayvan derilerinde küçük delikler açmak için kullanmışlardır. Bu şekilde muhtemelen vücut, bacaklar, baş ve ayaklar için en eski örtüleri geliştirmişlerdir (Pendergast ve Pendergast, 2004, ss. 5-6).

Görsel 2.3. Mağara duvarlarında bir av hayvanının figürü. (Kaynak: Pendergast ve Pendergast, 2004, s. 6).

Kürkün giysi olarak ilk kullanıldığı dönem tartışmalı olsa da Homo sapiens ve Homo neanderthalensis dahil olmak üzere Üst Paleolitik dönemde yaşayan birçok hominoid türün kürk giydiği bilinmektedir. Koyun, bizon, misk öküzü, ayı, yünlü gergedan, mamut veya İrlanda geyiği gibi hayvanların derilerinden yazılı tarihten öncesinde giysilerin yapıldığı dünya çapında yapılan çeşitli arkeolojik kazılardan anlaşılmaktadır (NMD, 2023).

İlk bir araya getirilen giysinin tunik olduğu sanılmaktadır. Gömleğin atası olarak kabul edilen tunik, bir kısa kenarından baş için bir delik bırakılarak birbirine bağlanmış iki parça dikdörtgen hayvan derisinden yapılmıştır. Bunun yanı sıra arkeologlar, hayvan derilerinden et sıyırmak için kullanılan M.Ö. 100.000 yılına kadar uzandığı düşünülen yontulmuş kaya kazıyıcıları ile postları hoşlarına giden şekillerde kestiklerine, başları ve belki de kolları için delikler açtıklarına ve kürkleri vücutlarının üzerine örttüklerine inanmaktadır. Ayrıca, kürkleri kendilerine bağlamak için belki de bugün kemerlerin kullanıldığı şekilde ince deri şeritler kullanmış oldukları düşünülmektedir. Kollar açık olan kenarlardan geçirilir ve giysi ya kemerle kapatılır ya da yanlara giysiyi vücutta tutmak için ek bağlar yerleştirilir. En önemli Cro-Magnon icatlarından biri ise iğnedir. Hayvan kemiği şeritlerinden yapılan iğnelerle Cro-Magnon adamı özenle kesilmiş kürk parçalarını daha iyi oturan giysilere dönüştürmüştür. Mağara adamları, vücutlarını sıcak tutmak ve ayaklarını engebeli araziden korumak için o dönemin şartlarına göre tek giyecekleri giysi,

hayvanlardan elde ettikleri kürkler olmuştur (Görsel 2.5) (Pendergast ve Pendergast, 2004, s. 5-12).

Görsel 2.4. Kürk tunik giymiş bir mağara adamı (Kaynak: Pendergast ve Pendergast, 2004, s. 12)

En erken kürk kullanımıyla ilgili arkeolojik buluntunun bir örneği de İtalya'ya yakın Avusturya dağlarında yaklaşık 5.300 yıl önce ölen bir adamdan elde edilen bilgilerden ibarettir (Pendergast ve Pendergast, 2004, s. 7). İtalya'nın Güney Tirol bölgesindeki Val Senales bölgesinde bulunan Tisa Yoke nehrini geçen bir adamın bir buzul içinde ezilerek ölmüş olduğu 1991 yılında o bölgede gezen turistlerin yürüyüşleri sırasında ortaya çıkartılmıştır. "Buz Adam Ötzi" olarak adlandırılan bu adam, öldüğünde üzerindeki elbiselerin hayvansal sinirler ve diğer bitki malzemelerinden oluştuğu, keçi ve koyun derisinden yapılmış bir palto ve ceketinkine benzer bir malzemedan yapılmış tozluk giydiği, kemeri ve peştamalının dana derisinden, ayakkabılarının dışının geyik derisinden, içinin kürkten, kafasındaki şapkanın ise ayı postundan yapıldığı belirlenmiştir (Görsel 2.5) (Evecen ve Beydiz, 2018, s. 322).

Görsel 2.5. Buz Adam Otzi, 5.300 yıl önce Kuzey İtalya. (Kaynak: Evecen ve Beydiz, 2018, s. 322).

Arkeologlar giysilerini bir araya getirdikleri zaman buz adamın karmaşık bir kıyafet giydiğini belirlediler. Bacaklarını kapatan özenle dikilmiş tozluklar, cinsel organına ve kalçasına ince bir deri peştamal sarıllı olan adamın vücudunun üzerinde neredeyse dizlerine kadar uzanan uzun kollu bir kürk manto giydiği saptanmıştır. Ceketin kürk kısmı dışarıda olacak şekilde birçok kürk parçasından dikildiği, muhtemelen ayaklarını karda sıcak tutmak için, deriyle dikilmiş ve içi çimenle doldurulmuş kısa çizmeler giydiği, kafasında kalın kürkten basit bir başlık kullandığı belirlenmiştir. Avusturya’da keşfedilen buz adam, en eski Cro-Magnon adamından çok daha sonra ortaya çıkmış olsa da kıyafetlerinin yapılma şekli, erken kıyafetlerin temel tekniklerini ve malzemelerini doğrulamıştır (Pendergast ve Pendergast, 2004, s.7).

Smithsonian Müzesi’ne göre, Ötzi’nin zamanından çok önce kürkten yapılmış en eski giysileri kesinlikle oldukça kabaydı, çünkü dikiş iğneleri gibi küçük aletler henüz üretilmemişti. Arkeolojik bulgulara göre Neandertaller, buzul çağında ısınmak için yünlü mamutlardan ve öküzlerden yapılmış oldukça kaba, şal benzeri kürkleri giymişlerdir. Bu açıklama kürk kullanımının Otzi’den çok daha önceye dayandığını göstermektedir (Detweiler, 2018, s. 4).

Kürkün sıcaklık vermesi, rüzgâr ve su geçirmez özelliği, Paleolitik dönemdeki insanların kürkü elbise olarak kullanmasının ana nedenlerindendir. Bu devirdeki insanlar derileri hazırlamak için birçok farklı araç kullanmıştır. Demir Çağı'nda da hayvan derileri elbise yapmak için önemli kaynak olmuş, bu dönemde hem erkekler hem de kadınlar kürk pelerinler giymişlerdir. Kuzey Jutland'daki Borremose'de M.Ö. 365-116 dönemine ait bulunan koyun derisinden yapılmış kürk pelerinin (Görsel 2.6-1) simetrik bir desende yedi büyük ve yirmi küçük parçadan oluşarak birbirine dikildiği belirlenmiştir. Havanın sıcak olduğu dönemlerde yünlü kısım dışa gelecek şekilde kullanılan bu pelerinin kışın ters yüz edilerek yünlü kısmın içe getirilebildiği ve soğuğa karşı korunma amaçlı kullanıldığı bildirilmektedir (NMD, 2023).

Görsel 2.6. (1) Kuzey Jutland'daki Borremose'de bulunan M.Ö. 365-116 dönemine ait bir kürk pelerin; (2) derileri temizlemek için kullanılan çakmaktaşı kazıyıcıları (M.Ö. 2000) ve (3) Batı Zelanda'da Kongemosen'de bulunan bızlar (M.Ö. 6000). (Kaynak: National Museum of Denmark, 2023).

Derileri temizlemek için çakmaktaşı kazıyıcılardan (Görsel 2.6-2) ve postları işlerken ise bız ve iğnelerden (Görsel 2.6-3) yararlanılmıştır. Kuzey Zelanda'daki Skotterup yakınlarında bulunan kaşık şekilli büyük kazıyıcı ve Stevns'teki Højrup yakınlarında bulunan kazıyıcının yaklaşık M.Ö. 2000 yılına ait olduğu belirlenmiştir (NMD, 2023).

Üst Paleolitik dönemde ayı ve ren geyiği bu insanların her türlü ihtiyacını gideren hayvanlar olmuştur. Ren geyiğinin çok fazla olması Üst Paleolitik dönemin “Ren Geyiği Çağı”- “Ren Çağı” olarak adlandırılmasına da yol açmıştır. Süresi nispeten kısa olan bu dönem Würm Buzulu’nun II. safhası sonunda başlamaktadır, iklimin aşırı derecede soğuk olduğu bu dönemde insanlar kendilerini koruma amaçlı mağara ve sığınaklar aramışlar, Neanderthal ırkı kaybolarak yerine bizlere daha fazla benzeyen ilk Homo sapiens’ler ortaya çıkmıştır. Ren geyiği bu dönem insanların hem tüm besin kaynaklarını hem de derilerinden elbise, kemiklerinden av malzemeleri yaptıkları hayvanların başında gelmektedir (Açıkdere Ankara, 2012, s.1). Büyük hayvan sürülerinin, buzul çağı döneminde güneye sürülmesi hayvanları Avrupa kıtasına ulaştırmış, domuz, yaban öküzü ve geyikler Avrupa ormanlarını doldurmuştur. İnsanlar bu dönemde daha küçük hayvanlar olan sığır, eşek, öküz, keçi ve koyun gibi hayvanları evcilleştirmiştir. Nil Vadisi’nde bu hayvanların evcilleştirilmesi sonunda koyun postu, Nil sakinleri ve Akdeniz kıyılarında yerleşen insanların genel giysisi haline getirmiştir. Soğuk bölgelerde korunma amaçlı kullanılan kürk, sıcak bölgelerde şimdiki gibi teşhir, zenginlik ve kast anlamlarına gelmiştir. M.Ö. 1500 yıllarında Mısır kralına Etiyopyalıların haraç olarak kürk getirdikleri tarihi kalıntılardan anlaşılmaktadır (Wilcox, 2010, ss. 1-2).

Üst Paleolitik dönemde erkekler genelde avcılık yaparken, kadınlar da avcılık yan ürünlerinin değerlendirilme işlerinde, av hayvanlarından elde edilen derilerin kollarının kazınmasında, deriden giysiler ve çadır gibi eşya yapılmasında görev almışlardır. Bu döneme ait bulunan mezarlardaki ölümlerin kürk veya posttan yapılmış giysileri bulunduğu birçok buluntudan anlaşılmaktadır. İspanya Kongul’da tespit edilen mağara duvarlarında kürk etek giymiş kadınların tasvir edildiği figürler (Görsel 2.7) Paleolitik (ren geyiği) dönemle ilişkilendirilmiştir (Evecen ve Beydiz, 2018, s. 318).

Görsel 2.7. Kongul (İspanya)'da ren geyiği döneminde kürk etek giyinmiş kadın figürleri. (Kaynak: Evecen ve Beydiz, 2018, s.318).

Figürde dokuz adet dans eden üstsüz kadınların kırmızı ve siyah renkli etek giydikleri, siyah eteklerden bazılarının çizgili bir şekilde figüre edildiği, bel kısmı dar bir şekilde tasvir edilen eteklerin uç kısımları genişleyerek diz hizasında bitirildiği ve deri yüzey görünümlü eteklerin çizgili bir şekilde tasvir edildiği görülmektedir (Evecen ve Beydiz, 2018, s. 318).

Mezopotamya ve Mısır'daki insan uygarlıkları, giyim için hayvan derileri dışındaki malzemeleri ilk kullanan insanlardandır. M.Ö. yaklaşık 4000'den başlayarak, Mısırlıların büyük uygarlığı keten üreterek hayvansal kaynaklardan ziyade bitkilerden giysiler yapmaya başlamışlardır. Hayvanların M.Ö. 7000 gibi erken bir tarihte evcilleştirildiği ve M.Ö. 3000'de Mezopotamyalıların keten kullanmaya başlamasıyla giysi yapmada evcilleştirilmiş koyun ve keçilerden elde edilen yünleri eğirilerek kullandığı bilinmektedir. Eski Mısır'da, leoparların ve aslanların kürkleri, resmî törenlerde giymek üzere krallara ve yüksek rahiplere ayrılmış, Ortadoğu olarak bilinen bu bölgeden uzağa kürkün bir statü sembolü olarak kullanılması bin yıl boyunca devam etmiştir. Artık giysi yapımında kürkün alternatifleri olduğu için, bazı hayvanların kürkü bir lüks haline gelmiş, toplumdaki en zengin ve en güçlü insanlar diğerlerinden ayrılmıştır (Detweiler, 2018, ss. 6-7). Bu dönemde cüppeler kürkten yapılmış veya kürk bantlarla süslenmiştir. Derinin tabaklanmasıyla birlikte Doğu ve Yakın Doğu'nun tüm ırkları deriyi yaygın bir şekilde kullanmaya başlamıştır. "Kaunake" adı verilen koyun postundan yapılan uzun tüylü deri etek

Yakın doğu halklarının en eski giysisi olarak bilinmektedir. Çölde yaşayan İbrânilerin, bellerine bağlı koyun veya keçi derisinden yapılma kaunakelerinde bazen porsuk derisi kullanıldığı da İncil’de bahsedilmiştir. Bu dönemlerde kürklerin büyük önem kazanmasıyla birlikte İsraililer tapınaklarını değerli postlarla süsleyerek Tanrılara armağan etmişlerdir. Mezopotamya Vadisi kralları, muhteşem derilerle duvarları, zeminleri ve kanepelerini kaplayarak kullanmışlardır (Wilcox, 2010, s. 3). Kaunakeler, kırılmış deriden yapılan dokuma tekstil niteliğinde olmayan belki de hav tekniğiyle üretilen yapağıdan yapılmıştır. Persepolis’teki ile aynı formda bir başka gümüş kapta boyun kılları çok detaylı bir şekilde tasvir edilmiş iki deve tespit edilmiştir. Bu bakımdan kaunakeler ya doğal bir post ya da deve yününden yapılmıştır. Develerin bu kadın heykelciklerle (Görsel 2.8) aynı giydirilmesi muhtemelen tasvir edilen hayvanın bazı özel uygar statüsünü (tanrılar veya kurbanlar olarak) gösterdiği düşünülmüştür (Wilkinson, 2014, s. 261).

Görsel 2.8. Gümüş bir kap üzerinde Orta Asya/İran kaunakes tasvirleri, Persepolis yakınları (Ebrahim Khadem Bayat/Instituto Nacional de Antropología e Historia, Mexico). (Kaynak: Wilkinson, 2014, s.263).

M.Ö. sekizinci yüzyıla kadar, kırmızıya boyanmış ren geyiği derisinin karmaşık motiflerinin, somon ve mersin balığının tabaklanmış balık derilerine aplike edildiği bilinmektedir. Savaşta dönen savaşçıların ganimetlerinin önemli bir parçası her

zaman muazzam miktarda kürkler ve kahramanların onur elbisesi olarak kullanıldıkları uzun tüylü postlar yüzyıllarca süren gelenek olmuştur. Asma bahçeleriyle Babil şehrini kuran güzel Asur kraliçesi Semiramis ve Asur halkının kaplan derileriyle süslü ve işlemeli motifler ve püsküllerden oluşan kostümlerden hoşlandığı söylenebilir (Wilcox, 2010, s. 3). Mezopotamya uygarlıklarının giydiği koyun derisinden kaunakeler, en azından yedinci yüzyılın başlarından itibaren 19. yüzyılın sonlarına kadar giysilerin iç kısımlarında da yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Avrupa'daki köylüler tarafından giyilen kaunake, suba veya schubaya benzer tarzda bir koyun derisi pelerinine dönüşmüştür (Bolton vd., 2004, s. 49).

Perslerin, pantolon ve gömlekleri dikilmiş tabaklanmış derilerden, kolları gömme bir gömlek şeklindeki bütün bir kostümden oluşmuştur. Daha sonraki yüzyıllarda Persler kumaş ve ipekten özenle işlemeli kostümler giyseler de orijinal ceket ve pantolon tasarımı korunmuştur. Yakın Doğu'nun yaygın olarak giyilen başlıkları deriden yapılmış "Frig şapkası" ve Yunanca "pilos" adlı takkeler olmuştur. Leopar, ayı, aslan, kurt, bizon, tilki, keçi, öküz ve bazen de köstebek derisi kürk yapımında kullanılan hayvanlar olmuştur. Antik kabartmalarda Amazonlarda yaşayan o muhteşem kadını savaşçıların, patileri boynun önünde bağlı olan hayvan derisini sırtlarına sardığı tasvir edilmiştir. Atina ve Attika tanrıçası Athena, keçi derisinden bir kalkan taşıması ve Bacchus'un rahibelerinin panter postu giymesi, ilk Yunan askerinin zırhının üst üste binen bronz pullarla kaplanmış bir deri korseden oluşması, daha fazla koruma sağlaması için kemerin altından sarkan kısa bir deri lapa eteğin giyilmesi, kılıç kemeri, ok kılıfı ve sapanın da deriden yapılması deriye verilen önemi göstermektedir. Antik çağda bile avcı insanların pahalı kürk arayışı onu Asya'ya, Avrupa'ya ve kuzeye, Norveç ve İskoçya'ya kadar götürmüştür. Kuzeydoğu Avrupa ve Asya'nın göçebe İskitli kabileleri tabaklanmış postlardan kürklü giysiler giymişler; elbiseleri, Perslerde olduğu gibi postların sınırlı boyutu ve şekli ile ulaşılan bir tasarım olan, pantolon ve kolları olan bir tunikten oluşmuştur (Wilcox, 2010, s. 4).

Mısırlılar, Asurlular, Persler, Frigler, Yunanlılar, İskitler ve Moğollar keçeyi yaygın olarak hem elbiselerinde hem de çadırlarında kullanmışlardır. Bu amaç doğrultusunda tavşan, koyun, öküz, misk sıçanı ve kunduzun kılı, yünü ve kürkü gibi

keçeleşmeye en uygun lifli dokular kullanılmıştır. İskit kabilelerinde savaş kıyafeti olarak siyah ve beyaz ayı postu giyen Partlar, hayvanın kafasını da bir miğfer oluşturacak şekilde kullanmışlardır. Hristiyanlık Dönemi'nden 400 yıl öncesinde Herodot, Hazar Denizi kıyılarında yaşayan insanların güzel fok derisi ve pahalı kakma giydiğini kaydetmiştir (Wilcox, 2010, s. 5).

Yunanlılar ve Romalılar, hem “tüylü” (kurt, ayı, tilki, tavşan, büyük kedilerin derileri) hem de koyun derisi (katonake) gibi “daha tüylü” ve aynı zamanda keçi olmak üzere, saçlarını korumak için de Tanned isimli çok çeşitli tüy taşıyan postlar kullanmışlardır. Yunanlılar tüm postları kaban olarak kullanmış, kürkler İlyada'da hediye olarak kaydedilmiştir. Romalılar, hayvan postlarını pratik giysi ve yatak takımı olarak da kullanmışlardır. M.S. birinci yüzyıl yazıtları, bir “Kürk Üreticileri Şirketi” olan Corpus Pellionum'a atıfta bulunur. Onlar da sık sık kaba barbarlarla ilişkilendirmelerine rağmen, bazı Romalılar güzel kürkleri estetik güzellikleri için tercih etmişlerdir. M.S. 397'de İmparator Honorius'un saray mensuplarının kürk giymesini yasaklayan fermanına rağmen, kürk kullanımı sadece soğuğa karşı değil, kişisel süs için de yaygınlaşmıştır (Cleland vd., 2007, ss.75-76).

Galya'da, bugünkü Fransa'da ve Britanya'daki Keltler'de yaşayan insanlar, M.Ö. 700 gibi erken bir tarihte Avrupa'ya yerleşmiş olmalarına rağmen, Romalılardan çok daha az gelişmiş bir kültüre sahiplerdir. Yerli koyunlardan topladıkları yünden yapılmış kaba giysiler giyen Keltler, bu giysiler arasında yanları kabaca dikilmiş kalın yün tunikler ve omuzların üzerine dökülen ağır yün pelerinler de kullanmıştır. Canlı renkleri seven Keltler ekose desenli bazı yün giysiler geliştirmişlerdir. Erken Romalılara en tuhaf gelen giysiler, Galyalılar ve Keltler tarafından giyilen bacak örtüleri olmuştur. Romalılar tarafından “braccae” olarak adlandırılan gevşek bacak örtüleri, günümüz pantolonlarına benzemektedir. Galyalılar tarafından giyilen diz boyu, pantolonlara “feminalia” adı verilmektedir. Romalılar her iki bacak örtüsünü de barbarca bulmuşlar ve hatta Roma'da bir dönem bu giysiler yasaklanmıştır. Ancak daha soğuk kuzey ikliminde seyahat eden Romalı askerler, pratik olmaları nedeniyle kısa sürede bu kıyafetleri Roma kostümünün bir parçası olarak benimsemişlerdir. Keltlerin ve Galyalıların giydiği giysilerden çok daha tuhafı, M.S. dördüncü yüzyıldan itibaren Roma topraklarını işgal eden Hunların, Gotların ve diğer barbar

grupların çetelerinin giydiği giysiler olmuştur. Romalılar özenle bakılan tunikler ve togalar giyerken, bu barbarlar çılgınca dalgalanan kürk parçalarıyla vücutlarını kaplamışlardır. Barbar kıyafetleri için kullanılan birincil malzeme genellikle dağ sıçanı adı verilen büyük bir kemirgen derisinden ya da geyik, dağ keçisi (yaban keçisi) ve koyun derisinden oluştuğu bilinmektedir. Bu kürkler, bacaklara deri şeritler veya hayvan derisi ile tutturulan paltolar, kolsuz gömlekler ve tozluklar yapmak için gevşek bir şekilde bağlanmış veya birbirine dikilmiştir (Görsel 2.9) (Pendergast ve Pendergast, 2004, ss. 281, 287).

Görsel 2.9. Kürk giymiş barbar Gotlar. (Kaynak: Pendergast ve Pendergast, 2004, s. 287).

Romalılar kuzeye gittiklerinde, Britanyalıları (Keltler ve Galyalıları) sığır derisi, koyun derisi ya da avlanırken öldürülen herhangi bir hayvanın kürkü gibi basit hayvan derileri giydiklerini görmüşler, 55 ve 54 yıllarında Sezar lejyonlarını Kelt ülkesine cezalandırma seferleri için götürdüğünde, mavi gözlü barbarların deriden sert kalkanlar kullandıklarını görmüşlerdir. Kuzeyliler Roma'ya yaptıkları ziyaretlerde Doğu'dan gelenlerden daha güzel ve değerli postlar getirmişlerdir. Bu dönemde ren geyiği, su samuru ve ayı postlarıyla beraber bir kabilenin fare derisi ticaretiyle de uğraştığı bilinmektedir. Kürk ve deri Roma askeri kıyafetlerinde büyük

önem taşıdığından subaylar deri tuniklerle birlikte kalkanların metal bir çerçeve üzerine gerilmiş deriden olmasına dikkat etmişlerdir. Çiftçiler yaygın olarak öküz, ayı ve aslan derilerini giysi olarak kullanırken, kürkler lüks Roma’da koltuk ve zemin üzerine atılan kilim görevi görmüş, dördüncü yüzyılın sonlarına doğru kürk giymek moda haline gelmiştir. İmparator Honorius’tan M.S. 397’de Roma’da kürk kullanımını yasaklayan bir kararname bile çıkarmıştır (Wilcox, 2010, s. 6).

2.1.3.2. Orta Çağ Döneminde Kürk Kullanımı (5. yy.-15. yy.)

Bu dönemde yine kürklerin giysilerdeki kullanımına rastlanan birçok örnek bulunmaktadır. Orta Çağ döneminde kullanılan kürklerin soğuktan korumaya yönelik işlevsel yönünün yanı sıra zenginlik göstergesi olarak da giysilerde bir temsil aracı haline geldiğini söylemek mümkündür.

Örneğin bu dönemde Romalıların her iki cinsiyet için de soğuk havalarda kürkten yapılmış tunikler ve kaba yün tozluklar giydiği, daha zengin insanların ermin, gelincik ve vizon gibi daha yumuşak kürkleri tercih ettikleri ifade edilmektedir. Orta Çağ boyunca (M.S. 500 – M.S. 1500) tüm sosyal sınıflardan erkekler tarafından giyilen ve büyük olasılıkla daha kalın yünden yapılmış “Ganaches” olarak adlandırılan paltoların birincil amacı, kullanıcıyı sert hava koşullarından korumak ve sıcaklık sağlamaktır. Bu paltolardan ekstra sıcaklık elde etmek için kürkle astarlanmış olabileceği bildirilmektedir (Pendergast ve Pendergast, 2004, s. 297).

Sekizinci yüzyılın Frankları, tuniğin altına uzun kürklü bir elbise giymişler ve 12. yüzyılda, bu kürk elbise hala giysiler arasında, bir tunik altında ve bir kombinezonun üzerine kullanılmıştır. Sansar, su samuru ve misk sıçanı daha genel kullanım için yapılan kürklerden, soylular Rus samuru, vair (sincap) ve gri sincaptan yapılan kürkleri giymişlerdir. İlk Fransız krallarının kullandığı “ermin” o dönemlerde bazı Avrupa yargıçlarının kırmızı cüppelerinde de kullanılmıştır. Dokuz ve 10. yüzyılların İngiltere’inde, soylular ve rütbeli din adamlarının kışlık giysileri kunduz ve tilki kürklerinden, köylülerin giysisi genellikle koyun derisinden ya da koyun derisiyle kaplanmış kaba kumaştan veya kurt postlarından yapılan pelerinlerden oluşmuştur (Wilcox, 2010, ss. 16-17). Orta Çağ’da bazı kürklerin ayrıcalıklı olması az bulunması nedeniyle soylulara ve zenginlere ayrılmasından kaynaklanmıştır. Bu kürklerin

idareli kullanılması için daha pahalı kürkler dekoratif süslemeler için ayrılırken, daha ucuz kürkler ise astarın bitiminde kenar süsü olarak kullanılmıştır (Steele, 2005, s. 115).

11. yüzyılda Batı Avrupa’da ermin, samur ve vizon gibi hayvan kürklerinin kraliyet, soylular, bazı yüksek rütbeli din adamları ve burjuvaziye ayrıldığı bilinmektedir. Hatta bu dönemde bazı baronlar, eşlerine ermin, yani koyu uçlu beyaz bir gelincik satın almak için evlerini ipotek bile ettirmişler, İngiltere Kralı IV. Henry en az 12 000 sincap ve 80 ermin derisinden oluşan dokuz parçalı bir cübbe giymiş, Doğu Avrupa’da Rus Samurundan yapılma kürkler yatak örtüsü olarak kullanılmıştır (Detweiler, 2018, s. 7). 11. yüzyılın sonlarında Haçlı seferlerinin başlamasıyla birlikte Asya ile doğrudan temasa geçilmiş son derece nadir kürkler Avrupa’ya ulaşmaya başlamıştır. Ermenistan ve Sibiry’a’nın lüks kürklerine parası yetmeyenler tilki, tavşan, kuzu, kedi ve köpek derileriyle yetinmişlerdir. Mantolara, tuniklere, kol kenarlarına ve bordürlere kürkler şeritler halinde kesilerek farklı renklerde ve türlerde birbirine dikilmiştir. Hayvanın orijinal rengi çeşitli yollarla değiştirilerek özellikle beyaz kürkler, tercih edilen renk olan kırmızıya boyanmıştır. Erken Gotik Dönemin asilzadelerinin pelerinleri, önü açık ve bir omzuna tutturulmuş, ermin veya minever kürkten oluşturulmuş yarı dairesel bir başlığa sahiptir (Wilcox, 2010, ss. 17-18).

Kürk ve kürk giyimde İngiliz ticareti, arz ve talepteki değişikliklere göre dalgalı bir seyir izlemiştir. İklim koşulları, yiyecek, su kaynakları ve üreme döngüsü dikkate alınmadan yapılan avlanmalar kunduz gibi kürklü hayvan popülasyonlarını azaltması, 12. yüzyılın sonlarında İngiltere ve Galler’deki kunduz nüfusunu batı Galler’deki Teifi Nehri boyunca bir koloniye düşürmüş, İskoçya’da ise kunduzların hayatta kaldıkları sadece bir nehir olduğu bildirilmiştir (Appleby, 2021, s. 17). 11. ve 12. yüzyıllarda kunduz postundan taranan kürk liflerinden keçe şapkalar üretilmiş, cüppeler ve daha kısa mantolar üzerine uzun kunduz taklidi, zenginler arasında dünyevi bir moda haline gelmiştir (Wilcox, 2010, s. 17). Très Riches Heures veya Berry Dükü’nün Gotik tarzı pelerin modasını gösteren bir örneği Görsel 2.10’da gösterilmiştir.

Görsel 2.10. Gotik Dönem asilzadelerin kürk astarlı pelerinleri. (Kaynak: Medieval Britain, 2023).

12. yüzyılda gri, ince yünlü kumaştan ve tam olarak bilmediğimiz kürklerden süslenmiş “pelisson”, modaaya uygun giysiler alanında bir dış giysi olarak ortaya çıkmıştır. Tasarımlarda küçükbaş hayvan postları, samur, ermin ve sincap, astar olarak kullanılmış ve dekoratif olarak düzenlenmiş küçük parçalar halinde uygulanmıştır. 13. yüzyılda soylular ve varlıklılar için porsuk, sincap, tavşan, misk sıçanı, genet, kara kuzu ve tilki, kraliyet aileleri için samur, ermin, Avrupa sansarı ve vair kullanılmıştır. Sıradan halk ise koyun postu, kurt, keçi, kedi ve köpek postlarından oluşan giysiler kullanmışlardır. 13. yüzyıl sonlarında Venedikli tüccar Marco Polo seyahatlerinde kuzey Rusya’da değerli postların bolluğundan zengin Tatarların muhteşem kıyafetlerini, samur, ermin ve tilki ile süslenmiş ipek ve altından kumaştan cübbelerden kırmızı, mavi ve beyaz çizgili aslan derilerinden bahseder. Avrupalılar için olduğu gibi Ruslar için de samur “kürklerin kraliçesi” olmuştur (Görsel 2.11) (Wilcox, 2010, ss. 17-18).

Görsel 2.11. Ortaçağ Dönemi 12. ve 13. yüzyıl kürk kullanımı. (Kaynak: Wilcox, 2010, s.23).

Orta Çağ boyunca kürkler her iki cinsiyet tarafından da çok değerli görülen giysiler ve aksesuarlar olarak yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Bu yaygın kullanım 16. yüzyıla kadar yasalarla tanımlanmış ve düzenlenmiştir. Örneğin İngiltere’de, 1337 yılında yıllık geliri 100,12 sterlinin üzerinde olan bir elitin ancak kürk giyebileceği yasayla belirlenmiştir. Kürklü giysi kullanımı, 14. yüzyılın sonlarına doğru Batı Avrupa kraliyet mahkemelerinde görülmemiş bir düzeye ulaşmıştır. Kürk için ilk pazar, yöneticiler, aristokratlar ve kentsel toplumun zengin kesimleri ile

sınırlandırılmış, Avrupa genelinde değişimin hızını hükümdarlar ve askeri liderler tarafından belirlenmiştir (Appleby, 2021, s. 16).

11. yüzyıldan 15. yüzyıla kadar ailelerin kürk toplamaları ve bunları varislerine miras bırakmaları bir gelenek haline gelmiştir. Bunun yanı sıra kürk çeşitlerinin kullanımına yönelik kraliyet tarafından sınırlamalara da gidilmiştir. Örneğin İngiliz köylülerinin koyun, kurt veya köstebek derisinden kapüşonlu koyun derisi astarlı pelerin kullanmaları serbest bırakılırken, yüksek mülk sahibi olmayan hiç kimsenin ermin veya sansar kürklerini kullanamayacağı ve din adamlarının dişi geyik derisi olan “bis”i giyebilmesi için belirli bir makamda olması gerektiği ile ilgili kraliyet kararları uygulanmıştır. Kürk kullanımıyla ilgili sınırlandırmalar İskoçya’da da uygulanmıştır. Örneğin II. James’in (1437-1460) saltanatı sırasında hiçbir kadının sansar derisinden kürk kullanmasına müsaade edilmemiştir (Wilcox, 2010, ss. 19-21).

13. ve 14. yüzyıllarda ince sincap derilerinden yapılan minever ve gris kürkleri giymek zarif ve alımlı olmanın bir göstergesi olmuş, dönemin vasiyetnamelerinde kürkler ayrı bir yer edinmiş, zengin erkekler ve kadınların elbiseleri değerli kürklerle astarlanması olağan hale gelmiştir (Veale, 2003). 14. ve 15. yüzyılda kürkün en yaygın rolü, giysilerin iç kısmında astar görevi görerek soğuk günlerde yalıtımın sağlanmasıdır. Kürkün ayrıca “purfelle” adı verilen yakayı, manşetleri ve ellerin altındaki bir kemerde asılı olan bir çantaya ulaşmak veya sadece elleri ısıtmak için ellerin geçirilebildiği bir elbisedeki yarıkları hizalamak için kullanılan bir şerit rolü de vardır. Bazen kürk astarı, ince bir purfelle olarak nitelendirilebilecek kadar içeriden göze çarparken bazen giysilerin dışı bile kürkle süslenmiştir. Bu tür kürkler daha çok krallar tarafından giyilen ermin mantolar veya kraliçeler ve diğer soylu leydilerde görülen süslü açık kenarlı cüppelerdir. Muhtemelen 14. ve 15. yüzyılın başlarında Avrupa’daki en popüler kürk, Avrasya kıvrıl sincabından elde edilmiştir. Avrupa’da Orta Çağ boyunca prenses, kral, soylu erkek ve kadınlar daha çok erminden yapılmış kürkleri tercih etmişlerdir. Kral II. Richard’ın üzerindeki manto veya garnache resmedilirken krallığın bir simgesi olarak üzerinde ermin kürkü bulunduğu gösterilmiştir (Görsel 2.12) (LCS, 2023).

Görsel 2.12. 14. yüzyıl kraliyet simgesi ermin kürkü. (Kaynak: LCS, 2023).

14. yüzyılın sonlarında, Hansa Birliği'ndekiler gibi gözüpek tüccarlar, İskandinavya ve Rusya'dan İngiltere'ye ve Kıta Avrupası'na kızıl sincap derisi ithal etmeleri, bu kürkün her tür giysi için son derece ince bir astar olarak kullanımını artırmıştır. Sincap kürklerinden gris, düz ve desensiz bir renge sahip olduğundan gri sincabın sırtları birbirine dikilerek en açık mavimsi gri tek tip bir alan oluşturmaktadır. Bu özelliği nedeniyle gris, gösterişli astar şeklinde kullanımı artan kürk çeşitlerinin önde gelenlerinden biri olmuştur. Ermin derileri birbirine dikildiğinde, kuyruklar ya yerinde bırakılır ya da çıkarılarak derilerin üzerine düzenli aralıklarla pudralanırdı. Pudralama, deride bir yarık kesilerek kuyruğun içinden geçirilmesi ve yerine dikilmesi işlemidir. Ermin, yukarıda sıkça örneklerine rastlanıldığı üzere zenginlik ve

statüyü göstergeleştiren bir kürk çeşididir. Örneğin, 15. yüzyılda IV. Charles'ın gösterişli siyah elbisesinin sarkık kollarının içinde görülen belirgin bir ermin astarı ile Burgundy Dükü'nün mavi elbisenin astarındaki güzel gris tasviri dikkati çekecek bir şekilde gösterilmiştir (Görsel 2.13) (LCS, 2023).

Görsel 2.13. Charles IV ve Burgundy Dükü'nün ermin ve gris kaplı kürkleri (BNF Bayan Francais 23279, fol. 19r, yaklaşık 1405–1415). (Kaynak LCS, 2023).

15. yüzyılda kuzey sansarı, çam sansarı ve siyah kuzu derileri popüler hale gelmiş, gelecekteki değişim sanat ve moda uzmanı olarak bilinen hükümdar II. Richard için satın alınan kürk listeleriyle belirlenmiştir. 1413 ile 1418 yılları arasında V. Henry ve 1440'larda VI. Henry'nin kendi kullanımlarına yönelik üretilen kürkler büyük ölçüde samur ve sansar derilerinden oluşturulmuş, sincap kürkleri ise üniformalar için kullanılmıştır. 15. yüzyılın sonlarında İngiltere'de sincap modaya uygun gardıroplarda nadiren bulunur, özellikle samur, sansar ve erminle kaplı elbiseler modanın doruğundaydı. VII. Henry ve VIII. Henry'nin saraylarında belirlenen modayı takip etmek büyük bir zenginlik gerektiriyordu. 1532 tarihli Sumptuary yasası, samur giymenin kraliyet ailesiyle, vaşak ve siyah genette giymenin dükler,

kontlar ve baronlarla sınırlandırmıştır. Diğer yandan sosyal statüleri düşük olanlar da moda olan kürkleri elde etmek için ellerinden geleni yapmışlardır (Veale, 2003).

2.1.3.3. 16. Yüzyılda Kürk Kullanımı

Rönesans döneminde modaya uygun giysilerde kürk kullanımı tüm zamanları geride bırakmış, kürklerin mevsim gözetilmeksizin giyilmesi moda haline gelmiştir. Isıtılmayan tonozlu kiliselerin ve taş kalelerin günümüzde bile soğuk kasveti düşünüldüğünde, her mevsimde fazladan sıcaklığa olan ihtiyaç kat kat kürk giyimini anlaşılabilir kılmaktadır. Din adamları ve kadınlar kürklü mantolar, kürk bordürlü ve kürk astarlı tunikler, kürklü bonelerle bedenlerini kaplamışlardır. Güzel kürkler kraliyetin simgesi olmuş, sınıf ayrımı hiçbir zaman Feodal Çağ'da olduğu kadar geniş bir şekilde tanımlanmamış, çoğu nadir bulunan kürkler, o göz kamaştırıcı dönemin aristokrasisinin ihtişamını ilan etmeye yardımcı olmuştur (Wilcox, 2010, s. 47).

16. yüzyılda Avrupa'da küçük hayvan postları olarak adlandırılan "pire kürkleri" aktif bir şekilde de bu amaçla kullanılmıştır. O dönemlerde en zengin insanların bile sık sık yıkanamaması veya giysilerini, yatak takımlarını yıkayamaması pire yoğunluğunu artırdığından kişinin boynuna takılan vizon, ermin veya gelincik postları pireleri toplayarak insanların üzerinden uzaklaştırılmasını sağlamıştır. Pire kürklerinin temel amacı insanları pire istilasından ve ısırıklarından korumak olsa da en zengin insanlar yine de kullanımlarını güzelleştirmenin bir yolu olarak da görmüşlerdir (Detweiler, 2018, ss. 8-9).

15. yüzyıl sonlarından 16. yüzyıl başlarına kadar gelincik, kadının hamile kalmasına yardımcı olacak bir saflık ve doğurganlık sembolü olarak gebelikle de ilişkilendirildiğinden yeni evlilere gelincik kürkü hediye edilmesi adet haline gelmiştir. 16. yüzyılın başlarında İtalyan erkeklerinin genel olarak kol deliği bulunan kürklü pelerin giymeyi adet edindikleri de bilinmektedir. 1540'lı yıllarda kürk astarlı ipek Fransız elbisesinin pahalı ermin kürk astarı ortaya çıkaracak şekilde geriye doğru çevrilmiş geniş kollara sahip olduğu, etek uçlarının yerde gezindiği Görsel 2.14'te de gösterilmiştir (Fischel vd., 2013, s.86).

Görsel 2.14. Bir İtalyan müzisyenin kürklü elbisesi ve Duchesse d'Etampes'in kürk astarlı elbisesi. (Kaynak: Fischel vd., 2013, ss. 86, 88).

Eski Çin'deki varlıklı insanlar, güzel kışlık kıyafetlerini Tatarlardan ve diğer Kuzey Asya ülkelerinden gelen zengin kürklerle kaplamışlardır. Dar gelirli insanlar, giysilerini kuzu derisi, kapitone ipek veya pamuklu vatka ile astarlarken, üst sınıf tarafından giyilen mantolar misk sıçanından elde edilen kürklerden yapılmıştır. Kıymetli kürklerden oluşan gelinin düğün kostümü neredeyse tamamen samur ve ermin derilerinden yapılmıştır. 16. yüzyılın ilk yıllarında İspanya, Fransa ve Almanya'da erkeklerin kumaş önlük kürk astarlı ve yakalı parça renkli kostüm üzerine giyilen kadife bantlar ve fitilli pantolon, samur-kısa kabarık kollu kumaş elbise, kadınların kürk astarlı kolları kadife dekolte deri kemerli kumaş elbise giydikleri bildirilmiştir (Görsel 2.15) (Wilcox, 2010, ss. 54-55).

16. yüzyılın ortalarına gelindiğinde kürk giyme modadaki değişikliklerden çok ciddi biçimde etkilenmiş, kürkler yavaş yavaş statü sembolü olma özelliğini kaybetmeye başlamıştır. Bu dönemde lüks kumaşların tercih edilmesi ve İspanyol modasıyla bağlantılı stil değişiklikleri kürk kaplamaların ve astarların önemini azaltmıştır. Kürk kullanımının azalması Batı Avrupa'da genel bir gelişme olmuştur. Fransa'da bu tablo VII. Charles'ın (1422-61) hükümdarlığı dönemine kadar uzanmaktadır. Bununla birlikte modaya uygun bir İngiliz gardırobunda bulunan astarlı veya sadece süslemeli kürklü elbiselerin sayısında belirgin bir azalma görüldüğü söylenemez (Veale, 2003).

Görsel 2.15. 16. Yüzyılda Alman, Fransız, İspanyol kürk kullanımı. (Kaynak: Wilcox, 2010, s. 54).

15. ve 16. yüzyılda Osmanlılarda da kürkler sadece saraylarda padişahların kullandığı bir elbise değil hanım sultanlar, çocuklar ve saray görevlilerinin de yaygın bir şekilde kullandığı elbiseler ve aksesuarlar olmuştur. Örneğin, 1481-1512 yılları arasında Sultan II. Bayezid'in, kadınlarına her yıl iki samur kürk verdiği, bu kürklerin bedenın üst kısmını içten yakaya kadar kapladığı, çocuk giysilerinde ise dıştan sırtı örten ve bele kadar inen boylarda olduğu bilinmektedir (Ayhan, 2007, s. 199). Görsel 2.16'da Şehzade Mehmet'in sünnet şenliğı (1582)'inde kürkçü esnafı resmi geçidi görülmektedir.

Görsel 2.16. Şehzade Mehmet'in sünnet şenliği (1582)'inde kürkçü esnafı resmi geçidi. (Kaynak: Karaca, 2002, s.568).

15. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kürk kullanımının giderek artması ve imparatorlukta mali sıkıntıların ortaya çıkması kürk kullanımının sınırlandırılmasına neden olmuş, kontrol edilmeye çalışılan bu tüketim ürünü üzerindeki kısıtlamalar, II. Mahmud döneminde (11 Nisan 1829) resmi kıyafet olarak kürk kullanımının yasaklanmasına kadar gitmiştir (Karaca, 2002, s.568). Batılı giyim tarzının çoğu ülkelerce benimsenmesi kürkü, lüks bir giyim malzemesi haline getirmiş, kürk zenginlik ve şıklığın bir simgesi olmuştur. Nadir bulunan kürklerin genellikle, ülkeler arasındaki ticarete kullanılması, önemli ticari kazanç kapısı olarak görülmüş, özellikle Orta Doğu'da 16. yüzyıl kürk ticaretinin bir hayli hareketlendiği dönemler olmuştur. Yüksek rütbeli devlet görevlilerinin rütbe ve görevleri baz alınarak resmi giysi şeklinde kürk giydikleri, kişinin rütbe ve imtiyazının giyilen kürk çeşitleriyle gösterildiği bildirilmiştir (Naskali, 2019, s. 272).

2.1.3.4. 17. ve 18. Yüzyılda Kürk Kullanımı

17. yüzyılda Amerika kıtasında hayvan çeşitliliğinin artması, kürk üretiminin gelişmesine önemli katkılar sağlamış, yetiştirilen hayvanlardan alınan kürkler Britanya adasına gönderilmiştir. Fransa ve Avrupa'dan yoğun talep gelmesi üzerine kürk üretimi ve ticareti oldukça yaygınlaşmıştır. Avrupalı kadınlar için bir zenginlik göstergesi haline gelen kürkün etol (atkı), omuzlara, boyna ve gerdana yerleştirilen birer aksesuar şeklinde kullanılma biçimi lüksün sembolü olmuştur (Fogg, 2014, ss.

80-81). Bu dönemde büyük taş kalelerde yaşayan varlıklı insanların ayaklarını, bacaklarını, gövdelerini ve kollarını örtmek için kat kat kürk elbiseler giydikleri, el ve ayaklarını sıcak tutmakta zorlanmaları nedeniyle kürk manşonun hem erkeklerin hem de kadınların ellerini ısıtmak için kullanılmış olduğu ifade edilmektedir. Örneğin 1643'ten 1715'e kadar hüküm süren Fransa Kralı XIV. Louis'in kaplan, panter ve su samuru kürklerinden manşonlar kullandığı bilinmektedir (Detweiler, 2018, ss. 8-9).

Kürk astarlı pelerinler ve kürke olan talep, tüccarları Avrupalı müşterilere egzotik postlar tedarik etmek üzere Rusya ve Afrika'ya yönlendirmiş, Kuzey Amerika'da kunduz gibi yeni hayvanların keşfedilmesiyle şapka derileri Atlantik'in öbür ucuna gönderilmeye başlamıştır (Fischel vd., 2013, s. 124). 16. yüzyılın sonlarında ve 17. yüzyılın başlarında şapka imalatında kullanılan kürkler ve diğer pahalı kumaşlar, İngiltere'de önemli bir aksesuar haline gelen kunduz şapkasını ortaya çıkarmıştır. Zengin ve moda bilincine sahip tüketiciler için yeni modanın yayılması zenginlik, statü ve gücün bir sembolü olarak yaş ve cinsiyet sınırlarının ötesinde yeni şapka stilinin çekiciliğini güçlendirmiş olabileceği düşünülmektedir. Artan talep karşısında kunduz kürkü ticaretinde de önemli bir artış meydana gelmiştir (Appleby, 2021, s. 13).

Kürklerin Avrupalı tüketicilere daha yeni ve daha büyük arzlarla sunulması ancak 16. yüzyılda Fransa, ardından İngiltere ve Yeni Dünya (şimdiki Kanada) arasında kürk ticaretinin kurulmasıyla mümkün olmuştur. Kunduz kürkü bu yeni ticari girişim için özellikle önemliydi ve aslında 16. yüzyılın ortalarından 1870'lere kadar temel ekonomik birim haline gelmiştir. İngiltere'de, kunduz kürkünün teknolojik olarak keçeleştirilmesi süreci, 17. yüzyılın muhalif dini ve siyasi grupları olan Püriten ve Cavaliers tarafından giyilen geniş kenarlı kunduz şapkalarının üretilmesi ile başlamıştır. Kunduz şapkasının şövalye tarzı 1660 yılında yeniden tahta geçen Charles'ın Hudson's Bay Company'yi kraliyet tüzüğüyle bünyesine katmasıyla baskın bir moda ürünü haline gelmiştir (Steele, 2005, s. 115).

İngilizlerin kürklü giysileri zenginlik ve statüyle ilişkilendirmesi, Amerikan kürk ticaretinin merkezi haline gelen modaya uygun kunduz silindir şapkasının

geliştirilmesiyle 17. yüzyıla kadar devam etmiştir. Avrupalıların Amerikan kolonilerinde sonsuz sayıda kürk taşıyan kunduzların farkına varması ticaretin de artmasına yol açmıştır. Kürk, günlük rahatlığın yanı sıra kışlık giyim için de çok önemliydi. Kunduz, misk sıçanı, tavşan, tilki, ayı, su samuru ve fok gibi memelilerin yoğun yumuşak kürkleri uyku elbiseleri, kışlık giysiler ve deri giysilerin süslenmesinde kullanılmıştır. Soğuk havalarda giysiler, deriye yakın olarak giyilen, üzerine elbiseler veya kürk örtüler konan ince deri giysilerden oluşmuştur. Aşırı hava koşullarında iki kat kürk giysi giyilirdi: İlki hem izolasyon hem de terlemenin neden olduğu nemden koruma sağlayan hava cepleri oluşturacak şekilde yünlü tarafı içe doğru çevrilirken ikinci bir giysi katmanında kürk kısmı dışarıya gelecek şekilde giyilerek kışlık elbise vücudu en soğuk havaya karşı korunaklı hale getirirdi. Açık havada çalışan veya seyahat eden Avrupalı Amerikalı yerleşimciler, sıcaklık ve rahatlık için kürk şapkalar, taytlar, eldivenler ve mokasen gibi yerli eşyaları daha çok tercih etmişlerdir (Bruchas, 2002, s. 2).

Muff büyük kürklü manşonlar 1640’larda kışlık elbiselerin popüler ama pahalı bir aksesuarı olmuş, manşonlar atkı olarak bilinen, omuzların etrafına şal gibi örtülmüş bir kürk şalla giyilen aksesuarlar şeklinde kullanılmıştır. 17. yüzyılda Avrupa’da oryantal kültüre ait elbise giyme modası yer yer etkili olmuştur. Örneğin 1617 civarında Rubens, İstanbul’da ticaret yapan Flaman tüccar Nicolas de Raspaigne’i muhtemelen gerçek Türk kıyafetleriyle resmederek Rus kürklü siyah saten kaftan içinde Avrupa’nın modasını Görsel 2.17’deki gibi göstermiştir (Fischel vd., 2013, s. 86).

17. ve 18. yüzyılda Avrupa ile Kuzey Amerika arasındaki kürk ticaretinin son derece popüler hale gelmesi ABD’deki kürk trendinin başlangıç noktası olmuştur. Kürk tüm sosyal sınıfların elinde olsa da vizon ve kunduz gibi pahalı kürkler yalnızca zenginler tarafından satın alınırken, alt sınıflar tavşan ve kurt gibi daha ucuz kürklerle yetinmek zorunda kalmıştır (*History of Fur*, 2013). 16. ve 17. yüzyıllarda popüler olan kürk kullanımı 18. yüzyılda daha çok boynun etrafında bükülen ve dekolteyi kapatan atkıya dönüşmüştür. Bu dönemde kalın tüylü kürk şapkalar, eldivenler ve kürk astarlı botlar veya mokasen en çok kürk avcılığı, odunculuk, yük taşıma ve fayton şoförlüğü gibi soğuk mesleklerde veya soğuk bölgelerde seyahat ederken

kullanılan giysiler olmuştur. Bufalo cübbeleri, ayı postları ve diğer kalın kürkler hem Kızılderililer hem de Avrupa-Amerikalılar tarafından kızak cübbesi ve kışın ısınmak için yatak takımı olarak kullanılmıştır (Faiers, 2021, s. 54). 18. yüzyılın sonlarında kürk şapkalar, genellikle beyler tarafından giyilen peruklar ve kunduz düşük sınıf olarak kabul ediliyordu. Örneğin Benjamin Franklin 21 Aralık 1776'da sade, kahverengi, bezemesiz çuha bir takım elbise ve sansar kürkten bir şapka giyerek Paris'e geldiğinde, sokaktaki insanlar onun basit bir Amerikalı olduğunu düşünmüştür (Bruchas, 2002, s. 3). Bununla birlikte kadınların dış giyimlerinde kürk manşonlar, saten ve kadife cüppeler ve ayı derisi kürklü atkılar kadınlar için modanın vazgeçilmezi olmuştur (Fischel vd., 2013, s.168).

Görsel 2.17. İstanbul'da ticaret yapan Flaman tüccar Nicolas de Raspaigue portresi. (Kaynak: Fischel vd., 2013, s. 113).

2.1.3.5. 19. ve 20. Yüzyılda Kürk Kullanımı

19. yüzyılın başlarında, İngiltere'deki kürk ve deri giysiler, sınıf, zenginlik ve etnik köken kategorilerini aşan bir moda dönüşmüştür. Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte kürke ulaşılabilirliğin artması kürk modasının da çeşitlenmesine neden olmuştur (*History of Fur*, 2013). Historic Deerfield'daki tarihi kostüm küratörü Edward Maedor koleksiyonlarında, alacalı kahverengi ve siyah kürklü (kunduz gibi görünmesine rağmen fok derisi veya misk sıçanı olarak etiketlenmiş) eldiven ile avuç

içi koyun derisiyle kaplı deriden yapılmış 19. yüzyıl eldiveni olduğu tespit edilmiştir. 19. yüzyılın başlarındaki pazarlarda, İspanya'dan ithal edilen deri pahalı bir lüks iken geyik derisi ve bufalo cüppeleri sıradan bir deri haline gelmiştir. Bu dönemde deri ve kürk giysiler, özellikle pantolonlar, şapkalar ve eldivenler bol miktarda bulunuyordu ve hiçbir şekilde zengin veya modaya uygun olanlarla sınırlı değildi (Bruchac, 2002, s. 9).

1800'lü yıllarda Batı moda dünyasının başkenti Fransa'nın Rusya ile dostane bir ittifak geliştirmesi, Rus Çarı'nın Paris'i ziyaret etmesiyle birlikte tüm Avrupa'da insanların Rus stili kürklere karşı artan bir ilgi meydana getirmiştir. Şapkalar, atkılar ve manşonlar kürkten yapılmış, kürk yakalar, manşetler ve etek çevresi kürk bantlarla süslenmiştir. Erkekler manda ve kunduzdan yapılmış bilek boyu paltolar giyerken, kadınlar Rus samurundan ve Hudson Körfezi fokundan yapılmış paltolar giymişlerdir. Fok manto, güzelliğini ve dokusunu göstermek için kürkün dış kısmıyla birlikte giyilen ilk kürk manto olmuştur. 1840'ta başlayan bu eğilimin Avrupa'ya yayılmasıyla birlikte 19. yüzyılın ortalarında Batı dünyasında geleneksel hale gelmiştir. Kürk bu dönemde, giysilerin dışında sergilenecek bir şey haline geldiğinden, tilki gibi küçük hayvanların başları ve ayakları da dahil olmak üzere bütünüyle kullanılabildiği gibi tek bir bütün hayvan derisi omuzların etrafına giyilebilir veya birbirine dikilen kürkler büyük bir şal olarak da kullanılabiliirdi (*Fur*, 2023).

19. yüzyılın başlarında ve Fransız Devrimi sırasında kadın modasında neoklasik bir sadeliğe doğru köklü bir kaymanın sonucunda kürkün termal özellikleri kürkü yeniden arzu edilir hale getirmiştir. Modaya uygun olmayan pek çok elbisenin eteklerinde derin kürk şeritleri ile süslenmiş ve kenarları kesilmiş, uzun ve kısa pelerinler kürkle kaplanmış ve manşona ek olarak atkıların yeni bir çeşidi geliştirilmiştir. 19. yüzyılın ortalarından kalma bir vizon ceket modasında dıştan süslemenin trend olduğu görülmektedir. Bu dönemde ceket ya da daha doğrusu pelerin, tamamen yabani vizon kuyruklarla süslenmiş bir etek ucuna sahiptir. Kürklü hayvanların vücut kısımları şapkalar ve yeri süpürecek şekilde bedeni kaplayacak şekilde kullanılırken küçük kürk hayvanları hem zengin hem de hevesli sınıfların

omuzlarında yerlerini almıştır. Bu dönemde tilki kürkü modada kullanılan egemen bir kürk olmuş ve 20. yüzyıla kadar da moda olarak kalmıştır (Faiers, 2021, s. 105).

14. yüzyıldan itibaren moda olarak kullanılan kunduz şapkaları başlangıçta deriden yapılırken 19. yüzyılda ince gövdeli keçeli bir şapkaya dönüşmüştür. Süsleme kısmının kadifeden, esas kumaşı astrahan veya kürkten yapılmış küçük Bolero şapkalar da 1887 yılında kullanılan süs eşyalarındandır. Bu dönemde moda olarak sıklıkla tercih edilen kunduz paltolar ise genellikle kışın otomobilde soğuktan korunmak amacıyla da kullanılmıştır. Fransızların “Boa” adını verdiği kuğu tüylerinden veya kürkten yapılan uzun, yuvarlak atkılar özellikle 1890’larda moda olarak giyilmiştir (Görsel 2.18) (Cumming vd., 2010, ss. 9, 18, 23, 25).

Görsel 2.18. 19. yüzyıl bir Londra kürkçü salonu, Fransa, suluboya, anonim. (Kaynak: O’donnell, 2021).

1891’in sonlarında kurulan Fransız Paquin Evi, kürk modasının önemli bir tasarım noktası olmuş, Madame Isidore Paquin yalnızca birçok kürk ve kürk şeritli giysi tasarlamakla kalmamış aynı zamanda kürkleri daha yumuşak ve daha rahat hale getirecek bir yöntem geliştirerek iyi giyimli her kadının kürklü Paquin paltoya sahip olmasını sağlamıştır. 20. yüzyılın başlarında otomobil üretimi kürk kullanımında da önemli bir artışa yol açmıştır. Arabaların üzerinin açık olması nedeniyle sürüş

sırasında soğuktan ve rüzgârdan korunma ihtiyacının olması hem erkeklerin hem de kadınların kendilerini korumak için rakun, vaşak veya koyun gibi sağlam kürklerden yapılmış uzun paltolar giymesini artırmıştır (*Fur*, 2023).

1900'lerin başlarında, yavru sincaplar, yavru kedi kafaları ve kuş yapıştırılmış şapkalar ve manşonlar moda giysiler olarak kullanılmıştır. 20. yüzyılın ilk çeyreğinde İngiltere'nin en pahalı kürkü samur kürkü olsa da İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra vizon kürkü daha çok tercih edilmiştir. 1930'lar, Londra'nın küresel bir kürk başkenti olarak yükseldiği yıllardır. Bu çağda maymunlar, kokarcalar, hamsterler ve ev kedilerinin yanı sıra daha önce bahsedilen diğer birçok türün kürkü kullanılmıştır. En eski kürk çiftlikleri, bu dönemde Britanya'da ortaya çıkmıştır. Bu çiftliklerde vahşi doğada hızla tükenmekte olan gümüş tilki üretimi yapılmıştır (Detweiler, 2018, ss. 10, 12, 18). 20. yüzyıl, kürkün Batı Avrupa'da kürk mantolar şeklinde kullanıldığı bir dönem olmuştur. Avrupalılar, artan vizon kullanımıyla kürkü kadınlıkla ilişkilendirmişlerdir. 1960'larda en popüler kürk türleri sarı vizon, beyaz tavşan, sarı leopar, jaguar veya çita, kara panter, gümüş çizgili tilki ve kırmızı tilki olmuştur. Daha ucuz alternatifler, kurt, İran kuzusu veya misk faresi postlarıdır (Skov, 2010, ss. 90-91). 20. yüzyılın ortalarından itibaren kürkün moda olarak kullanımının yoğunlaştığı yıllarda daha çok vizon kürkü benimseyen burjuva kadının imajı tavşan, İran kuzusu ve Moğol kuzusu kürkleri daha genç, daha havalı tezahürler içerecek şekilde yeni nesil gençlerde ortaya çıkmıştır. Moda dünyasında geometrik desenli, asimetrik kürkler, örme ve kapitone kürkler, ters çevrilebilir kürk ve ipek elbiseler, çeşitli kürklerde stilize çiçekler (ön ve arkaya dönüşümlü olarak uygulanan), astarların, düğmelerin ve omuz pedlerinin çıkarılması, kayısı veya limon sarısı boyalı vizon ve samur kürkleri, gelincik, sincap ve hatta hamster gibi kürklerin tek bir giyside kullanılması gibi değişik kreasyonlar oluşturulmuştur (Bolton vd., 2004, s. 63).

Vogue'da çıkan "1929'un Kürk Hikayesi" başlıklı bir yazıda kürkten tasarruf edilmemesi gerektiği, çünkü giyilen kürkün, bir kadının nasıl olduğunun ve nasıl bir hayat sürdüğünün göstergesi olduğu vurgulanmıştır. Tarih boyunca farklı kürk türleri farklı sosyal statüyü gösterecek şekilde kullanılmış ve 1980'lere kadar da sosyal tabakalaşmanın aracı olarak kullanılmaya devam etmiştir. Yüzyıllar boyunca kürklü

hayvanların ihtiyaçlarımızı ve gösterişimizi karşılamak için sömürülmesiyle, hatta bazı türlerin yok olmasına yol açacak şekilde avlanması kürk çiftliklerinin kurulmasını hızlandırmıştır (Seismographer, 2016).

1930-1940'lı yıllar arasında kadın elbiselerinde yaka ve manşetler Astrahan (genç bir kuzudan), manşetler ve bazen çıkarılabilir yakalar ise tilki ve diğer kürklerden yapılmış, eldivenler ve şapkalar modaya uygun kadının vazgeçilmez aksesuarları olmaya devam etmiştir. Fransız tasarımcı Molyneux, 1940 yılında beş sansar derisinden oluşan sekiz şeklinde bir atkıdan oluşan sansasyonel bir kürk “kolye” yapmış, savaş sırasında bile bu tür lüks Fransız modası devam etmiştir. İngiltere’de kürk kullanımı bu dönemde sınırlandırılmış, 1960’lı yıllarda kürk mantolar bir statü sembolü olarak sıklıkla kullanılmıştır. Bu dönemdeki kürk mantolar geniş şal yakalı ve geniş kuşaklı, daha dolgun bir koza şekline sahiptir. Birçok kadın cazibeyi, kadınlığı ve başarıyı simgelediği için bir kürk mantoya sahip olmanın hayalini kurmuştur. Leopar benekli hayvan baskıları dönemin iyi giyimli kadınları için moda olmuş, tasarımcılar şık kıyafet ve aksesuarlarda gerçek leopar derisini tercih etmişlerdir (Fischel vd., 2013, ss. 300, 305, 332-333).

2.2. KÜRKÜN GİYSİLERDEKİ İLETİŞİMSEL YÖNÜ

Yukarıdaki bölümlerde kürkün ilk kullanımına dair olarak bedeni hava şartlarından korumak olduğu ve ardından statüye ilişkin bir işlevi de yerine getirdiğinden söz edilmiştir. Bruchac’ın (2002) da benzer ifadesiyle desteklendiği biçimde “tarih öncesi dönemde soğuktan korunmak için giyilen kürk, Antik dönemlerde de hem soğuktan korunmak amacıyla hem de soylular tarafından bir statü sembolü olarak kullanılmıştır” (s. 1) ifadesi kürkün tarihi süreç içerisinde en temel kullanım amacına hizmet eden örneğin altını bir kez daha çizmektedir.

Öyle ki, ilk zamanlarda kürkün soğuktan korunma karşısında bedeni örtmeye, tılsım, büyü ve inanca ilişkin ortaya konulan işlevi zamanla insanların toplumsal yaşamdaki rolleriyle birlikte statü ve zenginliğini ifade eden yeni anlamlarına da katkı sağladığını söylemek mümkündür.

Bu fikri destekleyen Vogue'un moda direktörü Sally Singer'in da değindiği biçimde "Kürk, bir vizon mantodan çok daha fazlası anlamına geldi ve bu amaçla, sadece en özel durumlarda giyilecek ve saklanacak bir şey" di (Tang, 2020, s. 1). Bu nedenle insanların toplumsal yaşamdaki rolüne göre kürkün birçok anlamı ve kullanım alanı olduğu görülmektedir.

Mevlana'nın Mesnevisi'nde kürk, kış mevsiminde soğuktan korunma amaçlı giyinilebilen, pahalı ve nadir bulunması nedeniyle de statüyü ifade bir giysi türü olarak geçmektedir. Diğer taraftan, post olarak ifade edilen hayvan derileri genellikle fakirlerin ve eski zamanlarda dervişlerin giydikleri giysi türü olarak bilinir. Mesnevi kültüründe kırmızı, siyah ve beyaz renklerde kullanılan postun "kuzu ve aslan postu" tabirleriyle hilebazlığın ve ikiyüzlülüğün sembolü, derinin ise beden, nefis ve bu dünyayı tanımlayan bir imge olduğu bildirilmektedir (Çelik, 2019, s. 251).

Yerlilerde kürklü giysiler sıklıkla dağıtılır, takas edilir, kumar oynanır ve hatta kurban edilmiştir. Hayvanlara, balıklara, kuşlara ve ağaçlara, yenilebilir ve şifalı bitkilere mal olarak değil, onlara gereken saygı gösterildiğinde hayatta kalmaları için gerekli gıda ve malzemeleri sunan cömert komşular gözüyle bakılmıştır (Bruchas, 2002, ss. 6-7).

Kürkün temel bir gereksinimden inanca ve hatta maddi bir gereksinime dönüşen bu kullanım biçimini destekleyen başka kullanıma ek olarak takas yöntemiyle, miras yoluyla veya bir emeğin karşılığında veriyor olması insanlık tarihi boyunca kürkün değerli malzemelerden biri olarak sayıldığıının da örneklerini sunar. Kürkün zamanla değişen anlam ve kullanım biçimlerinin aktarılacağı bu bölümde başlangıçta bilindik anlamların dışında daha başka anlamları da barındıran örneklere, kutsal bir tutumun doğaya karşı sürdürülmesi gereken saygılı bir tutuma evrilişi bu bölümde aktarılacaktır.

2.2.1. İnanca Dayalı Görüşler

Kürk ve deri kullanımı hem dini hem de kültürel anlamları olan bir anlayışa sahiptir. (Cleland vd., 2007, s. 171). İlk dönemlerde avcılar hayvanın kürkünü ya da derisini giydiğinde o hayvanla arasında özel bir bağ oluştuğunu, tören ve meditasyonlarda bu

kürkleri kullanarak o hayvana ait ruhsal ve fiziksel özelliklerin kendilerine geçeceğini yani bir tür bulaşıcı sihir olduğunu düşünmüşlerdir (Bolton vd., 2004, s. 45).

Arkeologlara göre en eski atalarımız büyük olasılıkla dini ve törensel öneme sahip olayları betimlerken genellikle av sahnelerini veya hayvan görüntülerini mağara duvarlarına resmetmişlerdir. Bu kapsamda kürklü elbiseler ya da deri etekler giyerek avlanmış hayvanların etrafında dans eden kadınların betimlendiği mağara görsellerinden ilk insanın av ganimetleriyle hayatta kaldığı, avlarına karşı saygı ve minnet duyduklarını gösteren törenler düzenledikleri anlaşılmaktadır. Bu görsellerden insanın kontrol etme duygusu ve hayvanların gücünü insan yararına kanalize etme dürtüsüyle kendisini her zaman güçlü tutmaya çalıştığını söylemek mümkündür (Bolton vd., 2004, s. 15).

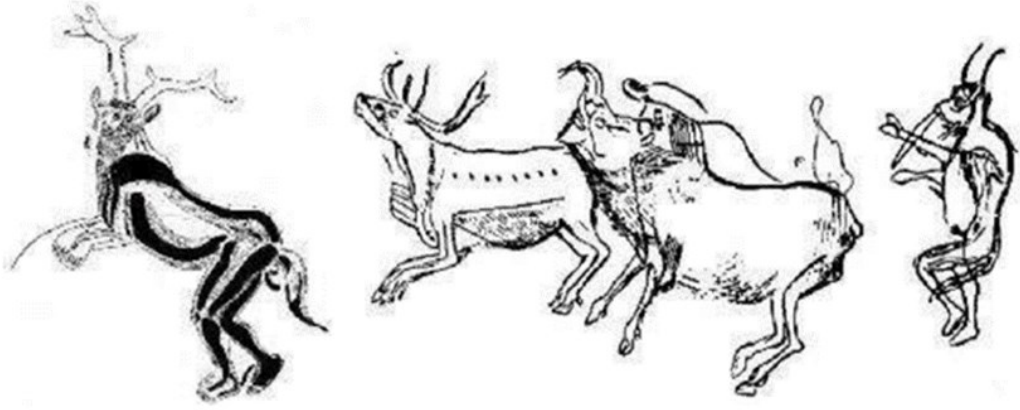
Yine ilk çağlar boyunca, insanlar doğa karşısında egemen bir güç ve kahraman bir birey olduğunu yaşadığı topluma gösterirken avlandığı hayvanların postlarını çıkararak vücutlarında sergilemekten hoşlanmışlardır. Bu durum insanların giysileri hem işlevsel olarak iklim koşullarına karşı bedenlerini koruma güdüsü hem de sembolik bir değer ile örtüştürüldüğünün bir kanıtıdır. Bu sembolik değer özellikle büyü ve gücün giyilen kürk ile yansıtıldığına inanılması olmuştur (Evecen ve Beydiz, 2018, s. 310). Bu kullanımı destekleyen önemli örneklerden birisi başları ve kafa kılları bozulmamış hayvan derilerinin Roma askeri giysisinde kullanılması (Cleland vd., 2007, s. 171) ve Roma ordusundaki sancaktarların, diğer askerlerden başlarına hayvan derileri giyerek ayrılmasının sağlanması verilebilir. Ayrıca Lejyoner sancaktarlar ve Kartal sancağı hayvanın kafası hala postun üzerinde takılıyken deriler kullanarak giyene hayvanın gizliliğini ve gücünü aşılmasını amaçlayan sembol ve totemlerle kürkleri kullanmışlardır (Cleland vd., 2007, s. 76).

Konuyu destekleyen bir başka örnekte başları deriden kopartılmamış orijinal görünümdeki hayvan derilerinin Yunan mitolojisinde ilahi sıfatlar olarak yer alması gösterilebilir. Yunan kültüründe, giyim için kullanılan hayvan derileri, kesilip şekillendirildiğinde bile genellikle hayvanla olan ilişkisini koruduğuna inanılmıştır.

Örneğin tarikatlarda ayakkabı kullanımının yasaklanması bu konuyla ilişkili olmuştur (Cleland vd., 2007, s. 171).

Aslan kuyruğu, tarih öncesi dönemde Mısır krallığının bir simgesi olmuştur. İlk hanedanlık dönemindeki avcı insanlar kısa ot eteğinin üzerinde kemerinden arkaya doğru sallanan bir kurt kuyruğu bulunması vahşilik, güç ve çabukluk gibi kurda ait özelliklere sahip olacağı inancına dayandırılmaktadır. Ayrıca geyik derisi üzerinde uyumanın insanı yılanlardan koruduğuna inanılması, bir rahibin belirli deriler üzerinde uyumasının rüyasında kâhinin sorularını görmesine aracılık edeceği, Roma dönüğü törenlerinde gelin ve damadın iki sandalye üzerine gerilmiş bir koyun postunda oturma geleneği bunlardan bazılarıdır (Wilcox, 2010, ss. 2, 7). Bazı av kıyafetleri, avlanan hayvanları kelimenin tam anlamıyla “memnun etmek” için tasarlanmış işaretlerle süslenmektedir. Bu kıyafetler, çoğu kez bir sezon kullanıldıktan sonra, büyüsünün eskidiği anlayışıyla başkasına verilmekte ya da satılmaktadır (Bruchas, 2002, s. 7).

Les Trois Freres mağarası’nda (Fransa) ortaya çıkartılan figürde, kimliği belirsiz iri yapıda bir hayvan gövdesi resmedilmiştir. Bu hayvanın ön bacaklarının anormal yapıda, ön ayaklarının insan eli gibi, arka bacaklarının ise dizlere kadar olan kısmının insan bacağı, kuyruğunun kurt veya tilki kuyruğu gibi çizildiği belirlenmiştir. Yüzü kuşa benzeyen bir çift geyik boynuzlu hayvan başı figürüyle dini bir ritüeli gerçekleştiren şaman liderini simgelediği düşünülmüştür. Bundan başka aynı mağarada ön kolları ve başı boğa olarak tasvir edilen hayvanın iki ayak üzerine hareket ediyorken betimlenmesi de bu postun içerisinde bir insanın bulunduğunu göstermektedir. Bu insan tasvirleri Marshall (vd.) göre (2003) hayvan kılığına girmiş bir avcı, Uysal’a (2011) göre ise “düşsel imgeler” veya “şamancıl sanat” olarak ifade edilmiştir (Görsel 2.19) (Uysal, 2011, s. 38’den alıntılanan Evecen ve Beydiz, 2018, ss. 313-315).

Görsel 2.19. Les Trois Freres mağarasında geyik boynuzlu şaman ve boğa başlı insan tasvirleri. (Kaynak: Uysal, 2011, s. 38’den alıntılanan Evcecen ve Beydiz, 2018, ss. 314-315).

2.2.2. Kürkün Statü ve Zenginlik Gösterim Yönü

Giyim kuşamda belirleyici faktörlerden birisi kişinin toplumsal yerini ve kimliğini açıkça gösteren dini, kültürel ya da devletin koymuş olduğu kurallardır. Örneğin Osmanlı’da resmi görevlilerin ve sivillerin gündelik giysilerinin şekli, rengi ve modeli belirlenerek “Müslüman-gayrimüslim, yöneten-yönetilen, kadın ve erkek” gibi ayrımların yapılması sağlanmıştır. Statüyü gösteren giyim kuşam erkeklerde devlet içerisindeki görevi temsil ederken kadınlarda dini mensubiyeti ifade etmiştir (Mutaf, 2015, ss. 285-286). Bunun gibi 14. yüzyıldan 17. yüzyıla kadar, Britanya ve Avrupa’da çıkartılan giyim ya da süs yasalarıyla kürkün sembolik anlamı genişletilmiş, kişinin zenginliğinden ziyade devlet içerisindeki statüsüne vurgu yapılmaya çalışılmıştır. Özellikle soylular, değerli kürklerin giyilmesine getirilen çeşitli kısıtlamalarla kendilerini zengin halktan ayırmak için her türlü girişimde bulunmuşlardır (Bolton vd., 2004, s. 43).

Eski Mısır’da, hayvan derisi yüksek mevkideki erkekler için bir tören elbisesi olarak kullanılmıştır. Genellikle omuzlar üzerinde bulunan hayvan kürkünün, patileri kolların altında arkaya çekilmiş ve bir kurdele ile bağlanmış şekildedir. Bu dönemde başrahipler makam nişanı olarak ya leopar veya panter derisi kullanmışlardır (Wilcox, 2010, ss. 1-2).

Antik çağlarda hayvan derisinin giyilmesi, ihtiyacı karşılayan bir durum iken ilerleyen dönemlerde dokuma kumaşların giderek daha yaygın hale gelmesi ve

Avrupa toplumlarının daha fazla tabakalaşmaları deri ve kürkü, kraliyetin ve soyluların bir statü süsü haline getirmiştir. Hanedan armaları ermin/kakım gibi ayırt edici dekoratif kürklerle yapılmış, abartılı miktarda kürk giymek üst sınıflarla sınırlandırılarak, bazı kürkleri giymek diğer insanlara yasaklanmıştır. Diğer yandan Orta Çağ Avrupa'sında, işçiler ve köylüler rutin olarak deri paltolar, kaba kürkler, eldivenler, ayakkabılar, şapkalar, önlükler ve ara sıra kürk şapkalar giyerek kraliyet ve soylu insanlardan ayırt edilmişlerdir (Bruchas, 2002, ss. 6-7).

Kürk ve kürklü giysiler, İngiliz ve Fransız yerleşimciler tarafından yiyecek ve silah gibi ihtiyaçlar için bir takas metası olarak kullanılmasının yanı sıra zenginlik ve güç sembolü olarak da giyilmiştir (Tang, 2020, s. 3). Orta Çağ döneminde her sınıf, giysilerinde kürkü kullanabilse de kişinin hangi tip kürk giyebileceği sınıflara bağlı bir şekilde düzenlenmiştir. Asiller, iyi kaliteli elbiselerinde genellikle kürk astarlar kullanırken, zenginler, rakun ve samur kürklerini genellikle tercih etmiş, alt sınıftan halkın ise koyun derisi, porsuk ve tilki kürkleri giymesi genel geçer bir durum olmuştur. Bu dönemde kürkün sıcak tutma özelliğine sahip olması ve kolay elde edilebilmesi her mevsim kullanılmasına neden olurken, işleme ve kürk çeşitleri statü ve zenginliğin sembolü haline gelmiştir (Fischel vd., 2013, s. 48).

Benzer olarak, Edward III'ün 1363 yasasında, yalnızca şövalye ve din adamlarının kıyafetleriyle ilgili öğelerde kürkten bahsedilirken, 1365 yasasında seyislerin, hizmetlilerin ve şehirli zanaatkarların çalışanlarının yalnızca ucuz yünlü kumaşlar giymesi, tüccarların ve şövalyelerin 1000 sterlin değerindeki ipek ve kürk (ermin hariç) giyebileceğini belirlemiştir. Aynı dönemde Fransa'da, ise Phillip le Bel de kraliyet ailesinin üyeleri için ermin kullanımı sınırlandırmıştır (Soo-Yeon ve Sook-Hi, 2001, s. 53). III. Edward, fahişelerin kürk giymesini yasaklayan bir yasa çıkararak herkesin ilk bakışta onları saygın kadınlardan ayırt edebilmesi için fahişeleri farklı kıyafetler giymeye zorlamış, toplumun ahlakını korumaya hizmet etmiştir. Kürk ve ahlak arasındaki bağlantı, 16. yüzyılın sonlarında Püritenizmin yükselişiyle birlikte tam olarak yürürlüğe girmiştir (Bolton vd., 2004, s. 43). Bu düzenleyici önlemlerin yarattığı kürk hiyerarşisi ve sosyal sınıf, kadınların ahlakını da düzenleyen bir gösterge olmuştur. Örneğin fahişelerin kürk giymesini yasaklayan eylemler, ahlaki bir düzen oluşturma girişimi gibi görünse de kürklü giysi stillerini

sistematik olarak zenginlik ve ayrıcalıkların işaretleri olarak kodlayarak sınıf farklılıkları tanımlanmıştır. Bir diğer bakış açısına göre ise fahişelerin kürk giymesini yasaklayarak, kürklü giysiler cinsel ahlakla ilişkilendirilmiştir (Soo-Yeon ve Sook-Hi, 2001, s. 54).

14. yüzyıldan 17. yüzyıla kadar İngiltere'nin kralları ve kraliçeleri, kürkleri ve kürklü giysileri düzenlemek ve özellikle sansar, tilki, gri sincap ve ermin gibi daha özel kürkleri ayırmak amacıyla kraliyet bildirileri yayınlamışlardır. Kürkler ve kürklü giysilerle ilgili yayınlanan bu kraliyet bildirileri, yalnızca arzu edilen kürk hiyerarşisini oluşturmak için değil, aynı zamanda kürk giyen kişide tanınabilir sosyal statü kodları oluşturmak için de düzenlenmiştir. Yasa gereği en seçkin kürkler yüksek soylulara ayrılırken, orta sınıf halk kunduz, su samuru, tavşan ve tilki gibi daha az maliyetli kürkleri, köylüler ise kurt, keçi ve koyun derisinden daha sert kürkler giymişlerdir (Steele, 2005, s. 115). Bu yasalar, kraliyet ailesi, soylular, şövalyeler ve din adamlarının değerli kürkleri giyebileceğini dikte ederek kürkü ekonomik statü ve zenginliğin ideolojik kodları olarak belirlemiştir. Bir anlamda, yasalar, her sınıftan insanın, eğer paraları yetiyorsa kürk giyebileceği fiilen kabul etmiş, kürkü yönetici sınıf için lüks, abartılı bir öge olarak kodlayarak, kürkün lüks mallar olarak sembolik bir değeri olduğu belirlenmiştir (Soo-Yeon ve Sook-Hi, 2001, s. 53).

Yine VIII. Henry 1510'da Lord derecesi altındaki erkeklerin samur giymesini yasaklarken, 1533 Yasasıyla siyah genet (misk kedisinin derisi) gibi değerli kürkleri yalnızca kraliyet ailesinin giyebileceği belirlenmiştir (Soo-Yeon ve Sook-Hi, 2001, s.53). 1558-1603 yılları kraliçe Elizabeth'in döneminde beyaz kürk veya sincapın beyaz kısmından yapılan "Minever şapkası", rütbeli bayanlar dışında herkese yasaklanmıştır. Nadir kürkten küçük bir hayvan derisinin boyunluğu, batı tarzında yaklaşık dört veya beş yüz yıllık bir moda haline gelmiştir (Wilcox, 2010, ss. 49-50). 1453'te Konstantinopolis'in Türklerin eline geçmesi, Türk soyluların samur (tercihen siyah samur), kakım, tilki ve bazen leopar ve aslan derisiyle birleştirilmiş brokarlı kadife ve satenden elbiseler kullanmasını yaygınlaştırmış, zengin kürkler yeniçerilerin askeri kıyafetlerini süslemiştir. Türk hanımlarının giydiği çay elbiseleri kadife, ipek veya kaşmirden yapılmış ve kürkle astarlanmış bir şekilde tasarlanmış,

her hanenin sayısız lüks kürkleri, kürklü ipek çarşafı gurur vesilesi olmuştur (Wilcox, 2010, ss. 49-50).

Tüm bu örneklerin aslında insanların tarih öncesinden itibaren doğa şartlarından korunmak amacıyla hayvan postlarından yapılan basit elbiseler giydikleri gerçeğinden medeniyetin ilerlemesiyle birlikte giyim için kumaşların geliştirilmesi ve birbirinden farklı desen ve zariflikte elbiseler üretilmesiyle kürkün bir ihtiyaç olmaktan çıkmasına ve lüks giyim malzemesi (Karaca, 2002, s. 568) ve statü göstergesi haline gelmesine neden olduğunun bir ifadesi olarak düşünülebilir.

Kürkün zorunlu bir ihtiyaç malzemesi yerine lüks olarak kabul edilmesinin nedenlerinden biri kürkün daha çok el yapımı olması, eğitimli zanaatkarların becerileriyle desen oluşturularak özel işçilikle üretilmesinden kaynaklanmaktadır (Ramchandani ve Coste-Maniere, 2017, s. 43).

Lüks kavramına gelinecek olur ise “nadirlik, maliyet, değişim, dönüşüm, harcama, farklılık, fazlalık... ve... zevk” ile karakterize oldukça öznel, bölgeden bölgeye değişen, döneme ve ilgili toplumsal inanç ve değerlere bağlı bir kelimedir. McNeil, lüks eşyaların beklenenden veya gerekli görülenden fazla olan şeyler olduğunu açıklayarak lüksü sosyal ve ekonomik bir kavram olarak ortaya koymaktadır. Tarih boyunca, belirli hayvanlardan elde edilen kürklerde lüks mallar olarak kabul edilmiştir. Çok zengin insanlar, daha yüksek kaliteli ve daha çok rağbet gören kürklerden daha fazla miktarda satın almak için çok fazla para harcamaktan çekinmemişlerdir. Eski Mısır’daki leopar kürkleri yalnızca toplumdaki en zengin ve en güçlü insanlar tarafından kullanılacak bir mal olarak görülmüştür. Bunun nedeni Leoparların Mısır’ın yalnızca çok küçük bir bölümünde bulunmasından kaynaklanmıştır (alıntılayan Detweiler, 2018, ss. 11-12).

Kürk modası zenginlik, prestij, lüks, çöküş ve münhasırlık anlamına gelmektedir ve kürklü erkek veya kadının en kalıcı klişelerinden birine, yani aristokratik yaşam klişesine yol açmaktadır. Kürke tanınan monarşik ayrıcalıklar gris, vair, lettice, ermin, sansar ve minever gibi daha ince, daha nadir ve daha küçük hayvanların postlarının soylular için ayrılmasını, daha kaba olanların ise köylülere ayrılmasını sağlayan Orta Çağ ve Rönesans dönemi lüks yasalarına kadar uzanabilir. Özellikle

ermin, kraliyetin güçlü bir göstergesi haline geldiğinden portre çalışmalarından XIV. Louis'in cübbesi, gelincik ailesinin aristokratı olan erminin saf beyaz kışlık postuyla bolca astarlanmış ve süslenmiştir. Beyazlığından dolayı ermin aynı zamanda ahlaki saflığı, yüksek akademik, dini ve devlet görevlilerinin cübbelerinde kullanılmasıyla birleşen bir sembolizmi de ifade etmek amacıyla kullanılmıştır. Holbein'in en ünlü tablolarından biri olan "Büyükelçiler" de Fransa'nın Londra Büyükelçisi Jean de Dinteville'i vaşakla astarlanmış ve süslenmiş bir şal içinde ve Lavour Piskoposu Georges de Selve'yi, muhtemelen su samuru ile kaplanmış ve süslenmiş bir papaz cübbesi içinde tasvir edilmiştir. Holbein kürkü, bu durumda vaşak ve su samuru ile aristokrasinin zenginliği ve gücü arasında eşitleyerek sadece kürkün estetik değerini değil, aynı zamanda ekonomik değerini de ortaya koymuştur (Bolton vd., 2004, s. 45).

Kürk sosyal bir lüks olarak görüldüğünde, kürk gibi eşyalara anlamsızca harcanabilecek gelir yüzdesinin artması demektir. 13. yüzyılda yaşayan daha fakir insanlar, yalnızca kedi ve köpeklerin kürklerini ihtiyaçtan kullanırken, 16. yüzyılda zenginlerin gelincikten elde edilen kürkleri pireleri toplaması için kullanmaları lüksün ekonomik yansımasıdır. Kemirgenlerden elde edilen kürk, sosyal bağlamda bir ihtiyaç olacak gibi görünmeyebilir, ancak ekonomik açıdan lüks kavramına uygundur (Detweiler, 2018, s. 13).

Dünya Savaşlarından sonra Batı toplumunda refah seviyesinin yükselmesi lüks tüketim ürünlerinin satışlarında önemli oranda bir artışa neden olmuştur. Bu dönemde hem ABD hem de Avrupa'daki kadınların önemli bir kısmı için kürk mantoya sahip olmak lüks yaşamın bir simgesi olmuş, kadınlığın tamamlayıcısı olarak görülmüştür. Bu algının oluşmasında sinema sektörünün 1920'lerin ve 1930'ların ekran yıldızlarının kürk manto ve kürk yakalı paltolar giyen kadın imajını geniş kitlelere yansıtması da önemli bir unsur olmuştur. Örneğin 1937 tarihli, "Easy Living" isimli filmde kürk, zenginliğin ve lüksün sembolü haline getirilmiş, filmin senaryosu da vizon bir kürk manto çerçevesinde gelişmiştir. Filmde vizon kürkün pahalılığının yanı sıra tavşan, kunduz, kokarca ve sincap kürklerine işçi sınıfından kadınların ekonomik olarak ulaşabilmesinin mümkün olmadığı vurgulanmıştır (Görsel 2.20) (Acar ve Tosun, 2018, s. 45).

Görsel 2.20. Kürk ve zenginlik temalı film afişi ve bir vizon kürklü İngiliz model (1950). (Kaynak: Dyhouse, 2011'den alıntılanan Acar ve Tosun, 2018, s.45).

2.2.3. Kürkün Libidinal Yönü

16. yüzyıldan itibaren cinsel fetiş ve lüks eşya olarak değişim değeri olan kürk, anlam yüklenen ve değerleri tahakkuk eden maddi bir gösteren olarak dolaşıma sokulmuş bir meta halini almıştır. 20. yüzyılda kürkün sembolik değerlerinin konfigürasyonu, zenginlik ve prestije atfedilen açıkça dişil çağrışımlara sahiptir. Ayrıca kürke yüklenen anlam ve değerlerin simgesel dünyada harekete geçirilmesi pratiği de kadın görünümüne aittir. Dolayısıyla kürke sembolik anlamlar ve değerler yükleyen tarihsel arka plana bakmak ve kürkün günümüzdeki sembolik değerini anlamak, kürke kazınan fetişizmi daha rahat kavramaya aracı olabilir (Soo-Yeon ve Sook-Hi, 2001, s. 52).

Hayvan derileri, koruma ve süslemenin ikili işlevlerine hizmet eden, insanın en eski terzilik ifadelerinden biri olarak eski çağlardan itibaren kullanılan materyallerden biri haline gelmiştir. Bunun yanı sıra kürk ile fetişist ilişki eski çağlardan günümüze kadar geçen zaman içerisinde özellikle 20. yüzyılda libidinal bir koda kavuşmuştur. Fetişizm, bir nesne aracılığıyla insan arzusunun alternatif bir tatmininin sağlanmasıdır. Bu terim ilk kez 1757'de Fransız filozof Charles de Brosses tarafından bilimsel olarak kullanılan haç, tespih, kutsal emanetler gibi bir büyü veya muska anlamına gelen Portekizce bir kelime olan "fetiço"dan türemiştir (Soo-Yeon ve Sook-Hi, 2001, ss. 50-51).

Giyilmek için seçilen giysiler genel olarak bilinçli yaşamlar gibi, büyük ölçüde, psikanalistlerin “Gerçeklik İlkesi” dediği şeyin sıkı kontrolü altındadır (yani, her istediğinizi her zaman elde edemezsiniz). Bu nedenle yaşamlar, zorunlu olarak “Haz İlkesi” ile “Gerçeklik İlkesi” arasında geçiş yapmayı içerir. Ancak fantezide, gerçeklik testinden özgür olunması açıkça zevkin peşinden gidilmesine neden olur. Sosyal hayatta, giysinin bir tür maskeli balo kostümü işlevi gördüğü ve bireyi yıkıcı bir şekilde bir fantezi benlik kılıfına soktuğu zamanlar da olabilir (Steel, 1996, s. 163).

Bazı kostümler arasında deri ve kürkün de özel bir yeri vardır. Özellikle 16. ve 17. yüzyıllarda kürk aksesuarları ile kadın bedenlerine atıfta bulunularak maddi ve cinsel aşırılık arasındaki bağlantı sağlanmıştır. Literatürde kürklü kadın bedeninin cinsel fetiş olduğu imajı belki de en iyi şekilde Leopold von Sacher-Masoch’un 19. yüzyıl sonlarında mazoşizmin psikoseksüel dramatizasyonunda temsil edilir. Romandaki "Venüs", deri çizmeli kürklü, kırbaçlı bir kadın kılıfında bir şiddet ve vahşet ajanı olan Wanda’dır (Bolton vd., 2004, s. 77).

“Mazoşizm”in adını aldığı Leopold von Sacher-Masoch, özellikle de zalimce davrandığı zamanlarda, metresine mümkün olduğunca sık sık kürk giymesi için yalvarmıştır. Onun romanı “Kürklü Venüs” te; “Onu kırmızı kadife minderlerin üzerinde yatarken, değerli vücudu samur kürkün kıvrımları arasından dışarıya bakarken gördüğümde, şehvetin ve duygusallığın sadece kısmen ortaya çıkan bir et tarafından ne kadar güçlü bir şekilde uyandırıldığını fark ettim... esnek kürkler, soğuk mermer vücudunu açgözlülükle okşuyordu. Sol kolu... kara samurun ortasında uyuyan bir kuğu gibi yatıyordu, sağ eli ise kırbaçla oynuyordu” ifadesiyle röntgencilik, erotik bakış (skopofili) burada dokunsal erotizmle (kadife minderler ve samur kürk) bağlantılı bir halde sunulmuştur. Açıkça kırbaçlanma hissiyle karşılaştırılan bu ifadelerde, Masoch’a göre kürk giymiş bir kadın büyük bir kedi, kürkün tende yarattığı his ise statik elektrikle yüklü, tuhaf ve karıncalanma yapan bir duygudur. Kürkün nüfuz edici kokusu Masoch’u cezbetmiş, metresine yüzünü kürkün sıcak kokusuna daldırmayı arzuladığını söylemiş, bunu da “hükmeden” kadın ve belki de canavar olarak kadın fikriyle ilişkilendirmiştir (Steel, 1996, s.144).

Masoch, siyah kadife diz pantolonlu, yüksek deri çizmeli, kürklü, kırbaçlı bir kadın kılığında kadınsı despotizmi neredeyse yeniden icat etmektedir. Kürklü Venüs, gücün bir adam tarafından metresine isteyerek aktarıldığı vekil bir ustalık dramını canlandırmaktadır (Emberley, 1997, s. 75). Ticaret ne kadar “modern” olursa olsun, temelleri hâlâ kadın derisinin doğal bir uzantısı olarak kürk mantoların kaçınılmaz teşhirinde gömülüdür. Deri ve kürkün erotik bir görüntü olarak algılanması Masoch’un Kürklü Venüs’üdür. Kürklü Venüs, deri kadın Zeyna’nın atası olmakla kalmaz, kürk aracılığıyla insan ruhunun karşı koyamayacağı olağanüstü bir cinsel güce sahip olduğunu da gösterir (Nadeau, 2001, s. 15).

Hollar’ın “The Four Seasons” (1644) adlı serisinde, boynunu saran bir kürk veya atkı ile ellerini ve kollarını kaplayan büyük bir manşonla ipek maskeli bir kadını tasvir eden gravürde kürkün faydacı işlevleri korunurken aynı zamanda cinsel fetişist çağrışımların da kodlandığı görülür. 1886’da yapılan bir adli tıp araştırmasında Richard von Krafft-Ebing, kürkün ipek ve kadife gibi diğer malzemelerle birlikte dokunsallığı nedeniyle fetiş karakterini üstlendiği savunmuştur. Freud’a göre de “Kürk ve kadife kasık kıllarının görüntüsüne bir saplantıdır”. Özellikle kürklü hırkalar ve manşetler, arzu ve cinsellikle ilişkilendirilmiştir (Bolton vd., 2004, ss. 76-77).

Deri giysiler, Neolitik dönemden önce de kullanılmasına rağmen deri yalnızca 19. yüzyıldan beri bir fetiş malzemesi olmuştur. İlk fetişist saplantının derinin kokusunu ve parlaklığının hissedildiği özellikle rugan ayakkabı fetişizmi ile başladığı düşünülmektedir. 20. yüzyılda derinin sembolik çağrışımları giderek daha önemli hale gelmiş, dayanıklı ve koruyucu nitelikleri nedeniyle motosikletlilerin deri giymesi güçlü bir şekilde sadomazoşist cinsellik ile ilişkilendirilmiştir. 1920’lerde ve 1930’larda, siyah deri giyinmiş ve sadomazoşist faaliyetlerinde bulunan insanların birçok pornografik fotoğrafta gösterilmesi bu ilişkilendirmelerle örtüşmektedir (Steel, 1996, ss.154, 157).

Jean-Luc Nancy’ye (2000) göre dokunma, dokunsal olduğu kadar görseldir, kürk de dokunsal oluşumlar kadar görseldir. Kürke ve kadına dokunuş hissi, hayvan kürkünün yumuşaklığında bir kadının tenini hissetmektir. Cinsel ekonomi olarak

tanımlanan bu dokunma ekonomisinde, kürk yalnızca en saf kadının ikinci derisi değildir; kürk kadınlarda yeniden icat edilen bir milletin dokusudur. Deri, et, kürk, hepsi kadın bedeninin arayüzleri olarak hareket eder ve bu maddi yakınlıklarda, zorunlu olarak cinselleştirilmiş bir coğrafyalar topluluğu ortaya çıkar. Kürklü kadınlar, ulusal bir meta olarak tüm ihtişamlarını, cinsel referans ve toplumsal cinsiyet arasındaki bu sürekli değiş tokuş sayesinde kazanırlar (alıntılayan Nadeau, 2001, s. 8). 20. yüzyılda, özellikle 1960'larda moda tasarımcıları, kırılmamış postlar kullanarak ve kaba şekillendirme, ekleme ve kamçılama ile deri giysiler kullanılarak modern kadınlık kavramlarını iletmek için kullanıcıya vahşi bir cinsellik katmışlardır. Yeni milenyumda modacılar, klasik feminen yapılarda daha kaba hayvan derilerini ve deriyi şaşırtıcı derecede hassas tekstillerle yan yana getirerek vahşi ve evcil arasındaki gerilimi yeniden ortaya koymaya başlamışlardır. Yunan Amazonomakhia'sında, türün dışısının üstün bir savaşçı olduğu bilindiği için özellikle savaşta genellikle benekli deriler giyerek tasvir edilmiştir (Görsel 2.21. 1/2/3). (Bolton vd., 2004, ss. 13, 36).

Görsel 2.21. Tarih öncesi dönemden 20. yüzyıla evrimleşen deri giyim modası. (Kaynak: Bolton vd., 2004, s. 36).

Orta Çağ boyunca eski pagan inançları Hristiyan Avrupa'da giderek daha fazla şeytanlaştırılmış, eski efsanevi kedi kadın enkarnasyonları, şeytanın kadınlara ve onların kedi arkadaşlarına karşı büyüçülük suçlamalarına yol açmıştır. 19. yüzyılda ise kedinin sinsi ve sezgisel avcılığı kadınlarla bağdaştırılmış, kadınlar cilveli ve açıkça cinselleştirilmiş olarak nitelendirilmiştir (Bolton vd., 2004, s. 117).

1940'lar ve 50'lerde popülerleşen kadın ve kedinin görsel ve kavramsal birleşimi, moda, edebiyat, sanat ve sinema geleneklerinde bugüne kadar devam ettirilmiştir. 21. yüzyılın başlarında moda, müşterilerini leopar, korkunç kaplan ve egzotik zebra desenleriyle giydirmeye, vahşi hayvanın ilkel içgüdülerini harekete geçirmeye ve insanlar için kalıcı bir gösterişli güzelliğe sahip kalıcı bir kişilik inşa etmeye devam etmektedir. Eski Mısır tasvirleri, bir kedinin kafasını biçimli bir kadın biçimiyle kaynaştırırken, bu görüntü dişi biçimine kedi özü kazandırmaktadır. Dolce ve Gabbana'nın kaplanının hiyerarşik duruşu ve kuyruğu kedi tanrıçasının hem çekici hem de korkutucu heybetini sergilemiştir (Görsel 2.22) (Bolton vd., 2004, s. 117).

Görsel 2.22. (1) Mısır Tanrıçası Bastet'in kedi başı ile (2) kaplan kürkünün çağdaş modadaki ortak görüntüleri. (Kaynak: Bolton vd., 2004, s. 120).

USA Today'a (2005) göre 1950'li yıllarda medya ve sinema kürkü bir yandan tamamen zenginliğin ve lüksün bir simgesi halinde sunarken diğer yandan kürkün cinsel çağrışımlara neden olan bir arzu nesnesi olduğunu 1952 yapımı bir filmde file çoraplarıyla ve vücudunu saran leopar kıyafeti ile Eva Gardner poz vererek baştan çıkarıcılık ve çekici görünümle imgelenmiştir (Görsel 2.23) (alıntılayan Acar ve Tosun, 2018, s. 46). Deri giysiler eskiden motosiklet tutkunları, Gestapo haydutları ve Sadomazoşistlerle bağlantılıyken şimdilerde birçok kişinin tercih ettiği bir kumaş

haline gelmiştir. 1980’li yılların lüks kotu olarak görülen derinin çekiciliğinin gerçek nedenleri daha çok sembolizmiyle ilgilidir. Kadınların ve erkeklerin kendilerini iyi hissetmelerini sağlayan deri; vücudun “yetersizliklerini”, “gizemliliği” ve “yükseklik ve cinsel farkındalık” duygusunu sağlamasının yanı sıra kaslı, şehvetli, hatta vahşi, erkeklik ve ham gücün bir simgesi olarak da işlev görür. Sembolik olarak deri acı, güç, hayvansal yırtıcı dürtüler ve erkeklik ile eşitlenmiştir (Steel, 1996, ss. 157-158, 160).

Görsel 2.23. Eva Gardner, 1952, MGM Stüdyosu, The Kobal Koleksiyonu. (Kaynak: Usa Today, 2005’ten alıntılanan Acar ve Tosun, 2018, s. 46).

2.3. KÜRKE DAİR DÜŞÜNCE VE EYLEMLER

Kürk, insanlığın var olduğu günden beri en uzun süre kullanan doğal kaynaklardan biridir. Öte yandan gelişen teknoloji, kıyafet konusunda artan alternatif giyim malzemeleri, hayvan hakları, çevreci örgütlerin tutumu ve çok kıymetli ürünler olması nedeniyle kayda değer seviyelerdeki mali boyut, kürkçülüğü başlı başına tartışmalarla ve tezatlarla dolu bir sektör haline getirmiştir. Endüstriyel işletmeler kürkü giyilebilir, sürdürülebilir ve üretimi sırasında çevreye zararı olmayan bir ürün olarak gösterirken, hayvan sever ve çevreci gruplara göre kürk hayvanlarının avlanmasında uygulanan yöntemler hem bu hayvanlara acı vermekte hem de birçoğunun neslini tükenme seviyesine getirmektedir (Naskali, 2019, s.101). Bir diğer sorun ise kürk hayvanı çiftliklerinin Rusya, Çin, Amerika ve Avrupa’nın birçok

ülkesinde açılmasıdır. Bu çiftliklerde hayvanların kötü koşullarda beslenmesi, stres ve hastalıklar sonucu birbirine zarar vermeleri, kürklerinin alınması sırasında uygulanan öldürme teknikleri, atıkların çevreye verdikleri zararı insanların dikkatine sunan çevreci örgütler ve hayvan hakları savunucuları hem kürke karşı olduklarını bildirmişler hem de kürk hayvanı üretiminin durdurulmasını istemişlerdir (Ramchandani ve Coste-Maniere, 2017, s. 42). Konuya bu perspektiften bakıldığında çeşitli düşünce ve girişimlerin yer aldığı görüşler aşağıda belirtilen şekilde ele alınmıştır.

2.3.1. Kürk Hayvanı Üreticiliğine Yönelik Düşünce ve Eylemler

Kürk kullanımına artan talep ve çoğu değerli kürk hayvan neslinin doğada azalmış olması özellikle Çin, Rusya, Danimarka, Hollanda ve daha birçok ülkede endüstriyel üretim amaçlı kürk hayvanı çiftlikleri kurulmuştur (Görsel 2.24). Küresel çapta satışı yapılan kürklerin %85'i kürk çiftçiliğinden, geri kalanı ise vahşi hayvanların tuzağa düşürülmesi ve avlanmasından elde edilmektedir. 2014 yılında dünya çapında yaklaşık 87,2 milyon vizon (post değeri 3,7 milyar Euro) ve 7,78 milyon tilki (post değeri 880 milyon Euro'dan fazla) kürkleri için öldürülmüştür (Pickett ve Harris, 2015, s.11). Bu bağlamda değerlendirildiğinde çiftliklerde üretilen milyonlarca vizon ve tilkilerin birçok ülke için önemli bir ekonomik gelir getirisine sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Görsel 2.24. Bir kürk hayvanı çiftliği. (Kaynak: Lung ve Lin, 2019, s.25)

Hayvanların kürkleri için kötü koşullarda beslenmesi ve katledilmesine karşı uluslararası protestoların artması, hayvan refahına daha fazla önem verilmesi, kürk kullanımı ve kürk hayvanı yetiştiriciliğiyle ilgili birçok düşüncenin de ortaya çıkmasına neden olmuştur (Ramchandani ve Coste-Maniere, 2017, s. 44). Bu düşüncelerden birisi “kürk çiftçiliği ve kürk satışı sona ermeli” şeklinde birçok ülkede tezahür etmiştir. Bunun sonucunda türlerin bir kısmının veya tamamının kürk üretiminde kullanımını açıkça yasaklayan mevzuat halihazırda 20’den fazla ülkede uygulanmaya başlanmıştır. Bazı yargı kararlarıyla kürk satışı yasaklanmış ve giderek daha fazla sayıda lüks moda markası ve büyük mağaza kürke sırt çevirmeyi tercih etmiştir. Çin’de, Kuzey Amerika’da ve dünyanın dört bir yanında kürk çiftçiliğinin yasaklanması yönünde önemli çağrılar yapılsa da kürk üretimini yasaklayan ülkelerin kürk ithalatına ve satışına izin vermeye devam etmesi de ayrı bir çelişkidir (Pickett, 2021, s. 3). Bununla birlikte AB düzeyinde ulusal kürk çiftçiliğini yasaklayan yasalar çıkmaya başlamış ve bu konuda önemli kazanımlar elde edilmiştir. Avusturya, Slovenya, Birleşik Krallık, Hırvatistan (2017’den itibaren), Bosna Hersek (2018’den itibaren), Hollanda (2024’ten itibaren) ve Belçika ile Almanya’nın belirli bölgelerinde tüm kürk çiftçiliği yasaklanmıştır (Pickett ve Harris, 2015, s. 13).

Son 20 yılda Slovenya, Slovakya, Sırbistan, Lüksemburg, Norveç, Makedonya, Bosna, Hırvatistan, Birleşik Krallık, Belçika, Çek Cumhuriyeti ve diğer ülkelerde herhangi bir hayvanın kürkü için yetiştirilmesi yasa dışı kabul edilmiştir. Kürk çiftçiliğini ekonomik olarak olanaksız hale getiren veya ticari kürk çiftçiliğini etkin bir şekilde sona erdirmek için belirli uygulamaları yasaklayan ülkelerin başında Japonya, Almanya, Avusturya ve İsviçre gelmektedir. 2011’de Kaliforniya, Batı Hollywood şehri, 2015 yılında Brezilya’da Sao Paulo şehri, 2017’de California, Berkeley, 2018’de de San Francisco ve Los Angeles tüm kürk ürünlerinin ithalatını ve satışını yasaklamıştır. 2020’de Hollanda parlamentosu, yerel vizon çiftliklerinde 17 milyon hayvanın itlaf edilmesiyle sonuçlanan bir COVID-19 salgınına yanıt olarak yıl sonuna kadar vizon yetiştiriciliğinin yasaklanması lehinde oy kullanmışlardır (Oberberg, 2021). Hollanda, AB’nin en büyük ikinci vizon üreticisidir. 2012 yılında kürk yetiştiriciliğinin yasaklamasını kabul eden Hollanda’da, 2024 yılına kadar tüm vizon çiftliklerinin kapatılacağı ilan edilmiştir (Berber ve Keskin, 2021, s. 147).

2.3.2. Kürk Üretimine Çevresel Etkisine Yönelik Düşünce ve Eylemler

Kürk endüstrisi kürkü doğal, sürdürülebilir ve çevreye duyarlı bir ürün olarak gösterme gayreti içerisinde. Bununla birlikte kanıtların incelenmesi, kürk endüstrisinin biyolojik çeşitlilik ve çevre üzerindeki etkilerini çok az dikkate alan, yüksek derecede kirletici bir endüstri olduğunu göstermektedir. Tarihsel olarak incelendiğinde bazı türlerin neslinin tükenmesinden ve diğerlerinin aşırı tüketilmesinden kürk endüstrisinin sorumlu olduğu ve biyolojik çeşitlilik üzerinde yıkıcı bir etki oluşturduğu ifade edilmektedir. Kürk endüstrisi, sürdürülebilirlik stratejisinde "biyo-çeşitliliği koruma" taahhüdünde bulunsada kürk karşıtlığına karşı lobicilik faaliyetleri yürütmeleri özellikle Avrupa vizyonunun yakın zamanda yok olma riskine doğrudan katkıda bulunmaktadır (Pickett, 2021, s.1).

Kürkün yumuşaklık ve dayanıklılığı, günümüzde kürk yanlısı tartışmacıların suni kürke kıyasla sürdürülebilir olduğunu savundukları bir diğer konudur. Ancak kürkün bu kaliteye ulaşabilmesi için gereken ileri işleme teknikleriyle birlikte ve boyanmasında kullanılan formaldehit, amonyak, hidrojen peroksit ve diğer ağartma maddeleri çevre için çok tehlikeli maddeler olarak görülmektedir. Örneğin, en büyük kürk üreticilerinden biri olan Çin gibi ülkelerde kullanılan bu zararlı kimyasallara karşı etkili yasaların bulunmaması kürk üretiminin doğaya olan zararını daha da artırmaktadır (Ramchandani ve Coste-Maniere, 2017, s. 42).

Kürk endüstrisi tarafından çevre kirliliği ve kaynak kullanımı kürk fabrikası çiftliklerinden kaynaklanan kirlilik genellikle yerel su kütleleri, yeraltı suları, toprak ve hava kalitesi üzerinde yıkıcı bir etkiye de sahiptir. Kürk çiftliklerinden çıkan emisyonlar, sinek ve kötü koku problemlerini sıklıkla bildiren yerel halkın sağlığı ve yaşam kalitesi üzerinde ciddi olumsuz etkilere sahip olabilmektedir. Kürkün işlemeye uygun hale getirilmesi, tüy uzunluğunun belirlenmesi, renginin verilmesi sırasında kullanılan boyama işlemleri birçok toksik kimyasalın kullanımını içerir. Zehirli metaller, biyolojik olarak parçalanamadıkları ve vücutta biyolojik olarak biriktikleri için özellikle ciddi bir sorun oluştururlar. Zehirli metallerin neden olduğu toprak kirliliği açısından kürk işleme ve boyama, kirlilik yoğunluğu en yüksek ilk beş endüstri arasında yer almaktadır (Pickett, 2021, s.1).

Kürkü için yetiştirilen hayvanların beslenmesinde insanlardan gelen gıda atıklarının kullanılması, kürk çiftliklerinin atıl arazilerde kurulabilmesi, kafesleri yalıtma ve yatak takımları yapmak için mahsullerden elde edilen samanların kullanılması, çiftlik hayvanlarından elde edilen gübrenin tarımda kullanılabilmesi, çiftlik atıklarının kendi çiftliklerine güç sağlamak için bir biyoenerji kaynağı olarak kullanılması, kış aylarında tarla ürünlerine olan talebin çok yüksek olmaması ve çiftçinin daha az ilgilenmesi gerektiğinden kürk hayvanları yetiştiriciliği birçok çiftçi için cazip bir iş alanı olarak görülebilmektedir. Bu cazip şartlardan başka uygulamanın gıda üretim maliyetlerinin düşmesine yardımcı olabileceği ve israfı azaltacağına yönelik bir inanış da söz konusudur. Bunun nedeni yenilenebilir bir doğal kaynak ve geri dönüştürücü olarak çiftlik kürkünün sürdürülebilir bir ürün olduğu düşüncesidir (Ramchandani ve Coste-Maniere, 2017, ss. 43-44).

2.3.3. Kürk Üretiminde Hayvan Refahına Yönelik Düşünce ve Eylemler

Küresel olarak modada kullanılan kürkün çoğu, kürk çiftliklerinde yetiştirilen ve doğal davranışlarına uymayan sıkışık ve kapalı koşullarda yaşamaya zorlanan hayvanlardan elde edilmektedir. Tek bir kürk manto yapmak için 10 ila 24 tilki ve 36 ila 65 vizon öldürülmektedir. Genellikle aşırı korku, stres, hastalık ve acı onların hayatlarının bir parçası olduğundan ölüm onların tek kurtuluşu olarak görülebilir. Dünya çapındaki kürk çiftliklerindeki koşullar neredeyse aynıdır. Standart endüstri uygulamaları, kârı ve çiftçi rahatlığını en üst düzeye çıkarmaya ve maliyetleri en aza indirmeye odaklanır. Önemli kâr marjı artışları veya kâr kaybına karşı korunma ile sonuçlanmayan hayvan refahı hususları göz ardı edilmektedir. Bu kuralın istisnaları sadece kürk çiftliklerinin belirli hayvan refahı hükümlerine uymasını özel olarak zorunlu kılan veya özellikle korkunç uygulamaları yasaklayan yasaları çıkaran ülkelerde bulunabilir (Born Free USA, 2019, s.1).

Kürk için yetiştirilen hayvanların refahına yönelik ciddi kaygılar, 1999 Avrupa Konseyi “Kürk Hayvanlarına İlişkin Tavsiye” ve 2001 “Hayvan Sağlığı ve Hayvan Refahı Bilimsel Komitesi” raporunda vurgulanmıştır. Ancak hayvan refahını en üst düzeyde sağlayacak ve yetiştiricileri bağlayıcı yasal hükümler henüz oluşturulamamıştır (Pickett ve Harris, 2015, s. 12). Uluslararası Kürk Federasyonu,

doğal kürk için kapsamlı bir küresel sertifikalandırma ve izlenebilirlik sistemi olan “Furmark®”ın hayvan refahını ve çevre standartlarını garanti ettiğini ileri sürmektedir. Bununla birlikte yapılan incelemelere göre Furmark’ta yer alan standartlar genellikle mevcut ulusal ve uluslararası minimum gerekliliklere ve normal endüstri uygulamalarına göre değer katacak bir seviyede olmadığından pozitif sürdürülebilirlik etkilerine yol açması da beklenemez bir durumdur (Pickett, 2021, s. 2). Vizon ve tilki barınaklarının yaşam koşullarının hayvanları strese sokması, yakalama ve hareketsizleştirmeye karşı kullanılan aletlerin ve taşıma sistemlerinin akut stres etkisi, canlı sergilerde hayvanın hareketsiz kalmasını sağlamak için kullanılan çene aletleri ve burun klipsleri, boyun maşası kullanımı hayvanların eziyet çekmelerine ve yaralanmalara sebep olabilmektedir. Kürk kullanımı için vahşi ortamdaki kürk hayvanlarının öldürülüş biçimleri de çok uzun zamandır kamuoyunu meşgul etmiş ve bu anlamda hükümetler önemli ölçüde vahşi kürk üretimini engelleyici tedbirler almışlardır. Bunun yanı sıra kürk çiftlikleri de hayvanların öldürülüş biçimleri ile ciddi manada eleştirilmiştir. Çiftliklerdeki temel hayvan öldürme şekli zehirli gazların kullanımı başta olmak üzere elektroşok uygulaması olmuştur. Ayrıca hayvanların bayıltılarak boyunlarının kırılması da bir diğer öldürme şeklidir. Tüm bu yöntemler kürkleri için yetiştirilen bu hayvanlarda, kürke zarar vermeyecek yöntemler oldukları için uygulanması gerektiği ileri sürülmüştür (Görsel 2.25) (Naskali, 2019, s. 99).

Görsel 2.25. Kürk çiftliklerinde tilkilerin elektroşok ile katledilmesi. (Kaynak: Born Free USA, 2019, s. 9).

Kürk çiftliklerinde vizonlar genellikle karbondioksit (CO₂) veya karbon monoksit (CO) gazı verilerek öldürülmektedir. Egzoz gazlarının vizonu öldürmek için

kullanılmadan önce filtrelenmesi ve soğutulması AB’de yasal bir gereklilik olsa da uygulamada suistimallerden kaçınmak mümkün olmamaktadır. Örneğin 2010 yılında Finlandiya’da 100’den fazla vizon çiftliği üzerinde yapılan bir araştırmada, çiftliklerin %8’inde egzoz gazlarının filtrelenmediği, %43’ünde egzoz gazlarının soğutulmadığı ve çiftliklerin %86’sında ise öldürme oda sıcaklığının kontrol edilmediği belirlenmiştir. Diğer yandan egzoz gazlarından karbon monoksitin vizonları öldürmek için kullanılmasını kabul edilemez bulanlar da vardır. Tilkiler ise genellikle boyun maşası ile zapt edilirken elektrik verilerek öldürülmektedir (Pickett ve Harris, 2015, ss.27-28).

“Avrupa Kürk Yetiştiricileri Derneği”, vizon ve tilkiler için çiftlik içi refah değerlendirme protokolleri geliştirmek üzere 2009 yılında “WelFur” projesini başlatmıştır. Bununla birlikte barınma sistemlerinin çok ciddi sınırlamaları içermesi, asgari standartları karşılamayanlara karşı yeterince cezaların verilmemesi, insanlık dışı muamele ve öldürme yöntemlerini, kürk hayvanlarını öldüren tüm personelin eğitim eksikliğinin giderilmemesi, aşırı ıstırapla ilişkilendirilen ciddi yaralanmaların öneminin küçümsenmesi, refah ölçütlerini belirlerken “mevcut en iyi uygulama” tavan puanı uygulaması vizon ve tilkiler için daha yüksek refah düzeyi potansiyeline sahip alternatif sistemlerin oluşturulmasını geciktirmektedir. AB mevzuatı kürk hayvanlarının sersemletilmesi ve öldürülmesini gerçekleştiren tüm personel için yeterlilik belgesini zorunlu koşmaması da kürk hayvanlarının refahı için ek bir risk oluşturmaktadır (Pickett ve Harris, 2015, ss. 7, 27-28). Bu mevzuatlara uyarak kürk hayvanı üretimi yapılmış olsa bile Yıldırım (1993)’ın “Kim Dergisi” için hazırladığı “Kürk Giymek Zevksizlik ve Görgüsüzlük” isimli makalesinde ağız veya anüse sokulan metal çubuklar vasıtasıyla elektroşok uygulamalarının hayvan refahını azaltan uygulamalar olduğu vurgulanmıştır. Yıldırım’a (1993) göre elektroşok sırasında hayvanın içi kavrulmakta, bağırsakları yanmakta, bu işlemin bazen 15-20 dakikayı bulması halinde de zehirleyerek öldürme işlemine geçilerek uzun süre can çekişmenin kabule edilemez olduğu ifade edilmiştir. Bir diğer yöntem olan CO verilerek öldürme işleminde hayvanların bazen bayıldığı ve derilerin yüzülmesi sırasında ayılmaları halinde bile derilerinin diri diri yüzülmeye devam edildiği bildirilmiştir (alıntılanan Acar ve Tosun, 2018, s. 49).

Hayvan refahına yönelik değerlendirmelerde genellikle “biyolojik işlevsellik” (hayvanlar fiziksel ve zihinsel olarak sağlıklı mı?), “duygusal durum” (hayvanlar mutlu/kendini iyi hissediyor mu?) ve “doğal/motive edilmiş davranışlar” (hayvanlar istediklerine sahipler mi?) yaklaşımları göz önüne alınmaktadır. Hangi yaklaşım ön plana çıkarılırsa çıkarılsın, kürkü için yetiştirilen evcilleştirilmemiş vizon, tilki, kurt gibi hayvanlar ciddi şekilde refah bozukluğu yaşamaktadır. Bu hayvanlar kendi kürkünü çiğneme ve kuyruk düzeylerinin bozulması, ısırma/kendini yaralama, ayaklarının bükülmesi gibi fiziksel şekil bozuklukları ve yüksek düzeyde üreme yetersizliği, insanlara karşı kaçınlma/saldırganlık, uyanıkken uzun süre hareketsiz kalma, su ya da toprakla etkileşim içerisinde olanların hayal kırıklığı ve stres artışı, yiyecek arama hareketini yapamama gibi davranışlar hayvan refahını olumsuz etkileyen durumlardır (Görsel 2.26) (Pickett ve Harris, 2015, s. 5).

Görsel 2.26. Stres nedenli kanibalismus yaşayan kürk hayvanları (Kaynak: Born Free USA, 2019, s. 3).

Yıllarca tutsak üremeye rağmen davranış araştırmaları, çiftlik tilkilerinin titreme ve dışkılama ile karakterize "aşırı korku" sergiledikleri, insanlara tepki olarak kafesin arkasına çekilme ve vizonların kuyruk emerek postun yok olmasına neden

olduklarını belirtmektedir. Kürk endüstrisi çiftlik tilkisi ve vizonun “evcil hayvan” olduğunu iddia ederek ve kendisini diğer hayvansal tarıma dayalı tarımla ilişkilendirmeye çalışarak yaban hayatına kötü muamele ettiği yönündeki suçlamaları reddetmişlerdir. Çiftlik vizonu ve çiftlik tilkisinin doğru bir şekilde “evcilleştirilmiş” olduğu kabul edilebilse de bu kürk çiftliklerinde iyi bir refahın olduğunu göstermemektedir. İster vahşi ister evcil olsun hayvanların barınaklarda uygun yaşam koşulları sağlanamadığından esaret altında acı çektikleri yaygın olarak kabul edilmektedir (Born Free USA, 2019, ss. 3-4).

2.3.4. Kürk Kullanımına Karşıt Hareketler

Kürk karşıtı meydan okuma ve hayvan haklarına karşı ilk hareketler Eliza Phillips ve Emily Williamson gibi sembol kişilerin kuş tüyleriyle ilgili toplantıları ve Selborne Derneği’nin kamuoyu oluşturmasıyla başlamıştır. Bunun sonucunda 19. yüzyılın sonlarına doğru (1891) “Kuşların Korunması Derneği” ve 1913’de de “Göçmen Kuş Yasası”nın çıkması sağlanmıştır. 19. yüzyılın ortalarından 20. yüzyılın başlarına kadar fok derisi modasının popülerleşmesi, fokların üreme dönemlerine veya mevsimlere dikkat edilmeden öldürülmeleri fok popülasyonlarının ciddi şekilde tükenmesine yol açmıştır. Bu dönemde modada kürk kullanımına karşı muhalefet fok derisi ticaretine odaklanmış, kürk karşıtı lobiyi harekete geçirilmiş, kürk hayvanlarına karşı korkunç suistimaller, düzensiz avlanma ve derilerinin yüzülmesindeki tarif edilemez zulümler yapıldığı toplantı ve kongrelerde kamuoyuyla paylaşılmıştır. Hayvanlara insancıl muamele için yapılan kampanya yürütücülerinden olan Henry Salt ile birlikte George Bernard, William Morris, Beatrice Webb, Havelock Ellis ve Gandhi gibi göz kamaştırıcı bir dizi radikal düşünür, kürk hayvanları çiftçiliği, hayvan deneyleri, kan sporlarının kaldırılması ve hayvanların moda endüstrisinde kullanılmasına karşı muhalefet etmişlerdir. Wilkie Collins, John Galsworthy, Jerome K. Jerome gibi dönemin birçok ünlü yazarı, popülerliklerini hayvan haklarının seyrini ilerletmek için bir platform olarak kullanmışlardır (Faiers, 2021, s. 34).

19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında hayvanların refahına yönelik ilk ilgiden sonra, hayvan hakları hareketi yavaş ilerlemiştir. Birinci Dünya Savaşı

sırasında atların kötü durumu gibi hayvanlara yapılan insanlık dışı muameleye dikkat çekilmiş, İkinci Dünya Savaşı ile birlikte kamuoyunun dikkati dağılsa da rahatsız edici bir anormallik olan Hitler'in vejeteryanlığı savunması, 1933'te ilk Alman Hayvan Refahı Yasasının kabul edilmesi ve hayvan koruma yasalarının AB tarafından da kabul edilmesi hayvan refahıyla ilgili önemli gelişmeler olmuştur. 1960'lar boyunca İngiltere'de kan karşıtı spor kampanyaları, tilki avı sabotaj eylemleri, 1976'da hayvan özgürlükçülerinin haber değeri taşıyan hayvan deney laboratuvarlarına karşı saldırıları, vizon çiftliklerinden vizon salınımı ve kürk mantoların kesilmesi, Julie Christie tarafından anlatılan fikir değiştiren "The Animals Film" gibi belgeseller (Faiers, 2021, s. 34), People for the Ethical Treatment of Animals (PETA)'ın "Kürk giymektense çıplak gezmeyi tercih ederim" kampanyasında Brigitte Bardot, Kim Basinger ve Christy Turlington gibi dünyaca ünlü isimlerin hayvan haklarını desteklemeye devam etmesi (Bolton vd, 2004, s. 68), belgesellerle filizlenen ekolojik yeşil hareket, 1980'lerde hayvanların korunmasını benzeri görülmemiş bir küresel farkındalık ve endişe düzeyine ulaştırmıştır (Faiers, 2021, s. 34).

Kürk kullanımıyla ilgili endişelerin başında etik kaygı, sürdürülebilirlik ve doğanın korunması gelmektedir. Kürk kullanmayı ve kürkten kâr elde etmeyi hayvanlara eziyet olarak gören PETA gibi hayvan hakları örgütleri tarafından sürekli olarak dile getirilmektedir. Kitle iletişim araçlarının gelişimi hayvan hakları örgütlerinin kürk endüstrisine yönelik şiddet ve hayvan istismarı görüntüleriyle ilgili eleştirilerinin geniş kitlelere ulaşımını sağlamıştır. PETA'nın "Her kürk manto, hayvanların elektrik akımına kapılarak, boğularak veya gazlanarak acı çekerek öldüğü anlamına gelir" gibi başlıklar, kürk giymenin olumsuzluğunu çağrıştırarak sosyal tutum normlarını sürdürmekte, kürkü gardırobuna dahil edenleri şeytanlaştırarak kürk endüstrisi üzerinde çok büyük ve zarar verici bir etkiye sahip olmaktadır. Etik ve sürdürülebilir bir şekilde tedarik edilen kürklerin önemine rağmen, kürk satmanın ve giymenin hem ticari hem de kültürel değeri özellikle hayvan hakları savunucuları tarafından kabul edilmiş gibi görünmemektedir. Moda için kürk giymenin hayvanların aşırı avlanmasına ve bazı vahşi yaşamın tehlikeye girmesine yol açması çevre ve yaban hayatı üzerine yıkıcı bir etki gösterdiğinden birçok ülke tarafından

avlanmanın yasal ve sorumlu bir şekilde yapılmasına yönelik adımlar atılmasını zorunlu hale getirmiştir (Tang, 2020, s.7).

Aktivist Mark Glover ve müzik endüstrisinin halkla ilişkiler geçmişine sahip Lynne Kentish, Greenpeace üyesiyken tanışmış ve tutkulu kürk karşıtı kampanya oluşturmak için “Lynx”i kurmuşlardır. Kentish ve Glover’ın halkla ilişkiler deneyimi ve müzik endüstrisi bağlantıları kürk karşıtlığıyla ilgili “Bir kürk manto yapmak için 40 kadar aptal hayvan gerekiyor... Ama onu giymek için sadece bir tane” kampanyası ilk kürk karşıtı girişimlerinin başarılı olmasını sağlamıştır (Faiers, 2021, s. 36).

Görsel 2.27. Lynx’in kürk karşıtı poster 1. (Kaynak: Emberley, 1997, s. 28).

David Bailey tarafından fotoğraflanan deri etekli, yüksek topuklu bir kadının belden aşağı doğru çekilmiş siyah beyaz bir görüntüsü sergilenmiştir. O, bir kürk sürüklerken arkasında parlak kırmızı kandan oluşan grafik zemin boyunca iz bırakmaktadır (Görsel 2.27). Bu fotoğraflı kürk karşıtı kampanya hayvanların haklarını temsil ederken, belden kesilmiş kadın imgesi de dilsiz kılınmıştır. Ama kadınlara aptallık atfedilmesi, belki de daha düzmece bir başka anlamı daha çağrıştırmaktadır: Görünüşe göre kadınlar da aptaldır. Açıkçası, bir kürk manto kendi başına arzu edilecek aptalca bir şey değildir. Kadınların zekâ eksikliği bu kampanyada başka bir yerde yatıyor gibi gösterilmiştir. Kadın tüketiciyi oluşturan şeyin bir kısmı, reklam verenin ikna edici pazarlama taktikleriyle karşı karşıya kaldığında pasif olarak çağrılan bireysel bir öznedir. Başka bir deyişle, kadınlar, tüketime ilişkin toplumsal söylem içinde, metalara atfedilen anlam ve değerlerdeki rekabet halindeki değişimlere karşı hassas insanlardır (Emberley, 1997, s. 28). Bu

kampanya sinemada gösterilen bir tanıtım filmiyle daha da doruk noktaya ulaştırılmıştır. Tanıtım filminde ön sıralarında yer alan hayranlar tarafından izlenen bir kürk defilesinde modellerin geçit töreni yapması sırasında paltolarını tipik bir defile koreografisinde sallayarak havalandırırken ardından paltolardan çıkan kan izleri giderek daha fazla şoka uğrayan izleyicilerin etrafa saçılmasını sağlayacak şekilde yapılmıştır. Bir diğer hayvan hakları kampanyasında solda sırtüstü kürklü bir kadına yönelik aşağılayıcı ifade ve sağda tuzağa yakalanmış ölü ve kanlı bir tilki görüntüsü zavallı olarak betimleyerek kürk giyen tüm kadınları aptal, ahlaksız ve zalim olarak göstermişlerdir (Görsel 2.28) (Faiers, 2021, s. 36).

Görsel 2.28. Lynx'in kürk karşıtı poster 2. (Kaynak: Emberley, 1997, s. 30).

Lynx'in "Aptal hayvan" afişinde de benzer biçimde kadınlar, akıllıca seçimler yapma veya akıl yürütme kapasitelerinden yoksun olarak konumlandırılmıştır. McCartney tarafından tasarlanan bu posterde, soğuk ve zalim kadının sadomazoşist motifi ile Lynx'in aşağılayıcı ve alçaltıcı "bitch" kelimesini kullanması iyi kadın tüketicinin alçaltıcı karaktere sahip kadınlardan ayrı olduğu düşüncesine vurgu yapmıştır (Emberley, 1997, s. 30).

Kürk mantonun baş tüketicisi olarak burjuva kadını, 1970'lerden beri ortaya çıkan çeşitli hayvan refahı örgütlerinin hedefi haline gelmiştir. İngiliz Lynx ve Greenpeace International ve PETA kuruluşları kürkün zenginlik, güç, prestij ve lüks için tuzak ve kürk fabrikası uygulamalarını eleştiren medya kampanyaları, kürklü kadını kürk ticaretinin devamı için sosyal referans olarak göstermişlerdir. Lynx'in de bir kampanyasında, boynunda derisi yüzülmüş bir köpekle kürklü bir şapka içinde tasvir edilmiş bir kadın vardır. Linda McCartney tarafından tasarlanan ve David Bailey

tarafından fotoğraflanan bu kampanyada, “suç siyaseti” güdülerek kadınları maddi olarak üstün bir statü yerine ahlaki olarak kürkü reddetmeye çağırmıştır. Böylece yeni bir kadınlık ideali olan ahlaki veya etik kadın anlayışı ortaya çıkmıştır (Bolton vd., 2004, s. 68).

Lynx’in 1984’te yaptığı bir kampanyada küçük bir bacak tutucusu olan kalın bir gümüş zincir, yine kan damlalarıyla lekelenmiş, sanki zincir başka bir güzel aksesuarmış ve görüntü de başka bir moda fotoğrafıymış gibi kürk giyen kadının boynunda asılı durmaktadır. Bu moda karşıtı ifadede, yazılı görüntü ana metin aracılığıyla dile getirilmiş, uygun aksesuarlara sahip kürk manto, resmin sol alt tarafında daha küçük baskılı ek bir metin, bu moda fotoğrafının kürk karşıtı izleyiciler için önemini değiştirmektedir (Görsel 2.29) (Emberley, 1997, s. 25).

Kürk hayvanının bacağından yakalanmasını sağlayacak bir kapan, boğulmayan, dövülmeyen, gaza maruz kalmayan veya elektrik çarpmasına maruz kalmayan hayvanları temsil etmektedir. Bu lekeli moda imajında, sözde gönderge -kürk manto giyen gerçek kadın- bireysel sorumluluk alanına getirilir ve burada etik-politik davranış için bir modelden çok toplumsal bir günah keçisi gibi görünür. Kürklü kadın, kendi başına bir sınıf olarak, toplu olarak, soğuk ve acımasız bir canavar, suça yardımcı olan, terör ve şiddet kapasitesini koluna takan bir suç ortağı olarak sergilenmiştir (Görsel 2.29) (Emberley, 1997, s. 25).

Görsel 2.29. Lynx anti kürk poster (1984). (Kaynak: Emberley, 1997, s. 23).

PETA, Lynx ve Greenpeace International'ın ekoloji yanlısı kampanyaları, kamuoyunu kürk modasına karşı harekete geçirmede etkili olmuştur (Bolton vd., 2004, s. 68). Bununla birlikte Lynx tarafından yayınlanan kampanyalardan etkilenen kürk çiftlikleri ve moda tasarımcılarının davaları sonucunda 1992 yılında Yüksek Mahkeme'nin kararları ve ortaya çıkan masraflar 1993 yılı başlarında organizasyonun iflas etmesine ve faaliyetlerine son vermesine neden olmuştur (Faiers, 2021, s. 36). Avrupa Parlamentosunun kedi ve köpek kürkünün ithalatı ve ihracatını yasaklayan kararı 1 Ocak 2009 tarihinde yürürlüğe girerek 22 ülkenin bu kararı uygulayacak olması şimdiye kadar yapılan kürk karşıtı hareketlerin ve hayvan hakları örgütlerinin mücadelesinin başarısıdır. Bu örgütlerden en eskisi ve en güçlüsü olan PETA, bir milyondan fazla üyeye sahiptir. ABD merkezli bu kuruluş dünyanın her yerinde sık sık protesto gösterileriyle kürk karşıtlığı ve hayvan hakları savunuculuğu faaliyetlerini yürütmektedir. Örneğin Çin'de hayvanlara karşı yapılan canice hareketler ve kürk yetiştiriciliğinde diri diri yüzülen hayvan görüntülerine karşı 2006 yılında Çin'in İstanbul Konsoloslugu önünde "Kürke Hayır Platformu", "Hayvan Hakları", "Hayvan Özgürleşmesi" ve "Hayvan Korumacı" platformları üyeleriyle birlikte protesto gösterisi düzenlemiştir. 16 Eylül 2017 tarihinde "Londra Moda Haftası"ndaki etkinliklerde düzenlenen "Burberry defilesi" mekânı önünde bulunan kırmızı halı etrafında toplanarak kürk karşıtlığını gösteren eylemlerini gerçekleştirmişlerdir. Yine Kanadalı ve Amerikalı iki aktivistin kürk alışverişlerini protesto etmek için vücutlarını leopar deseni ile boyayarak bir farkındalık oluşturmaya çalışmışlardır. Milliyet gazetesi haberine göre Taksim meydanında PETA üyeleri kürk karşıtı protestolarında sadece hayvanların kürk giymesi gerektiğini hem Türkçe hem de İngilizce dövizlerle ifade etmişler, leopar desenli çıplak vücut deseninin bir insanda nasıl bir görüntü oluşturduğu gösterilmiştir (Görsel 2.30). Diğer taşınan dövizlerde de kan izlerinin bulunması kürk giyiminde işlenen cinayetlerin sorumlusunun kürk giyen insanlar olduğu yönündedir (Çini, 2010).

Görsel 2.30. PETA üyelerinden ABD’li ve Kanadalı iki aktivistin Taksim protestosu. (Kaynak: Çini, 2010).

2018 yılından itibaren Londra Moda Haftası’nda doğal kürk kullanılmasına izin verilmemiştir. Bundan başka kürk protestocularının etkisi moda konseyleri üzerinde oldukça önemli etkiler bıraktığından daha fazla tepki çekmemek adına yapay kürklerin bile kullanılmaması yönünde uyarılar 2018 yılından itibaren yapılmaya başlamıştır. Londra Moda Haftası’nın 40. yıl dönümünün 16-20 Şubat 2024 tarihlerinde gerçekleştirilecek olması nedeniyle İngiliz Moda Konseyi, 40. yıl dönümü etkinliğiyle birlikte Londra Moda Haftası kapsamında kürk giyilmesinin resmen yasaklandığını duyurmuştur. Bu duyuru karşısında, PETA hayvan refahı örgütü kurumsal proje sorumlu başkan yardımcısı Yvonne Taylor, “Uzun zaman aldı ama İngiliz Moda Konseyi, kürkü podyumlardan yasaklayarak artık kürkün, içinde doğan hayvanlara ait olduğunu tamamen kabul etmiş oldu. Günümüz tasarımcılarının neredeyse hiçbiri duyarlı hayvanları elektrikle öldüren, zehirleyen ve derilerini yüzen; çevreyi kirleten ve işçileri zehirli kimyasallara maruz bırakan bir endüstriyi desteklemek istemiyor. İşte bu yüzden Londra podyumları yıllardır kürksüz. Londra Moda Haftası gelişmeye devam ederken PETA, diğer moda etkinliklerinin de yaptığı gibi tüm vahşi hayvan derilerinin, postlarının ve tüylerinin kullanımdan kaldırılmasını teşvik etmektedir zira hiçbir hayvan bir giysi için vücut parçalarından ya da yaşamından isteyerek vazgeçmez” sözleriyle memnuniyetini bildirmiştir (Özcan, 2023).

2.4. MODA VE KÜRK

Araştırmanın bu bölümünde literatür verilerinden yola çıkılarak doğal kürk kullanan markalar, zaman içinde doğal kürkten vazgeçen markalar ile kürke alternatif ürünlerden bahsedilmiştir.

2.4.1. Doğal Kürk Kullanan Markalar ve Tasarımcılar

Aralık 2021’de, küresel hayvan refahı kuruluşu “Four Paws” ve “Good On You” ortaklaşa, farklı pazarlardaki 111 markayı hayvan refahı ve kaynak bulma şeffaflığına bağlılıkları konusunda değerlendiren bir rapor yayınlamıştır. Yapılan değerlendirmelere göre Dior, Louis Vuitton, Fendi, Hermes, Max Mara, Loro Piana hayvan refahını korumak için resmi politikalara sahip markalar olarak lanse edilmişlerdir. Ne yazık ki bazı markalar ise kürk, deri, yün, tüy, egzotik hayvan kılı ve egzotik hayvan derisini kreasyonlarında kullanmaya devam etmektedirler (Wolfe, 2022).

Four Paws raporundaki Medcalf’a göre, Hermès, 111 marka içerisinde en geniş hayvansal ve yaban hayattan yapılmış ürün yelpazesi kullanan bir marka olarak belirlenmiştir. Max Mara, diğer lüks markaların yanı sıra SAGA Furs tarafından onaylanan Finlandiya menşeli hayvan refahının tam olarak uygulanmadığı tilki kürklerini kullanmaktadır. Loro Piana, lüks ve yumuşak kaşmir ve Merinos yünü ürünleriyle ünlü bir markadır. Web sitesinde malzeme üretim sürecinin her adımını detaylandıran marka, kaşmirin keçilerden kesilmediğini, bunun yerine “nazıkçe tarandığını” vurgulamıştır (Wolfe, 2022).

2015 yılı “Haute Couture” etkinliklerinde ve moda haftalarında kürk modasında trendin vintage tasarım ve retro silüetlerden yana olduğu görülmüştür. Kürklü bolerolar, tüylü yelekler ve kısa kollu crop ceketler, kısa kürk mantolar trend haline gelmiştir. Alexander McQueen, Dolce & Gabbana, Karl Lagerfeld, Michael Kors, Fendi, Oscar de la Renta, Prada, Vivienne Westwood ve Yves Saint Laurent gibi moda evleri, tasarımlarında kürk kullanımına çok açık bir şekilde teşvik etmişlerdir. Haute couture tasarımlarıyla LVMH tarafından iki kez ödül alan Litvanyalı tasarımcı Josef Statkus gibi yeni tasarımcılar kürk kullanmaktan çekinmemiştir. Hatta yeni

tasarımcılara kürk federasyonlarından gelecekteki tasarımları için kürk tedarik etmişlerdir (Ramchandani ve Coste-Maniere, 2017, s. 44). Küresel çapta tepki olmasına ve bu tepkiler giderek artmasına rağmen tasarımlarından vazgeçmeyen Simonetta Ravizza gibi tasarımcılar ve ünlü moda evleri vizon, tilki, ermin ve keçi kürklerinden faydalanarak tasarımlarını geliştirmeyi devam ettirmişlerdir (Acar ve Tosun, 2018, s. 48).

Balenciaga, Bottega Veneta ve Alexander McQueen yıllardır görünürde kürk kullanmasalar da hiçbir zaman materyali tamamen yasaklayan özel politikalar açıklamamıştır (Tamola, 2021, s. 1). Bunların yanı sıra lüks giyimin bilinen markalarından Alexander Wang, Alberta Ferretti, Altuzarra, Arthur Galan, Brioni, Carolina Herrera, Christian Dior, DKNY, Emilio Pucci, Fendi, Givenchy, Giambattista Valli, Harrods, Hermes, Herno, J. Mendel, Kenzo, Lisa Ho, Loewe, Loro Piana, Louis Vuitton, Marc Jacobs, Max Mara, Moncler, Roberto Cavalli, Salvatore Ferragamo, Yves Salomon gibi marka ve tasarımcıların hala kürk kullanmaya devam ettikleri söylenmektedir (Assoune, 2023).

2.4.2. Zaman İçinde Doğal Kürkten Vazgeçen Markalar ve Tasarımcılar

Doğal kürkün bir zamanlar zenginlik göstergesi olan kullanımına yönelik karşıt hareketler özellikle 1970’li yıllarda etkisini göstermeye başlamış olsa da hayvan refahı açısından etik olmayan bir giyim davranışı olarak görülmesi, ancak 2000 yılında karşılık bulmuş ve etik nedenlerle kürk üretimini yasaklayan ilk ülke Birleşik Krallık olmuştur (Choi, 2021, s.1).

Günümüz küresel tasarımcıların ve ünlü moda evlerinin önemli bir kısmı bir yandan marka değerlerini korumak diğer yandan çevreci ve etik ilkeleri göz önüne alarak ürünlerinde gerçek kürk kullanımının azaltılmasını veya tamamen bırakmayı artık bir zorunluluk olarak görmeye başlamışlardır. Dünyaca ünlü İtalyan moda tasarımcısı Giorgio Armani, “Yıllar içinde kaydedilen teknolojik ilerleme, hayvanlarla ilgili zalim uygulamaları gereksiz kılan geçerli alternatiflere sahip olmamızı sağlıyor” diyerek 1993 yılında başlattığı kürk kullanmaya karşı mesafesini (Acar ve Tosun, 2018, s. 54), Sonbahar/Kış 2016 koleksiyonundan itibaren tüm etiketlerinde yüzde 100 kürk kullanmama sözüyle artık doğal kürk Armani için bir tarih olmuştur. Bu

karar, hayvanlar da dahil olmak üzere çevrenin korunması ve bakımı konularına yönelik mevcut ilginin artışına önemli katkı sağladığı düşünülmektedir. Bu nedenle taklit kürk tüketimi etik tüketimin bir parçası olduğundan değerli görülmelidir (Kim ve Kwon, 2016, s. 1).

Moda sektörünü etkileyen en güzel gelişme 2018 yılı ortalarında “Londra Moda Haftası”nda konseyin kürk kullanımını yasaklaması olmuştur. Bu karar hem dev markaları hem de tüketicileri çevreci ve sürdürülebilir alternatif giyim modasına yöneltmiştir. Bu gelişmelerin yaşanması Furla, Armani, Versace, Michael Kors, Burberry, GUCCI, Diane von Furstenberg, Stella McCartney, Hugo Boss ve Net-a-Porter gibi dev markaların anti-kürk hareketine katılmasına neden olmuştur. Hayvan hakları savunucularının yıllardır verdikleri kürk karşıtı mücadeleleri sonuç vermiş hem lüks markaların hem de bilinçli tüketicilerin önemli bir kısmının kürk kullanımından vazgeçmesi sağlamıştır. Yaklaşık 2 yıl önce kürk kullanmaktan vazgeçeceklerini açıklayan Armani’den sonra GUCCI’nin de Humane Society International ile iş birliğine girmesi, moda dünyasında büyük bir yankı oluşturmuş, ileride birçok markanın da anti-kürk savunucusu haline geleceği ifade edilmiştir (Vogue, 2017-2020’den alıntılanan Ulutaş Ertuğrul, 2020). Kürkten başka angora, tiftik ve egzotik derilerin de kullanımını artık bırakacaklarını açıklayan ve anti-kürk hareketine 2019 yılı itibarıyla en son katılan marka Diane Von Furstenberg olmuştur (Barutoğlu, 2018).

Michael Kors gibi lüks markalar perakende kürklü ürünleri kademeli olarak durdururken, Neiman Marcus ve Saks Fifth Avenue aracılığıyla kürk satmaya devam etmektedir. Giderek daha fazla marka kürklü malzemeyi ortadan kaldırma planlarını duyurması ve daha fazla perakendecinin hayvan kürklerinden uzaklaşmasıyla İngiliz perakendeci Selfridges, 2020’de egzotik derilerle yapılan ürünlerin satışını durdurmuş, ABD’li perakendeci Neiman Marcus da 2023 yılına kadar tamamen kürkten kurtulma planlarını duyurmuştur. Eylül 2021 itibarıyla, Fransız lüks ürünler grubu LVMH Mot Hennessy Louis Vuitton, çeşitli markalarda hala kürk ve hayvan derileri kullanmaya devam etmektedir (Tamola, 2021, ss. 1-2).

Son yıllarda, hayvan hakları savunucularının baskılarının artması, etik tüketim ve çevreye duyarlı müşteri sayısının artışı birçok moda evi ve perakendeciye hayvan kürkü ve derisinden vazgeçirmiştir. ELLE dergisi direktörü Valeria Bessolo Llopiz, “The Business of Fashion’ın VOICES 2021” konferansında, Z kuşağının artık kürk modasını kullanmak istemediğini ifade ederek ELLE dergisinin 45 küresel baskısında basılı ya da çevrimiçi tüm yayınlarının hayvan kürkü içeriklerinden arındırılması için bir sözleşme imzaladıklarını belirtmiştir (Bıçakcı, 2021). Jimmy Choo ve Maison Margiela gibi markaların kürk kullanmayı yasakladığı belirtilmiştir. Bu markalar ürünlerinde deri, yün, tiftik, tüy ve egzotik hayvan kılı kullanırken kürk veya egzotik hayvan derisi kullanmamayı tercih etmektedirler. Jimmy Choo, 2018’de kürkü yasaklayarak vegan ayakkabı koleksiyonlarını başlatsa da yelpazesinin geri kalanında hayvan ürünlerini kullanmaya devam etmiştir (Wolfe, 2022).

Elde edilen bilgilere göre Stella McCartney, Zara, Hugo Boss, H&M (Ramchandani ve Coste-Maniere, 2017, s. 44), Chanel, GUCCI, Burberry, Versace (Tang, 2020, s.5), Balenciaga, Alexander McQueen ve Yves Saint Laurent (Bıçakcı, 2021), Michael Kors, Stella McCartney, Prada, Armani (NTV, 2021), Furla, Shrimps ve Vivienne Westwood, Michael Kors, Calvin Klein, Dolce & Gabbana gibi markalar 2022 yılından itibaren kürk kullanmayı bırakacaklarını bildirmişlerdir. Bunların yanı sıra Topshop, Gap, French Connection, AllSaints, Hobbs, John Lewis, Marks & Spencer, House of Fraser, Ted Baker, H&M ve Whistles gibi cadde markaları da zaman içinde artık doğal kürk satışından vazgeçerek 2023 yılı itibariyle tamamen bırakmıştır (Assoune, 2023). 2024 yılı Londra Moda Haftası etkinliklerinde de artık kürk kullanımının resmen yasaklanması (Özcan, 2023) modada doğal kürkten vazgeçişin daha da hızlanarak kürke alternatif ürünlerin daha popüler hale geleceğini göstermektedir.

2.4.3. Kürke Alternatif Ürünler

1980’lerde, en güçlü ve etkili hayvan hakları kuruluşlarından Lynx (şu anda dağılmıştır) ve PETA kürk üretimindeki zulme karşı farkındalığı artırmak için medyanın gücünden yararlanan önemli kuruluşlar olmuştur. Hayvanları süs için öldürmenin ahlaksızlığını vurgulayan kampanyaları, yalnızca halkı kürk modasında

karşı harekete geçirmekle kalmamış, aynı zamanda tasarımcıları sahte versiyonlar lehine gerçek kürkü reddetmeye teşvik etmede de etkili olmuşlardır. Tasarımcıların bazıları, kürkleri gizlemenin yollarını doğal kürkleri dokumakta bulmuşlardır (Bolton vd., 2004, s. 43). Bu ihtiyaç doğrultusunda kürke alternatif ürünleri suni kürk, post görünümlü dokumalar olarak 2 ana başlık altında incelemek mümkündür.

2.4.3.1. Suni Kürk

Suni kürkler, çeşitli kumaş türlerinin yüzeyinde doğal kürk görünümü oluşturmak için dokuma, örgü ya da yapıştırma teknikleri kullanılarak oluşturulan kürk çeşitleridir (Görsel 2.31) (DongJing, 2021). Suni kürk, taklit kürk, imitasyon kürk ve sahte kürk isimleriyle de anılan doğal olmayan kürk çeşitleri İngilizce literatürde sentetikten yapılan “Fake fur”, “Faux Fur”, pelüsten yapılan imitasyon kürk “Teddy” ve dokuma kürk “Woven fur” olarak bilinir (Tekstil ve Moda Tasarımı Terminolojisi Sözlüğü, 2023). Örne suni kürkler, akrilik elyaf, klorlu elyaf ya da viskon elyaf maddesinden yapılır. İnsan yapımı kıvrıcık kürkler, kuzu derisi benzeri kıvrıcık ipliklerle çeşitli dokuma, örme ya da dokuma olmayan kumaş bazlı kumaşların yapıştırma yöntemiyle doğal bir kürk görünümü oluşturmasıdır (DongJing, 2021). Faux kürk, suni kürke benzese de daha fazla doğal kürk görünümü ve hissi oluşturması nedeniyle lüks kürk kumaşı olarak bilinir. Bunlardan başka yarı suni kürkler olarak da adlandırılan kürklerde doğal kürk ile başka bir kumaş birleştirilerek sıcaklık ve stil oluşturulan, bir tarafı kürk diğer tarafı kumaş olan kürk çeşididir. 1919’da ABD’de, Birinci Dünya Savaşı için para toplamak amacıyla gerçek kürke yüzde 10 vergi konulması, kürkü andıran iplik bazlı kumaşlara olan talebin artmasına neden olmuştur. Moda amaçlı satılan ilk yarı doğal “sahte kürk”, kırpılmış alpaka kılı kullanılarak 1929 yılından itibaren gerçek görüntüsünü andıracak şekilde piyasaya sürülmüştür. Sahte kürkler, alpaka kıllarını akrilik polimerlerle değiştiren ilk modern suni kürklerin ortaya çıktığı 1950’li yıllardan itibaren kalitelerini geliştirmeye başlamıştır (Oberg, 2021).

Görsel 2.31. Suni kürkler. (Kaynak: Oberg, 2021).

Suni kürk elyafı, büyük entegre kimyasal üretim tesislerinin bir parçası olarak petrokimyasallardan üretilmektedir. Suni kürkün, gerçek kürke göre daha ucuz ve dikilmesinin daha kolay olması alternatif olarak kullanım alanı bulmasına neden olmuştur. Bundan başka 1960'lı yıllardan itibaren kürk hayvanlarının korunmasına yönelik düşüncelerin ortaya çıkması ve 1971'de suni kürk üreticileri tarafından New York Magazine'de nesli tükenmekte olan hayvanların kürklerini kullananların kınandığı ve utandırıldığı ilanların yayınlanması suni kürke olan talebi daha da artırmıştır (Oberg, 2021).

Maliyeti düşürmenin yanı sıra hayvan hakları konusunda giderek daha duyarlı hale gelen tüketicilere karşı pazar oluşturmak için suni kürk üretimi her geçen gün daha fazla markanın ilgisini çekmeye başlamıştır. Todd Oldham ve Stella McCartney gibi ünlü tasarımcılar koleksiyonlarında kürk kullanımından vazgeçerek suni kürkü etik ve estetik bir alternatif olarak tanıtmışlardır (Bolton vd, 2004, s. 68). Teknolojik gelişmelerin suni kürkün kalitesini önemli ölçüde artırması, hayvan haklarına karşı

etik değerlere ve doğaya verilen önem etik üretim, etik moda ve eko kürk kavramlarını da beraberinde getirmiştir Tüketicinin gerçek kürke yönelik olumsuz algısının artması, etik tüketime yönelerek suni kürkü popüler hale getirmiştir. “Etik Tüketim”, kişisel ve ahlaki inançlar temelinde bilinçli ve kasıtlı tüketim seçimini ifade ederken “etik moda” tüketicinin doğaya ve hayvanlara karşı vicdanlı davranan bir moda anlayışı olarak anlaşılmalıdır (Kim ve Kwon, 2019, s. 2).

2.4.3.2. Post Görünümlü Dokumalar

Teknolojinin gelişimi kürke alternatif ürünlerin üretilmesini daha kolay hale getirmiş, bir tekstil yapısı üzerinde saçak, hav, ilme gibi isimlerle bir yükselti oluşturan ve post-kürk görüntüsü veren yapılar kürke alternatif oluşturabilecek ürünlerin temelini oluşturmuştur. Bu rnlerin tl dokuma, pelüş, tafting, szene nakış gibi çeşitli tekniklerle anıldığı ve bu tekniklerle post görünümünü andıran yüzeyler oluşturulabildiği bildirilmektedir (Grgnay, 2005’ten alıntılanan Acar, 2018, s. 83),

Tl dokuma: Genel görüntüsü post veya kürk etkisine sahip olan “tl” dokumalar, atkı, çözgü ve hav sistemine sahip dokumalardır. Hav (ilme) sıralarının arasına geniş düz dokuma alanlarının yerleştirilmesi uzun bırakılan havların yatmasına ve post görüntüsü elde edilmesine olanak sağlamaktadır (Türktaş ve akmaktepe, 2011, s. 101). Kırkılmış yn yapağıların eğirilmesi veya doğrudan yn tutamı halinde kullanılarak çeşitli düğümlerden ve sarma tekniklerinden ibaret post görünümlü dokumalar tl olarak adlandırılabilir (Görsel 2.32) (z, 2019, s. 929).

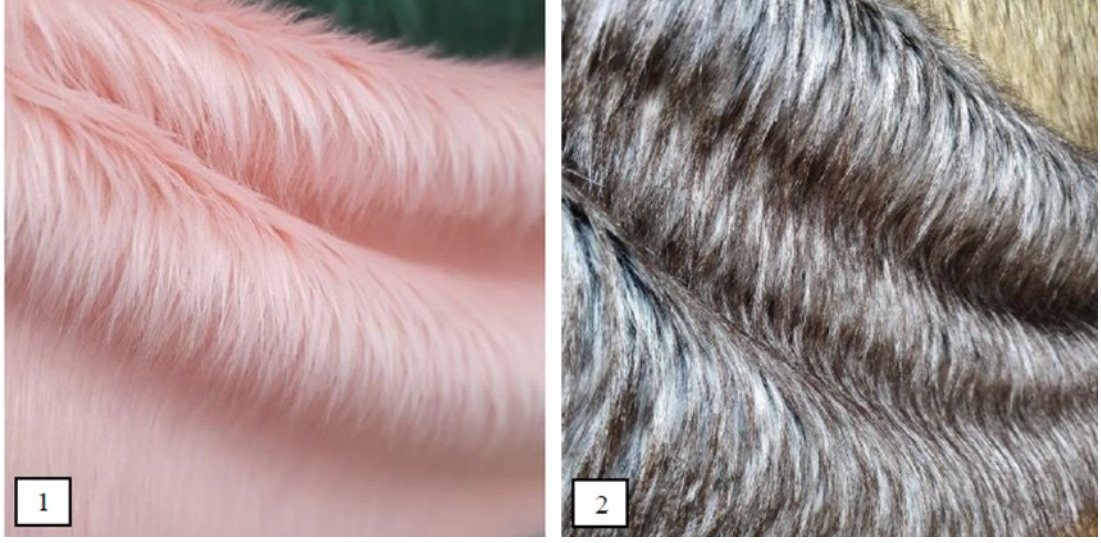
z’e (2019) göre de tl, bir dokuma tekniği olup Türk düğümü (Gördes)’yle dokunan, ilme sıralarının arasına geniş düz dokuma alanları bırakılan dokumaların tamamı tl dokumadır. Anadolu’nun çeşitli bölgelerinde “eki, ekki, çekili tl: eğrilmiş yn ipliğinin tığ ile çekilmesi ve havların ucunun kesilmemesi”, “filik veya filikli: tiftik tutamlarından uzun saçaklar oluşturularak Türk düğümüyle dokuma”, “yamı tl: tiftiğin taraktan geçirilmeden ve bükülmeden düğümlü tl dokunması” olarak farklı isimler altında dokumaların yapıldığı bildirilmektedir (ss. 929-931)

Görsel 2.32.Tülü, çekili tülü, filikli tülü. (Kaynak: Öz, 2019, ss. 930-931)

Pelüş: Doğal post görünümlü pelüşlar, özel hazırlanmış pelüş hava oluşturma ve tutma, düşürme görevini yapabilen platinlerin olduğu RL yuvarlak örme makineleriyle tek yüzlü bir şekilde örülen kumaşlardır. Bu kumaşlarda en az bir zemin ipliğine ve bir pelüş ipliğine ihtiyaç vardır. Pelüş ipliğiyle uzun hav fiyonkları meydana getirilir. Bu kumaşlar genelde akrilik, modakrilik gibi elyaflarla hayvan postunun taklidi ya da astar maksadıyla kullanılmaktadır (Görsel 2.33) (Atlas, 2023).

Başka bir tanımda “çözümlü örme peluş kumaşları hav ipliklerinin kumaş düzlemine yaklaşık 90 derece açıyla yerleştirildiği raschel örgü yapısıdır. Hav ipliği kumaş yüzeyine örme veya yatırım hareketi ile bağlanır, havlar kesilerek veya kesilmeden kullanılabilir”. Bu kumaşı, uzun havlı pelüş örgüleri giysilerde, döşemelerde ve oyuncaklarda kullanmak mümkündür. Örme sırasında zemin iplikleri arasına sıkıştırılan hav yapısı sabitlendiğinden havların dökülmemesi için kumaş arkasına özel bir yapıştırıcı madde uygulanır. Terbiyeleme işlemlerinde havların taranması, tıraşlanması, parlatılmasıyla değişik görünümler elde edilebilmektedir (Marmaralı ve Kretschmar, 2004’ten alıntılanan Yazar Abanoz, 2016, s. 100).

Görsel 2.33. Tilki ve Racun görünümlü pelüş kumaşlar. (Kaynak: Atlas, 2023).

Peluş kumaş şeklindeki simüle kürklerin, aristokrasinin kostümlerinde hem astar hem de süsleme olarak kullanılışı en az 16. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Peluş kumaşlar, daha yoğun dokular üreten havlı kumaşların tanıtıldığı 20. yüzyılın başlarına kadar popülerliğini korumuştur. Akrilikler ve polyesterler gibi sentetik elyaf sektöründeki gelişmeler 1950'lere ve 1960'lara kadar uzanmaktadır (Bolton vd, 2004, s. 68).

3. YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Araştırmada tarama modelinden yararlanılmıştır. Tarama modeli “geçmişte veya günümüzde var olan bir durumu var olduğu şekliyle tespit etmeyi amaçlayan bir araştırma modeli” olarak ifade edilmektedir (Karasar, 2018, s. 109). Bu araştırmada kavramsal çerçeve kapsamında taranan yerli ve yabancı literatür bilgileri dolaylı ve doğrudan aktarımlarla ve görsel örneklerle araştırmaya dahil edilmiştir.

3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Bu araştırmanın evrenini Schiaparelli markasının tüm koleksiyonları oluştururken araştırmanın örneklemini ise Schiaparelli markasının 2021 ile 2024/25 yılları Sonbahar-Kış 2024/2025 Hazır Giyim, İlkbahar-Yaz/2024 Haute Couture, İlkbahar-Yaz/2024 Hazır Giyim, Sonbahar-Kış 2023/24 Haute Couture, Sonbahar-Kış 2023-2024 Hazır Giyim, İlkbahar-Yaz/2023 Haute Couture, Bahar 2023 Hazır giyim, Sonbahar/Kış 2022-2023 Haute Couture, Sonbahar-Kış 2022/2023 Hazır giyim, Bahar 2022 Haute Couture, Bahar 2022 Hazır giyim, Kış 2021 Haute Couture, Kış 2021 Hazır Giyim, Bahar 2021 Haute Couture ve Bahar 2021 Hazır giyim koleksiyonu olmak üzere 15 koleksiyon ve 512 tasarım oluşturmuş, bunların içerisinde amaçlı örneklem yöntemine göre seçilen tasarımlarda kürk kullanılan ve kürk görünümü sağladığı düşünülen konuyu destekleyici nitelikte en belirgin 21 giysi tasarımı yorumlanmıştır. Bu markanın örneklem grubu olarak seçilmesinde Schiaparelli'nin geçmişten günümüze sürdürülen mirasıyla modada öncü bir marka olması ve doğal olduğu kadar suni kürkleri de yenilikçi ve yaratıcı bakış açısıyla işlevsel ve sanatsal bakımdan tasarımlarında kullanan bir marka olmasıdır.

3.3. VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ

Araştırma verilerinin toplanmasında belgesel tarama yönteminden yararlanılmıştır. Belgesel tarama yöntemi, “var olan kayıt ve belgelerden elde edilen veri toplama tekniği” olarak ifade edilmektedir (Karasar, 2018, s. 229). Bu kapsamda araştırmanın kavramsal çerçevesini oluşturan bilgiler, basılı ve sanal ortamda erişim sağlanan Geray (2006)'ın, niteliklerine göre dokümanları sınıflandırdığı “yazı temelli” ve

“görüntü temelli” (Geray, 2006, akt. Kıral, 2020, s. 174) ifadesine bir gönderme yaparak yerli ve yabancı dökümanlardan elde edilerek sunulmuştur. Araştırma kapsamında incelenen koleksiyonlara ilişkin tasarım görselleri, tasarım bilgileri ile konuyu destekleyici her türlü bilgi Schiaparelli’nin kendi marka adını taşıyan internet sayfasından ve çeşitli moda dergilerinden, moda bloglarından alınmıştır.

3.4. VERİLERİN ANALİZİ

Araştırmanın konusu kapsamında belgesel tarama yöntemiyle elde edilen yerli ve yabancı literatür bilgileri ve erişime açık olan internet kaynakları incelenmiş ve çeşitli ana başlık ve alt başlıklarda ele alınmıştır. Ayrıca Schiaparelli markasının 2021 ile 2024/25 yılları İlkbahar-Yaz/Sonbahar-Kış sezonlarını içeren Haute Couture ve Hazır giyim koleksiyonlarına dayalı olarak tasarımlarda kürk kullanılan ve kürk görünümü sağladığı düşünülen en belirgin 21 giysi araştırma kapsamına alınmıştır. Seçilen tasarımlar malzeme, görünüm, model özelliği ve giysi türü açısından incelenmiştir.

4. BULGULAR

4.1. SCHIAPARELLI VE MODA

Schiaparelli, moda alanında sanatsal, yaratıcı, yenilikçi ve sürrealist bir tasarımcı olarak bilinmektedir. Onun bu kimliği, birçok sanatçı ile işbirliği yapmasının önünü aralamış, tasarımlarında modern ve estetik unsurları sanatsal bir üslupla kimi zaman avangart kimi zaman klasik çizgilere başvurarak yaratıcılık ekseninde ortaya koymayı başarmıştır.

Shocking, aslında Elsa Schiaparelli'nin 1937'de tanıttığı bir parfümün adı olarak bilinmektedir. Ancak bu isim, onun son derece yaratıcı tasarımlarını ve kendi yaşam tarzını da uygun bir şekilde tanımlamaktadır. Roma'da, akademisyen ve küçük soylu bir ailede doğan Schiaparelli (arkadaşlarının "Schiap" olarak bildiği), erken yaşlarda entelektüeller ve sanatçılardan oluşan bir çevreye girmiş, 1924'te tasarım yapmayı denemesi için onu teşvik eden modacı Paul Poiret ile tanışmış ve 1927'de, ilk trompe-l'oeil kazak koleksiyonunu sunmuştur. Vogue'da yayımlanan bu kazaklar Amerika'da büyük bir hit olmuş ve oradaki üreticilerle her zaman güçlü kalacak bir ilişki kurmasına sebep olmuştur (Kennedy vd., 2013, s. 338).

İki savaş arası dönemin en önde gelen ve etkili modacılarından biri olan Schiaparelli, Paris Modasının İmparatoriçesi olarak anılmıştır. 1920'de New York'a göç eden sanatçı, burada Man Ray ve Marcel Duchamp gibi sanatçılarla tanışmış, 1925'te Paris'te ilk mağazasını açmıştır. Schiaparelli, pek çok kıyafetini modernist sanat, daha doğrusu Sürrealizm ve Dadaizm'den esinlenerek modellemiş ve çağdaş avangardı örnek alan moda çizgilerini üretmiştir. Başta Salvador Dali ve Jean Cocteau olmak üzere çeşitli modernist sanatçılarla işbirliği yapan sanatçının, tasarımları kadınlığa dair yenilikçi ve kışkırtıcı yorumlar içermektedir (Sweeney-Risko, 2015, ss. 311-313).

Schiaparelli'nin modanın geçiciliği karşısında sık sık hayal kırıklığına uğradığından da söz edilmektedir. Otobiyografisinde "Elbise tasarımı... benim için bir meslek değil, bir sanattır" diye yazmıştır. "Bunun çok zor ve tatmin edici olmayan bir sanat olduğunu düşündüm, çünkü elbise doğar doğmaz artık geçmişin bir parçası olmuş

oluyor”. Schiaparelli 1954 yılında yayınlanan otobiyografisini “Kadınlar İçin On İki Emir” ile bitirdi. Beş numaralı emir şöyleydi: “(Kadınların) yüzde doksanı dikkat çekmekten ve insanların ne diyeceğinden korkar. Bu yüzden gri bir takım elbise alırlar. Farklı olmaya cesaret etmeliler”. Bu, kendisinin de son derece bağlılıkla takip ettiği bir felsefedir (Brenda ve Tredre, 2020, s.67).

Schiaparelli’nin resmi sitesinde “The Story Of The House” başlığıyla sunulan markaya dair kısa bir tanıtımda yukarıda da ifade edildiği gibi birçok sanatçıyla ikonik iş birlikleri yapan modacı Elsa Schiaparelli’nin, yaratıcı hayal gücüyle spor giyim, Haute Couture, sanat, parfüm ve sıradan unsurların karmaşık yaratımlara dönüştürülmesine yönelik devrimci vizyonunun 20. yüzyıl modasına yaratıcı bir ruh kazandırdığından söz edilmektedir. Günümüzde, Maison Schiaparelli bu inanılmaz mirası sürdürmekte ve 21. yüzyıl kadınlarına cesur bir stilin ve zamansız cazibenin özünü sunmaktadır (*Schiaparelli*, t.y.a).

2019 yılında ise Daniel Roseberry, Schiaparelli’nin köklü Paris Haute Couture evinin sanat direktörlüğünü üstlenmiştir. Roseberry’nin görev süresi boyunca, Maison’un en sevilen ve etkili kodlarını ve ikonografisini canlandırmasıyla tanındığı, aynı zamanda kurucusu Elsa Schiaparelli’nin Sürrealizm sevgisine saygı gösterdiği bilinmektedir. Aynı zamanda, birçok kodu altüst ederek, altın takı ve donatının sık kullanımı, geri dönüştürülmüş denim, kalıplanmış deri ve metal göğüs plakaları ve vücut parçaları ile yeni bir estetik kelime hazinesine katkıda bulunmuştur. Schiaparelli gibi, teknik yenilikleriyle tanınan Roseberry, özellikle yeni veya olası olmayan kumaşlarla deney yapmayı ve haute couture’un ne olabileceği veya olması gerektiği fikrini desteklemektedir (*Schiaparelli*, t.y.b). Roseberry, koleksiyonlara dair düşüncelerini belirtirken tasarımcı Schiaparelli’nin çizgisini koruduğunu, ona saygısını sunduğunu her fırsatta dile getirmektedir.

4.2. SCHIAPARELLI KOLEKSİYONLARINDA KÜRK KULLANIMI

Schiaparelli’nin bazı koleksiyonlarında hayvan kıllarından oluşan veya suni kürkü tercih eden bir marka olduğunu söylemek mümkündür. Schiaparelli’nin 2021 ile 2024/25 yılları İlkbahar-Yaz/Sonbahar-Kış sezonlarını içeren Haute Couture ve Hazır giyim koleksiyonları incelendiğinde Tablo 4.1’de görüldüğü üzere Sonbahar-

Kış 2024/2025 Hazır Giyim, Sonbahar-Kış 2023/24 Haute Couture, Sonbahar-Kış 2023-2024 Hazır Giyim, İlkbahar-Yaz/2023 Haute Couture, Sonbahar/Kış 2022-2023 Haute Couture, Sonbahar-Kış 2022-2023 Hazır Giyim, Kış 2021 Hazır Giyim koleksiyonlarında kürklü veya kürk görünümlü giysi tasarımlarına rastlanmıştır. Bu tasarımların malzeme, görünüm, model özelliği ve giysi türü ise aşağıda tasarımcının koleksiyonlarına dair görsel örneklere dayandırılarak açıklanmıştır.

Sezon		Koleksiyon Parça Adedi	Değerlendirilen giysi adedi	Kullanılan malzeme
1	Sonbahar/Kış 2024-2025 Hazır Giyim	40	4	Koyun/kuzu kürkü
2	İlkbahar/Yaz 2024 Haute Couture	32	-	
3	İlkbahar/Yaz 2024 Hazır Giyim	36	-	
4	Sonbahar/Kış 2023-24 Haute Couture	30	4	Keçi kılı, tiftik, suni kürk
5	Sonbahar/Kış 2023-2024 Hazır Giyim	34	6	Keçi kılı, kuzu kürkü, suni kürk
6	İlkbahar/Yaz 2023 Haute Couture	32	3	Suni kürk,yün
7	Bahar 2023 Hazır giyim	46	-	
8	Sonbahar/Kış 2022-2023 Haute Couture	33	1	Keçi kılı
9	Sonbahar/Kış 2022-2023 Hazır giyim	37	2	Kuzu kürkü
10	Bahar 2022 Haute Couture	32	-	
11	Bahar 2022 Hazır Giyim	46	-	
12	Kış 2021 Haute Couture	26	-	
13	Sonbahar/Kış 2021-2022 Hazır Giyim	35	1	Kuzu kürkü
14	Bahar 2021 Haute Couture	25	-	
15	Bahar 2021 Hazır giyim	28	-	

Tablo 4.1. Schiaparelli'nin 2021-2024/25 hazır giyim-haute couture koleksiyonlarında kürk kullanımı

4.2.1. Schiaparelli Sonbahar/Kış 2024-2025 Hazır Giyim

Schiaparelli'nin Kış 2024-25 Hazır Giyim koleksiyonu “Esprit De Schiap” adıyla anılmaktadır. Koleksiyon hakkında Roseberry, “hayatındaki kadınların giymek istedikleri şeylerden ipuçları aldığını” (alıntılayan Phelps, 2024) ifade ederek, giysilerin empatik bir duygu içermesinin yanı sıra kendilerinden de bir parça bulacakları bir koleksiyon olabileceği izlenimini sunmaktadır.

Schiaparelli'nin Kış 2024 Hazır Giyim koleksiyonu incelendiğinde 40 tasarımın takım elbiseler, kabanlar, bol pantolonlar, etek ve elbiselerden oluşan dış giyim ürünlerinden oluştuğu görülmektedir. Bu koleksiyonda yer alan tasarımlarda keten, kot ve kadife gibi kumaşlarla birlikte kürk kullanımlarına da rastlanmıştır. Kürk kullanımlarının ise çoğunlukla derilerle kombinlediğini ifade etmek mümkündür.

Bu koleksiyonda kullanılan kürklerin sözlük anlamı itibariyle “bir tarafı yünlü, diğer tarafı tabaklanmış (=işlenmiş) koyun derisi, sadece bir kez kırılmış (= yünlü kesilmiş) bir ya da iki yaşındaki koyun; “yeni kırılmış koyun postu” olarak ifade edilen (*Shearling*, t.y.) “shearling” den (*Schiaparelli*, t.y.c-f) yani koyun/kuzu postundan yapıldığı ifade edilmektedir. Bu koleksiyonda ayrıca ekru renkli bir manto tasarımı (Look 12) da yer almaktadır. Ancak kürk görünümünü tam olarak sağlayamadığı düşünüldüğünden araştırma örneğine dahil edilmemiştir.

Görsel 4.1. Schiaparelli, Esprit De Schiap, Hazır Giyim Sonbahar-Kış 2024/25 Koleksiyonu'nda kürk kullanılan tasarımlar. (Kaynak: *Schiaparelli*, t.y.c-f.)

Koleksiyona dair Görsel 4.1'de yer alan 1. tasarımda kürkün (markanın Look 21 giysi açıklamasında “shearling” olarak belirtilmekte [*Schiaperelli*, t.y.c]) siyah bir deri ceketin üst yakasında yer aldığı görülmektedir. Kahverengi-kızıl renkli kürkün, tasarımın yakasına dahil edildiği aynı zamanda omuzlara da hacimsel ve estetik bir görünüm kazandırdığı düşünülmektedir.

Tasarım 2'ye bakıldığında kürkten dış giyim ürünü olarak tasarlanmış paltonun (markanın Look 22 giysi açıklamasında “shearling peacoat” olarak adı geçen [*Schiaperelli*, t.y.d]) bir palto görülmektedir. Kürk üzerine dikili parlak deri şeritlerle bir çeşit yanılısma olarak bilinen (Roseberry'in ifadesiyle Geoffrey

Beene’e gönderme yapılmaktadır [alıntılayan Phelps, 2024]) ve markanın kişisel sayfasında ürüne yönelik betimlemesiyle “trompe l’oeil skeleton” görünümü (*Schiaparelli*, t.y.d), parlak ve mat yüzeyde zıtlık oluşturacak biçimde tasarlanmış ve altın parlak görünümlü anahtar deliği tokasıyla giyside bir vurgu oluşturulmuştur.

Tasarım 3’te ise kahve-kızıl tonlarında yine parlak deri ile kombinlenerek kürkten (markanın Look 23 giysi açıklamasında ...shearling/ leather [*Schiaparelli*, t.y.e]), oluşturulmuş kısa bir ceket tasarlanmıştır. Rahat bir görünüme sahip giysiye göğüs ve bele kadar korseyi andıracak biçimde parlak siyah deriden vücuda oturan bir görünüm kazandırılmıştır.

4. tasarımda ise parlak deri ceket ile kombinlenen kürk (markanın Look 24 giysi açıklamasında “white shearling” olarak belirtilen [*Schiaparelli*, t.y.f]), ceketin yakasında giysiye renk ve malzeme bakımından zıtlık oluşturacak görünümde sunulmuştur. Deri bir ceketin içte kalacak klapa bölgesine yerleştirilen kürk (shearling) estetik görünüm açısından da omuzların hacimsel etkisini destekleyecek biçimde tasarıma dahil edilmiştir.

4.2.2. Schiaparelli Sonbahar/Kış 2023-24 Haute Couture

Schiaparelli’nin bir başka koleksiyonu olan Sonbahar-Kış 2023/24 Haute Couture incelendiğinde tasarımcı Roseberry gösteri öncesinde "bu sezonun çok daha özgür, spontane ve resimsel hissettirmesini istedim," (Mower, 2023a) diyerek koleksiyona dair “Schiaparelli’nin sanat ve sanatçılarla uzun süreli bağlantısını her şeyi birleştiren bir özellik olarak görebiliriz - onların cesareti, renkleri, süreçleri. Diğer herhangi bir moda evinden daha fazla, Schiaparelli her zaman sanatla bir diyalog içinde olmuştur: bir sanat formu, başka bir sanat formundan ilham alarak konuşur. Bu koleksiyonda, her parça bir şekilde bir sanatçıdan ilham alınarak yaratılmıştır” (Roseberry, t.y.a) derken “... And The Artists” (...ve Artistler) adı verilen koleksiyona dair kısa bir betimleme sunmaktadır.

Paris Moda Haftası kapsamında sunulan bu koleksiyonun 30 parçadan oluştuğunu, koleksiyonun 4 parçasında kürk ya da post görünümlü giysilerin yer aldığını söylemek mümkündür.

Görsel 4.2. Schiaparelli ... And The Artists Haute Couture Sonbahar-Kış 2023/24 Koleksiyonu'nda kürk kullanılan veya post görünümlü tasarımlar. (Kaynak: *Schiaparelli*, t.y.g-j).

Koleksiyon parçaları incelendiğinde (Görsel 4.2.) Tasarım 1'de fildişi renkli keçi kılından (markanın Look 4 giysi açıklamasında “goat hair” olarak belirtilen) yapılmış, büyük boy bir yakayla zenginleştirilmiş, suni siyah kompakt yünden, geniş kollu ceket görülmektedir (*Schiaparelli*, t.y.g). Ceketin (manto olarak da giyilebilen) kalça hizasının biraz altında model boyuna ve geniş kol detayına sahip, yanlarda iki cebi bulunan, bele oturan ve kalça hattına doğru genişleyen bir forma sahip olduğunu ifade etmek mümkündür. Bedenden çıkan büyük yaka detayı omuzlardan kollara doğru genişlemekte ve üst beden giysisinin sağ yaka parçasına keçi kılından yapılmış kürk görünümünün estetik değeri kazandırılmıştır. Siyah renkle yapılan beden, beyaz renkli yaka ile zıtlık oluşturmuş ve bu durumda yaka altın görünümlü aksesuarlarla da giyside bir vurgu noktası oluşturmuştur.

Görsel 4.2.'de yer alan tasarım 2 incelendiğinde fildişi rengi tiftik saçaklardan (mohair fringes) oluşan aşırı hacimli bir cekete (*Schiaparelli*, t.y.h), doğal post görünümü kazandırılmıştır. Baştan ayak bileklerine kadar vücudu kapatan hacimli krem rengi uzun ve yumuşak kalın saçak görünümüne sahip olan tasarım, pratik ve gündelik kullanımdan uzak şekilde koleksiyonun temasına vurgu yapacak biçimde tasarlanmıştır. Tasarımda el formundaki ahşap malzeme ile yumuşak görünümlü saçakların malzeme zıtlığı oluşturmasının yanısıra temaya uygun olarak sanatsal anlatımın da bir parçası olduğunu söylemek mümkündür.

Görsel 4.2'deki tasarım 3'de ise metal bir çerçeveye üzerine monte edilmiş, siyah keçi kılından (goat hair) oluşan sert palmiye ağacı setinden bir tasarım görülmektedir (*Schiaparelli*, t.y.i). Siyah renkli crop ile siyah çorapla kombinlenen tasarım, yine

siyah parlak ve hacimli bir görünümde sunulmuştur. Önden açık ve diz hizasının üstüne kadar uzanan uzun keçi kollarının kullanıldığı tasarımda, kanatları andıran kol detayları bedene yayılarak giysi silüetine olduğundan fazla bir hacim kazandırmıştır. Solayısıyla insan formundan çıkan avangart tasarımın orantısal olarak üst bedende abartılı bir görünümle sunulduğunu ifade etmek mümkündür.

Koleksiyon kataloğunda “...kahverengi kadife astragan suni kürkten (astrakhan faux fur) anvelop ceket” (*Schiaparelli*, t.y.j) olarak tanımlanan 4. tasarımda yer alan parça, kahve ve mavi tonlarında astrakhan kürkünün görünümünün taklidi biçiminde suni kürkten yapılmış bir dış giysi olarak tasarlanmıştır. Şal yaka formunda diz hizasına kadar uzanan palto/ceket, yan cepli, kimono kol formunda oversize bir görünüme sahiptir.

Bu tasarıma ilişkin Roseberry’nin “çok sayıda yüzeyi kaplayan koyu mavi çakıl taşı benzeri boncuklar ve toz, Yves Klein’e ama aynı zamanda Miro’nun çocuklar için yaptığı illüstrasyonlara da bir selamdır” (t.y.a), diyerek koleksiyon temasını destekleyecek biçimde turkuaz tonlarında aksesuarlarla kombinlenerek tasarımı sunulmuştur. Kullanılan renkler sayesinde tasarımın hareketli ve şık bir görünüme sahip olduğunu belirtmek mümkündür.

4.2.3. Schiaparelli Sonbahar/Kış 2023-2024 Hazır Giyim

Schiaparelli’nin “Now And Forever” (Şimdi ve Sonsuza Kadar), Hazır Giyim Sonbahar-Kış 2023/24 koleksiyonu toplam 34 parça hazır giyim tasarımıyla moda severlerin beğenisine sunulmuştur. Bu koleksiyona ilişkin olarak ilgili markanın tasarımcısı Roseberry, “bu sezonki misyonumuz basitti-gıcır gıcır beyaz poplin gömleklerden, kısa kadife kokteyl elbiselerine kadar tam bir gardırop sunmak...”, ifadesini sunarken güçlü ve farklı bir şeyler istediklerini açıkça ortaya koyan küresel müşterilere de bir tür yanıt niteliğinde koleksiyon sunduğundan söz etmektedir. Bu koleksiyon grafik trikolar, yıkıcı denimler, esnek deriler, hepsi göz yanılması süsler ve altın donanımlarla süslenmiş giysileri geleneksel olarak maskülen kumaşlar, kış beyazları ve zengin kahverengilerle birleştirilerek halihazırda markayla özdeşleşmiş olan parçalar içermektedir (t.y.b).

Görsel 4.3. Schiaparelli, Now And Forever Hazır Giyim 2023/24 Koleksiyonu’ndaki kürk tasarımları. (Kaynak: *Schiaparelli*, t.y.k-ö).

Görsel 4.3’teki Tasarım 1’e ilişkin olarak siyah keçi kılından (tasarım açıklaması Look 4’ de “goat hair” olarak belirtilen [*Schiaparelli*, t.y.k]) yapılan post görünümü, siyah uzun balıkçı yaka giysinin ön üst bedenini tamamen örtecek şekilde kullanılmıştır. Aynı zamanda bileğin üstünden ele kadar uzanan görünümde tasarlanan postun (keçi kılı), tasarımın bütününde hacimsel bir etki yaratacak şekilde estetik amaçla kullanıldığını söylemek mümkündür. Tasarımın, siyah etek, ayakkabı ve çanta kombiniyle sunulduğu görülmektedir.

Tasarım 2 incelendiğinde siyah ve ekru renk ile deri ve siyah kuzu kürkünün (Look 6 tasarım betimlemesinde “lamb shearling” olarak ifade edilir) birlikteliğiyle oluşturulmuş (*Schiaparelli*, t.y.l) diz hattının üstünde boya sahip geniş yakalı bir

manto tasarımı görülmektedir. Üstünde figüratif desenlerin yer aldığı bu tasarım, Schiaparelli'nin diğer tasarımlarında olduğu gibi renk ve yüzey dokusu açısından zıtlık oluşturmaktadır.

Tasarım 3 incelendiğinde siyah renkli suni kürkten dalgalı doku efektine sahip bu tasarımın (Look 8'de yer alan tasarım detayında tasarımın astrahan kürkünü andıran kumaşa benzetildiği [Astrakhan effect faux fur] ve yakanın koyun/kuzu yününden [shearling collar] yapıldığı ifade edilmektedir [Schiaparelli, t.y.m]) kalça hattının altında biten klasik tarzda bir pelerin olduğu görülmektedir. Önden cepli ve erkek yaka görünümüne sahip pelerin siyah renkli giysi parçalarıyla zarif biçimde kombinlenmiştir.

Tasarım 4'e yine tasarım 1'de olduğu gibi keçi kılından (Look 10 açıklamasında "goat hair" olarak adı geçen [Schiaparelli, t.y.n]) yapılmış saçaklı bir görünüme sahip ceketle pantolon kombini yer almaktadır Omuzları açıkta bırakacak tek sıra düğmeli olarak tasarlanmış siyah kadife ceketin omuz kısımlarından bel hattına uzanan siyah keçi postunun giysiye estetik ve hareketli bir görünüm kazandırdığını söylemek mümkündür.

Tasarım 5 incelendiğinde koleksiyonun diğer parçalarıyla benzer biçimde siyah keçi kılından (black goat hair) yapıldığı belirtilen (Schiaparelli, t.y.o) bir başka tasarım yer almaktadır. Kürkün, takma kollu, belden kemerli ve yakalı uzun siyah bir trençkotun sağ kol ve bedenini tümünü kaplayan bir görünümde sunulduğunu, klasik stile sahip giysiye hacimsel ve hareketli bir görünüm kazandırdığını söylemek mümkündür.

Tasarım 6 incelendiğinde diğerlerinden farklı olarak suni kürk görünümünün (Tasarımın Look 21 açıklamasında "faux fur leopard fringes" olarak ifade edilmiştir [Schiaparelli, t.y.ö]) ipliklerle kazandırıldığını söylemek mümkündür. Ekru ve kahverengi tonlarında desenlendirilmiş kabanın, kalça hattının altına kadar uzanan, şal yaka formuna sahip, yandan cepli ve vücuda oturmayan, özel olduğu kadar günlük kullanıma da uygun biçimde tasarlandığını ifade etmek mümkündür.

Leopar desenli tül üzerine işlenmiş saçaklarla kaplı olan bu tasarıma ilişkin olarak abartılı bir şekilde yuvarlatılmış kolların güvercin kanatlarından esinlendiği ve Schiaparelli'nin imzası olan kuşa bir övgü niteliği taşıdığı belirtilmektedir. Schiaparelli'nin simgesel kuşu olan güvercin sembolünün savaş sonrası sıkıntılı zamanlarda barış ve umudun sembolü olarak gece elbiseleri veya aksesuarlar üzerindeki desenler şeklinde birçok kreasyonunda varlığı ifade edilmiştir (*Schiaparelli*, t.y.p).

4.2.4. Schiaparelli İlkbahar/Yaz 2023 Haute Couture

Schiaparelli'nin "Cehennem" adını verdiği Haute Couture İlkbahar/Yaz 2023 koleksiyonu Paris Moda Haftasında gerçekleşmiştir. Koleksiyonda 32 parça tasarım içerisinde kürk ile ilgili üç tasarımın dikkat çektiğini ifade etmek mümkündür.

Bu koleksiyonda leopar, aslan ve kurt figürlerinin yer aldığından ve bu figürlerin, Dante'nin Cehennemi'ndeki leopar, dişi aslan ve dişi kurda gönderme yaptığından söz edilmektedir. Schiaparelli'nin tasarımcısı Daniel Roseberry'ye göre Dante'nin İlahi Komedyası'ndan esinlenen bu tasarımların, "Inferno, Purgatorio ve Paradiso olmak üzere üç kitaba ayrıldığından ve özellikle Inferno'da "leopar, aslan ve dişi kurtun - arzuyu, gururu ve hırsı temsil ettiğinden" söz edilmiştir. Öyle ki, bu "sahte-tahnit yaratımları" köpük, reçine ve diğer yapay malzemeler kullanarak el ile yeniden yaratmıştır. Doğanın ihtişamını kutlamak ve onu taşıyan kadını korumak istediğini belirten Roseberry, bu koleksiyona dair, "baktığınız parçayı kimin yaptığından asla emin olamazsınız - doğa mı, yoksa insan mı?" yorumunu getirmiştir (Allaire, 2023). Koleksiyonda hayvan figürlerinin gerçeği andıran görünümü ise epeyce eleştiri konusu haline gelmiştir.

Görsel 4.4. Schiaparelli, Cehennem, Haute Couture İlkbahar-Yaz 2023 Koleksiyonu'ndaki kürklü tasarımları. (Kaynak: Mower, 2023b).

Hiper-gerçekçi görünümüleriyle ipek, köpük, reçine ve yünden yapılan elle boyanmış sahte hayvan başlarından (Parkes, 2023) biri Görsel 4.4'deki 1. tasarımda yer almaktadır. Kar leoparı kafasına sahip görünüm, büstiyer elbise şeklinde tasarlanmıştır. Giyside ana malzemeyi oluşturan kumaşa leopar deseniyle ve suni kürkle yeni bir hareket ve hacim kazandırılırken yerleşim biçimiyle kükrer pozisyona sahip kar leoparı yüz figürü straptez elbisenin üst orta beden hattında yer alarak tasarımın vurgu noktasını oluşturmuştur. Tasarımcı hipergerçekçi olarak benzerlerini gerçekleştirdiği el yapımı kar leoparı kafası ve leopar desenini vücut hatlarını kapatacak şekilde tasarlamış, leopar kafasını şehvetin odak noktalarından birisi olan göğüslere yerleştirerek Dante'nin Cehenneminde leoparın şehveti temsil edişi vurgulandığını ifade etmek mümkündür.

Tasarım 2'de yine leoparla aynı yapım özelliğine sahip hipergerçekçi aslan kafası suni kürkten (Mower, 2023b) yapılan asimetrik siyah elbisenin ön omzuna kolu ve ön bedeni kaplayacak şekilde yerleştirilerek, Mower'in de dediği gibi Dante'nin Cehennemindeki üç günahkar hayvan sembolünden biri olan aslan kafasıyla (gurur) figüre edilmiştir (2023b). Modaevi bu tasarımı “doğal dünyanın ihtişamını kutlayan, elle şekillendirilmiş köpük, yün ve ipek suni kürkten işlenmiş ve mümkün olduğunca gerçeğe yakın görünmesi için elle boyanmış aslan” olarak tanımlamıştır (Parkes, 2023).

Görsel 4.4'deki 3. tasarımda ise siyah kurt kafasına sahip bir kaban tasarlanmıştır. Diğer tasarımlardaki gibi bu tasarımda da Dante'nin Cehennemi'ndeki canavarlardan biri olan siyah renkli kurt tüm ihtişamıyla ve hiper-gerçekçi görünümüyle ayak bileklerine kadar uzanan kabanın sol omuz bölgesine yerleştirilmiştir. Bu doğal görünüme yakın figürlerin giysiye hem metaforik anlamda hem de yaratıcılık vizyonu ile görsel bir boyut kazandırdığını söylemek mümkündür.

4.2.5. Schiaparelli Sonbahar/Kış 2022-2023 Haute Couture

Schiaparelli'nin Sonbahar/Kış 2022-2023 Haute Couture koleksiyonu olan “Yeniden Doğuş” (Born Again) elbise, etek, bluz, ceket, pantolonlardan oluşan ve özellikle şapkalarla zenginleştirilmiş 33 parça tasarımdan oluşmaktadır.

Bu koleksiyona ilişkin olarak kreatif direktör Daniel Roseberry'in Lacroix'le görüşmesi sonrası retropekspektifi çağrıştıran bir koleksiyon sunmak istediğini belirtirken, Elsa'nın kendi giyim tarzından, yani özenli terzilikten de esinlenerek hazırlandığını ifade etmektedir (Bowles, 2022).

Görsel 4.5. Schiaparelli, Yeniden Doğuş, Sonbahar/Kış 2022-2023 Haute Couture Koleksiyonu'ndaki kürklü tasarımlar. (Kaynak: Bowles, 2022).

Koleksiyonda kürk görünümlü 1 adet tasarımın olduğu belirlenmiştir. Burada krem rengi ve büzgülerle şekillendirilmiş hareketli bir forma sahip, geniş ve bir tarafında çiçek formunun yer aldığı asimetrik dik yakayı andıran kısa bluzun kollarına uzun beyaz renkli keçi kıllarından (Koleksiyon Look 13’de “goat hair” olarak belirtilen [Bowles, 2022]) oluşan bir tasarım yapılmıştır. Mor renkli ağ görünümüne sahip uzun ve vücudu saran bir elbise, siyah çorap ve şapka ile kombinlenen tasarıma yerleştirilen keçi kıllarından yapılan post, hacimli ve gösterişli bir imaj sunarken aynı zamanda monokrom biçimde tasarlanmış giysiye de minimalist ve sofistike bir görünüm kazandırmıştır.

4.2.6. Schiaparelli Sonbahar/Kış 2022-2023 Hazır Giyim

Schiaparelli Sonbahar-Kış 2022 Hazır giyim koleksiyonu incelendiğinde markanın koleksiyona ilişkin görünümlerinin diğerlerinden farklı olarak siyah beyaz bir giysi kataloğu şeklinde sunulduğu görülmektedir. Bu koleksiyonda yine gündelik ve klasik parçaların ve yine yaratıcı sanat formlarının yer aldığı 37 tasarımın bulunmaktadır.

Schiaparelli’nin bu koleksiyona dair yapılan değerlendirmeler incelendiğinde bu koleksiyonun ilhamı sanatın yaratıcı yöntemlerle haute couture alanında nasıl aktarıldığı üzerinedir. Bu soyutlamalar kendilerini gerçeklikte ve modaevinin çağdaş bir lüks marka olarak evriminde daha da ileri götürdükçe, bu canlandırma özellikle koleksiyonun içine nüfuz etmektedir. Sanat yönetmeni Daniel Roseberry’nin yaptığı bir basın açıklamasında Schiaparelli’nin Sonbahar 2022/23 Hazır Giyim koleksiyonunun amacını ve bu amacın Schiaparelli ethosunda nasıl yer aldığını şu şekilde ifade etmektedir: “Buradaki amacımız mükemmelliği, titizlikten doğan türden bir mükemmellik: Mükemmel elbise, mükemmel kazak, mükemmel palto neydi? Bir parçayı sadece neyin mükemmel yaptığını değil, onu mükemmel Schiaparelli yapan şeyin ne olduğunu bilmek istedim” (Finnis-Smart, 2022).

Görsel 4.6. Schiaparelli, Sonbahar-Kış 2022/2023 Hazır Giyim Koleksiyonu'ndaki kürklü tasarımlar. (Kaynak: Phelps, 2022).

Bu koleksiyonda siyah ve beyaz renkte kıvrırcık kuzu yünü ve derisinden (“Lambskin & shearling [Schiaparelli, t.y.r-s]”) yapılmış (Schiaparelli’nin Sonbahar-Kış 2024/2025 Hazır Giyim koleksiyonunda da benzer bir tasarım yer almaktadır) iki parça tasarım bulunmaktadır. Bu tasarımın ilkinde (Görsel 4.6/1) yakasız, kısa (kalça hattında biten) ve yine ön beden silüetini vurgulamak ve giysi formunu vücuda oturtmak amacıyla yarım beden büstiyer biçiminde parlak deri ile kombinlinmiş bir ceket/kısa kaban yer almaktadır. Diğer tasarımda ise (Görsel 4.6/2) aynı şekilde deri ve yünün birlikteliğiyle oluşturulan ve derinin beden formunu ortaya çıkararak büstiyer şeklinde tasarladığı beyaz/ekru renkli bir manto yer almaktadır. Diğer tasarımdan farklı olarak beyaz renkte ve ayak bileklerine kadar uzanan bir modele sahiptir.

Tasarım bilgisinde ekru kürkten üretilmiş trompe l’oeil büstiyere sahip bu mantoya ilişkin olarak, “anatomi temalarının Elsa Schiaparelli’nin gerçeküstücülüğü keşfederken hayranlık duyduğu bir konu olduğu ve bir vücut parçası gibi sıradan bir şeye yüksek bir bakış açısı kazandırmak ve onu olağanüstü hale getirmek için sanatçılarla işbirliği yaptığından” söz edilmektedir (Schiaparelli, t.y.s).

4.2.7. Schiaparelli Sonbahar/Kış 2021-2022 Hazır Giyim

Schiaparelli Sonbahar/Kış 2021-2022 Hazır Giyim koleksiyonu 35 parça tasarımdan oluşmaktadır. Siyah, beyaz, lacivert ve kahve rengi tonlarının ağırlıklı olarak yer aldığı koleksiyon, Schiaparelli'nin aşına figürlerinden oluşan aksesuarlarla zenginleştirilerek sunulmuştur.

Bu koleksiyon betimlemesi “Schiaparelli nedir? Beklenmedik, riskli olana ve coşkulu olana adanmışlıktır” ifadeleriyle başlar ve koleksiyonun bu felsefeyi destekleyecek türden denim ceket, örgü trençkot ya da lacivert-deri kovboy kesim pantolon gibi parçaları sunduğundan söz edilir. Koleksiyonun çoğunluğunda yer alan renklere (siyah, kemik beyazı ve lacivert) ilişkin olarak giyen kişinin istediği kadar çok (veya az) süsleyebileceği bir tuval veya bir dizi üniforma olarak düşünüldüğü ve tasarımcının olduğu kadar giyen kişiye de kişisel hissettirmesi ve ifade özgürlüğü sağlaması temenni edilmiştir. Ayrıca koleksiyonda bulunan bazı tasarımlara ilişkin “Elsa Schiaparelli anatomisinin sadece bir ilham kaynağı değil, aynı zamanda bir oyun alanı olduğuna inanıyordu. Ben de buna inanıyorum. Zekâ ve merakın bu birleşimi, onun çalışmalarını tanımlayan şeydi - umarım benimkini de tanımlar” ifadesinde bulunulmuştur (*Schiaparelli*, t.y.t).

Görsel 4.7. Schiaparelli, Sonbahar/Kış 2021-2022 Hazır Giyim Koleksiyonu'ndaki kürklü tasarım. (Kaynak: Phelps, 2021).

Görsel 4.7’de yer alan tasarımın kuzu kürkünden (shearling lambskin), kenar biyelerinin ise kuzu derisinden (lambskin) yapıldığı ifade edilmektedir (*Schiaparelli*, t.y.u). Tasarım incelendiğinde kahverengi kuzu kürkünden elde edilen kaban, erkek yaka formuna sahip, belden bağlamalı kemerle kullanılabilen, cepli, bileklere kadar uzanan ve vücut anatomisine uygun olarak abartılıdan uzak bir görünümde tasarlanmıştır. Kabanın dış dikiş kenarları (kol ağzı, yaka, cep, ön orta) siyah parlak kuzu derisi ile biye formunda çevrelenmiş ve dikiş hatları belirgin bir forma kavuşturulmuştur.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

İlk çağlardan itibaren doğanın kendisine sunduğunu malzemelerle çeşitli gereksinimlerine cevap bulma çabası içerisinde giren insanoğlu, başlangıçta giyinme ihtiyacını doğa şartlarına karşı kendini korumak amacıyla yine doğadan elde etmiştir. Onun bu çabası aynı zamanda doğaya karşı üstünlüğünü kanıtlama gayretine erişmesine, günümüz anlayışıyla da bireysel açıdan kendini farklı kılma ve bu üstünlükle ayrıcalık kazanma çabasına sokarak geçmişten günümüze kadar süregelen canlı varlıkların tahribatına yönelik her türden davranış ve düşünceye sebep olmuştur. Tüm bunlara temel malzeme oluşturacak türlerin başında ne yazık ki giysiler ve giysi modası gelmektedir. Özellikle giysilerde geçmişten günümüze kullanılan canlı kürklerin ayrıcalıklı bir kimlik kazanma/kazandırma çabası giysileri gösterişçi tüketim haline getirerek temel ihtiyacın çok ötesinde başka bir anlama hizmet etmesini sağlamıştır.

Preshistorya döneminden günümüze kadar gelen süreç içerisinde kürk kullanımının dönemselsel olarak farklı anlamlara çağrışım yaptığını söylemek mümkündür. Prehistorya döneminde doğa şartlarına karşı soğuktan korunmak amaçlı giyilen kürkleri, Orta Çağ döneminde soylular ve zenginlerin gösteriş ve ayrıcalıklı olduğunun bir göstergesi olarak kullanılmıştır. Kürkün bu ifadesi uzun yıllar aynı biçimde anlamını korumaya devam etse de çeşitli örgütlerin, kurumların ve çeşitli platformların kürk karşıtı hareketleriyle birlikte hayvan katliamına ve kürk kullanımına dair bilinçlendirici bir adım olarak görülmüştür.

Kürk hayvanlarının bilinçsiz avlanması ve soylarının tükenmesi her ne kadar 19. yüzyılın başlarında tepki çekmeye başlasa da kürkün ekonomik bir değerinin olması ve zengin insanların ihtiyaçlarını gidermesi bu hayvanlara karşı yapılanların görmezlikten gelinmesine yol açmıştır. Hatta kürk hayvanı yetiştirme çiftlikleri kurularak hayvan refahı gözetilmeden toplu halde yaşamaya mahkum edilmiş, türlü işkencelerle öldürülmüş veya kürklerinin daha kaliteli olması için canlı canlı derileri yüzülmüştür.

Onlarca yıldır kürk manto, lüks modanın zirvesinden inmesine de son zamanlarda kürk karşıtı yapılan görüş ve eylemlerin de etkisiyle bu konuda bilinçli tüketim ve üretim

dengesi kurulmaya çalışılmaktadır. Özellikle vegan moda hareketleri kürkün lüks imajını etik moda düşüncesine taşımış, bazı tasarımcılar ve önemli markalar bu insani duruşa katkı sağlayarak ürünlerinde kürk kullanmama sözünü son yıllarda da olsa gerçekleştirmişlerdir. Bu noktada birçok marka ve tasarımcı doğal kürk satışından vazgeçerek yerine yenilenebilir vegan deriler yada suni deri, suni kürk ve post görünümlü malzemeleri koleksiyonlarına kazandırmışlardır.

Bu kapsamda araştırmada Schiaparelli'nin 2024/25 ile 2021 İlkbahar-Yaz/Sonbahar-Kış sezonlarını içeren Haute Couture ve Hazır giyim koleksiyonlarında doğal ve suni kürk kullanımları incelenmiştir.

Modanın önde gelen tasarımcılarından biri olan Schiaparelli, disiplinlerarası sanat anlayışıyla tasarımlarına yeni biçimler kazandıran ve bu biçimlere öznel değerleriyle başka anlamlar yükleyen bir marka olarak bilinmektedir. Günümüzde ise Schiaparelli'nin moda anlayışına yönelik mirasını sürdürme gayreti günümüz çağdaş moda dünyasında başarılı şekilde yerini korumaya devam etmektedir.

Schiaparelli markası tasarımlarında çoğunlukla kürkü için beslenen hayvanları değil eti için beslenen keçi, koyun veya kuzu gibi hayvanların kürklerini kullanıldığı ayrıca suni kürklere de yer verdiği görülmektedir. Ancak markanın doğal kürkü koleksiyonlarında daha sık tercih ettiğini de söylemek mümkündür.

Kürk kullanımlarına yönelik koleksiyonlar incelendiğinde Sonbahar/Kış sezonu hazır giyim koleksiyonlarında kürkün İlkbahar/Yaz veya Hature Couture koleksiyonlarına nazaran daha sıklıkla tercih edildiği görülmektedir. Kaban, kazak, ceket gibi kışlık giysilerin yanı sıra dış ve üst giyimde doğal kürk kullanımının yaygın olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum, kürkün soğuktan korunma işlevine yönelik bir düşünceyi desteklerken tasarımlarda kullanılan türlerin de (koyun, keçi vb.) kürkün statü ve zenginlik tutumundan arındırıldığı gerçeğini düşündürmektedir.

Hazır giyim koleksiyonlarında tasarıma dahil edilen kürklerin çoğunlukla işlevsel yani giyilebilir amaçla kullanılarak klasik tarzda ve sofistike görünümde sunulduğunu ifade etmek mümkündür. Tasarımlarda kullanılan kürklerin derilerle daha estetik bir görünüm kazandırmak veya vücut anatomisini ortaya çıkarmak

amacıyla kullanıldığı, çeşitli aksesuarlarla da bu görünümünün desteklendiği görülmektedir.

Haute Couture koleksiyonlarında ise giysilerde doğal kürkün yanı sıra suni kürk kullanımlarına daha sık rastlanmaktadır. Haute Couture koleksiyonlarında yer alan bu tasarımlar daha sanatsal, avangart, estetik, kimi zaman mizahi ya da tematik bir görünümde pratik ve gündelik kullanımdan uzak, alışılmışın dışında bir kullanım özelliği sunarken giysiyi de görsel olarak daha dikkat çekici ve doğal kürkten ayrılmayan bir görünüme büründürdüğünü ifade etmek mümkündür.

Sonuç olarak kürkün başlangıçta ihtiyaçtan doğan, zaman içerisinde statü ve zenginlik vurgusundan hazza evrilişinin öyküsüne tanıklık ederken son zamanlarda gelinen noktada modanın artık doğal kürk kullanımına dair yükselen tavır ve duruşlarla toplumsal bilinçlenmeyi amaç edinmiş faaliyetlere kayıtsız kalmaması gerektiğini söylemek mümkündür. Özellikle son zamanlarda sıklıkla gündemde olan sürdürülebilirlik kavramının bir düşünceden ziyade bir yaşam biçimi haline gelmesi noktasında felsefik bir tavrın oluşumunu desteklemek amacı ile yapılan kimi mücadeleler, birçok yenilikçi üretimleri de beraberinde getirmiştir. Moda haftalarında doğal kürk kullanımının ve doğal kürkü tasarımlarında kullanmanın yasaklandığı şeklindeki görüşler kimi modacıların bu konuya farkındalık ve hassasiyet göstererek kürke alternatif oluşturabilecek suni ve vegan ürünleri tasarımlarına dahil etmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla doğal kürk görünüm ve işlevinin birçok yeni teknolojiyle çevreye ve hiçbir hayvana zarar vermeyen suni ürünlerle de sağlanabileceği düşünülmektedir.

Tasarımcıların koleksiyonlarında yapay kürkü kullanmasına ilişkin olarak bu doğrultuda birçok firmanın ARGE faaliyetlerine hız verip sürdürülebilir tasarımlar konusunda aktif rol oynaması PETA tarafından da önerilmekte ve müşteri taleplerini doğal kürk kullanımından tamamen vegan deri ve suni kürk kullanımına yönlendiren reklam-satış ve pazarlama stratejilerinin geliştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Yapılacak tasarımlarla tamamen hayvansal ya da plastik içerikli olmayan deri ve kürk hissi veren daha fazla ürünün modacılar ve tasarımcılar tarafından piyasaya sürülmesi tüketicilerin tercihinin bu yönde değişmesinde oldukça yönlendirici bir

durum haline gelebilmektedir. Bu kapsamda tüketicilere düşen en önemli görev hayvan hakları ve çevresel sorumluluk bilinciyle hareket ederek doğal kürkten vazgeçmeyen markaları değişime zorlamak ve tasarımların çevre bilinciyle oluşturması konusunda çok daha duyarlı hale gelebilmek için çeşitli etkinlikler düzenlemek olmalıdır.

KAYNAKÇA

Acar, S. ve Tosun, E. (2018). Kürk modası, kürk karşıtı hareket ve modaya etkisi. *İUJAD İnönü Üniversitesi Tasarım Dergisi*, 9 (19), 42-54.

Açıkders Ankara (2012). *Prehistorik arkeolojiye giriş*.
https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/153612/mod_resource/content/0/Prehistorik%20Arkeolojiye%20Giri%C5%9F%2012.hafta.pdf

Akçacı, T., Kartal, M. ve Çınaroğlu, M. S. (2021). Küresel pazarda Türkiye deri sanayisinin rolü ve lojistik sektörü ilişkisi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 12(1), 94-109.

Allaire, C. (2023). *Celebrity style, fear not: the lion on Kylie Jenner's Schiaparelli dress is fake*. <https://www.vogue.com/article/kylie-jenner-schiaparelli-lion-head-dress>

Appleby, J. (2021). *Fur, fashion and transatlantic trade during the seventeenth century: Chesapeake bay native hunters, colonial rivalries and London merchants*. Boydell Press.

Assoune, A. (2023, 16 Eylül). *28 shameless fashion brands still using fur in 2023*. <https://www.panaprium.com/blogs/i/fashion-brands-fur>

Atalan, A. (2021, 15 Mart). *Schiaparelli'nin değişen dünyasını Daniel Roseberry anlatıyor*. Vogue Türkiye, <https://vogue.com.tr/moda/schiaparellinin-degisen-dunyasini-daniel-roseberry-anlatiyor>

Atlas (2023, 19 Ağustos). *Peluş çeşitleri*. <https://atlaspeluskumas.com/haber-ve-duyurular/17-yuvarlak-orme-pelus-kumaslarin-ozellikleri>

Ayhan, F. (2007). Türklerin giyim kuşamında kürk. 38. *ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi* içinde (s. 189-202).

Barutoğlu A. (2018, 5 Ekim). Kürk kullanmayı bırakan lüks moda markalar, *ELLE Moda Dergisi*, <https://www.elle.com.tr/moda/moda-haberleri/2018de-kurk-kullanmayi-birakan-markalar>

Berber, G. Ş. ve Keskin, E. (2021). Sürdürülebilir modada güncel bir yaklaşım: vegan deri. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 7(2), 143-157.

Bıçakcı, E. (2021, 3 Aralık). *Moda dergisi ELLE, hayvanları korumak için basılı ve dijital sayılarında hayvan kürkü kullanmayı bırakacak.* medyascope.tv <https://medyascope.tv/2021/12/03/moda-dergisi-elle-hayvanlari-korumak-icin-basili-ve-dijital-sayilarinda-hayvan-kurku-kullanmayi-birakacak/>

Bolton, A., Bell-Price, S., ve Art, M. M. (2004). *WILD: fashion untamed*. The Metropolitan Museum of Art.

Born Free USA (2019). *Cruelty uncaged: A review of fur farming in North America*. Born Free USA, Sacramento, CA 95811

Bowles, H. (2022, 04. Temmuz). *Schiaparelli Fall 2022 couture* <https://www.vogue.com/fashion-shows/fall-2022-couture/schiaparelli>.

Brenda, P. ve Tredre, R. (2020). Elsa Schiaparelli (1890–1973). *The great fashion designers* (pp. 63–68). Bloomsbury Visual Arts.

Bruchac, M. (2002). *Fur and leather garments in 18th and 19th century New England*. Research Report for Old Sturbridge Village Museum.

Burcuoğlu, Ş. (2023, 29 Ocak). *Fur is dead (kürk öldü)* <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/sebnem-burcuoglu/fur-is-dead-kurk-oldu-6894705>

Bush. (2019, Ekim). *Fur clothing history – A brief introduction*. <https://www.basicallybush.co.nz/fur-clothing-history-a-brief-introduction-2>

Choi, Y.-H., Kim, S.E. ve Lee, K.-H. (2021). Faux fur trade networks using macroscopic data: A social network approach. *Sustainability*, 13, 1427.

Cleland, L., Davies, G. ve Llewellyn, L. (2007). *Greek and Roman dress from A to Z*. Routledge Press.

Conniff, R. (2016). Back in fashion, *National Geographic*, 96-113.

Cumming, V., Cunnington, C. W. ve Cunnington, P. E. (2010). *The dictionary of fashion history*. Berk. www.bergpublishers.com

- Çelik, A. (2019). Mevlâna'nın Mesnevî'sinde "kürk", "post" ve "deri". (E.G. Naskalli, Ed.), *Kürk kitabı* içinde. (s. 251). Kitabevi Yayınları.
- Çini, P. (2010, 18 Aralık). *Hayvanlara zulmetmeden alışveriş edin*. <https://www.milliyet.com.tr/cumartesi/hayvanlara-zulmetmeden-alisveris-edin-1327700>
- Detweiler, J. (2018). Furs: functionality, fashion, and franchise. *Environmental Studies Honors Papers*, 3. https://digitalcommons.ursinus.edu/environment_hon/3.
- DongJing (2021, Feb). *Suni kürk ve suni deri arasındaki fark nedir?* <https://tr.chnfakefur.com/news/suni-k-rk-ve-suni-deri-aras-ndaki-fark-nedir.html>
- Emberley, J.V. (1997). *The cultural politics of fur*. Cornell University Press.
- Er, İ., ve Genç, S. (2008). VII. yüzyıl sonlarında Balıkesir'de giyim kuşam. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal, Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(19), 107-115.
- Evecen, A. ve Beydiz, M.G. (2018). Paleolitik ve neolitik dönem buluntularında giyim kültürü. *Turkish Studies Social Sciences*, 13(10), 303-333.
- Faiers, J. (2021). *Fur: A Sensitive History*. Yale University Press.
- Finnis-Smart, N. (2022, 08 Mart). Schiaparelli debuts ready to wear fall/winter 2022/23 collection. <https://vmagazine.com/article/schiaparelli-debuts-ready-to-wear-fall-winter-2022-23-collection/>
- Fischel, A., Baggaley, A., O'Hara, S., Sturgeon, A., Gersh, C. ve Khurana, A. (2013). *Moda: Geçmişten günümüze giyim kuşam ve stil rehberi* (D. Özen, Çev.), Kaknüs Yayınları.
- Fogg, M. (2014). *Modanın tüm öyküsü*. (E. Gözgülü, Çev.), Hayalperest Yayınevi.
- Friedman, V. (2023, 25 Ocak). *Controversy in the wild kingdom of couture*. <https://www.nytimes.com/2023/01/25/style/paris-haute-couture-fashion-week-lion-dress.html>.
- Fur* (2023, Temmuz). Fashionencyclopedia. http://www.fashionencyclopedia.com/fashion_costume_culture/European-Culture-19th-Century/Fur.html

Fur Free Alliance (FFA) (2023, Mart). *How many animals have to die for a fur coat? Respect for Animals*. <https://respectforanimals.org/facts-about-animals-used-for-their-fur/arctic-fox-facts/>

History of fur (2013, Nisan). Fur Frenzy. <https://laurenmcCurdy.weebly.com/trend-evolution/history-of-fur>

Karaca, F. (2002). Kürk. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 26. cilt, 568-570.

Karasar, N. (2018). *Bilimsel irade algı çerçevesi ile bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar ilkeler teknikler*. (33. bs.) Nobel Yayıncılık.

Kennedy, A., Stoehrer, B. E., Calderin, J. (2013). *Fashion design*, Referenced, Rockport Publisher, Beverly.

Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (15), 170-189.

Kim, Y. J. ve Kwon, Y. J. (2019). Meaning of wearing faux fur. *Proceedings of the ITAA-KSCT Joint Symposium Vancouver*. British Columbia.

Larousse, B. (1994). *Büyük larousse- sözlük ve ansiklopedisi*. Milliyet Yayınları.

LCS (La Cotte Simple) (2023, 12 Temmuz). A fur primer for 14th and 15th century European clothing. <https://cottesimple.com/articles/fur-primer>

Lung, Y.-C. ve Lin, S. (2019). *Lung China's fur trade and its position in the global fur industry*. ACTAsia.

Medieval Britain (2023). *Medieval life > medieval clothing, medieval cloak* <https://medievalbritain.com/type/medieval-life/clothing/medieval-clothes-cloak/>

Merriam-Webster (2023, 8 Ocak). Fur. *Merriam-Webster Dictionary*, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/fur>.

Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (MEGEP). (2014). *Elde süzeni*. Millî Eğitim Bakanlığı El Sanatları Teknolojisi, https://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Elde%20S%C3%BCzeni.pdf

- Mower, S. (2023a). *Schiaparelli fall 2023 couture*. <https://www.vogue.com/fashion-shows/fall-2023-couture/schiaparelli>
- Mower, S. (2023b). *Schiaparelli, spring 2023 couture*. <https://www.vogue.com/fashion-shows/spring-2023-couture/schiaparelli>
- Mutaf, A. (2015). İnanç-statü-tarz üçleminde Osmanlı kadınlarının giyim-kuşam kültürü ve sosyal hayattaki fonksiyonelliği: 17. yüzyıl Edremit Örneği. *Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 283-299.
- Nadeau, C. (2001). *Fur nation: From the Beaver to Brigitte Bardot*. Routledge <https://doi.org/10.4324/9780203995464>.
- Naskali, E. (2019). *Kürk kitabı*. Kitabevi Yayınları.
- National Museum of Denmark (NMD). (2023, 17 Şubat). *Fur in prehistory*. <https://en.natmus.dk/historical-knowledge/historical-themes/the-fur-trail/fur-in-prehistory/>.
- Oberg, J. (2021, 04 Mart). *The evolution of fur: A brief history of fur and faux fur garments*. <https://pandemoniumhats.com/blogs/news/the-evolution-of-fur-a-brief-history-of-fur-and-faux-fur-garments>
- O'donnell, P. (2021, 08 Ocak). *7 contemporary novels about the Victorian era*. <https://electricliterature.com/7-contemporary-novels-about-the-victorian-era/>
- Oğuz, G. (2018). Giyinmek mi, Gösteriş mi? 1720-1722 yıllarında İstanbul'da kürk kullanımı. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 15(1), 114-141.
- OGGUSTO (2023, 24 Ocak). *Paris haute couture ilkbahar 2023 koleksiyonları*. <https://www.oggusto.com/moda/paris-haute-couture-ilkbahar-2023-koleksiyonlari>
- Ouispeakfashion (2023). *All the highlights from Paris Haute Couture Fashion Week Fall/Winter 2023-24 Collection*. <https://ouispeakfashion.com/all-the-highlights-from-paris-haute-couture-fashion-week-fall-winter-2023-24-collection/>
- Öz, N. D. (2019). Tülü dokumaların genel özellikleri ve bir koleksiyon örneği. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(16), 925 – 945.
- Özcan, E. (2023, 20 Aralık). *Londra Moda Haftası'nda kürk yasaklandı*. <https://www.dijitaliyidir.com/2023/12/20/londra-moda-haftasinda-kurk-yasaklandi/>

Parkes, J. (2023). *Wild animal heads decorate gowns at Schiaparelli couture show*. <https://www.dezeen.com/2023/01/24/schiaparelli-haute-couture-lion-leopard-wolf-heads-fashion-paris/>

Phelps, N. (2021). *Schiaparelli, fall 2021 ready-to-wear*. <https://www.vogue.com/fashion-shows/fall-2021-ready-to-wear/schiaparelli>

Phelps, N. (2022). *Schiaparelli, fall 2022 ready-to-wear*. [https://www.vogue.com/fashion-shows/fall-2022-ready-to-wear/schiaparelli #review](https://www.vogue.com/fashion-shows/fall-2022-ready-to-wear/schiaparelli#review)

Phelps, N. (2024). *Schiaparelli, fall 2024 ready-to-wear*. <https://www.vogue.com/fashion-shows/fall-2024-ready-to-wear/schiaparelli>

Pendergast, S. ve Pendergast, T. (2004). *Fashion, costume, and culture: clothing, headwear, body decorations, and footwear through the ages, Volume 1: The Ancient world*. (S. Hermsen, Ed.), Thomson Gale.

Pickett, H. ve Harris, S. (2015). *The case against fur factory farming. A scientific review of animal welfare standards and 'welfur'*. Respect for animal, Fighting the International Fur Trade

Pickett H. (2021). *The environmental cost of fur. A report by respect for animals 2021*. Respect for animal, Fighting the International Fur Trade. https://respectforanimals.org/wp-content/uploads/2021/11/ENVIRONMENT-REPORT-NOV-2021_FINAL_LO-RES_SINGLES.pdf

Ramchandani, M., ve Coste-Maniere, I. (2017). Fur or not to fur: Sustainable production and consumption within animal-based luxury and fashion products. (S.S. Muthu, Ed.), *Textiles and clothing sustainability, textile science and clothing technology*, içinde (ss. 41-60).

Roseberry, D. (t.y.a) ... *And the artists*. <https://www.schiaparelli.com/en/haute-couture/haute-couture-fall-winter-2023-24/a>

Roseberry, D. (t.y.b). *Now and forever*. <https://www.schiaparelli.com/en/collections/ready-to-wear-fall-winter-2023-24/collection>

Schiaparelli, (t.y.a). The story of the house. <https://www.schiaparelli.com/en/21-place-vendome/the-story-of-the-house/>

Schiaparelli, (t.y.b). Daniel Roseberry, artistic director <https://www.schiaparelli.com/en/21-place-vendome/daniel-roseberry/>

Schiaparelli, (t.y.c). Ready-to-wear, fall-winter 2024/25, Look 21. <https://www.schiaparelli.com/en/collections/ready-to-wear-fall-winter-2024-25/lookbook/look-21>

Schiaparelli, (t.y.d). Ready-to-wear, fall-winter 2024/25, Look 22 <https://www.schiaparelli.com/en/collections/ready-to-wear-fall-winter-2024-25/lookbook/look-22>

Schiaparelli, (t.y.e). Ready-to-wear, fall-winter 2024/25, Look 23 <https://www.schiaparelli.com/en/collections/ready-to-wear-fall-winter-2024-25/lookbook/look-23>

Schiaparelli, (t.y.f). Ready-to-wear, fall-winter 2024/25, Look 24 <https://www.schiaparelli.com/en/collections/ready-to-wear-fall-winter-2024-25/lookbook/look-24>

Schiaparelli, (t.y.g).... And the artists, haute couture fall-winter 2023/24. Look 4. <https://www.schiaparelli.com/en/haute-couture/haute-couture-fall-winter-2023-24/looks/look-4>

Schiaparelli, (t.y.h).... And the artists, haute couture fall-winter 2023/24. Look 14. <https://www.schiaparelli.com/en/haute-couture/haute-couture-fall-winter-2023-24/looks/look-14>

Schiaparelli, (t.y.i).... And the artists, haute couture fall-winter 2023/24. Look 16. <https://www.schiaparelli.com/en/haute-couture/haute-couture-fall-winter-2023-24/looks/look-16>

Schiaparelli, (t.y.j)..... And the artists, haute couture fall-winter 2023/24. Look 24. <https://www.schiaparelli.com/en/haute-couture/haute-couture-fall-winter-2023-24/looks/look-24>

Schiaparelli, (t.y.k). Ready-to-wear, fall-winter 2023/24, now and forever, Look 4.
<https://www.schiaparelli.com/en/collections/ready-to-wear-fall-winter-2023-24/lookbook/look-4>

Schiaparelli, (t.y.l). Ready-to-wear, fall-winter 2023/24, now and forever, Look 6.
<https://www.schiaparelli.com/en/collections/ready-to-wear-fall-winter-2023-24/lookbook/look-6>

Schiaparelli, (t.y.m). Ready-to-wear, fall-winter 2023/24, now and forever, Look 8.
<https://www.schiaparelli.com/en/collections/ready-to-wear-fall-winter-2023-24/lookbook/look-8>

Schiaparelli, (t.y.n). Ready-to-wear, fall-winter 2023/24, now and forever, Look 10.
<https://www.schiaparelli.com/en/collections/ready-to-wear-fall-winter-2023-24/lookbook/look-10>

Schiaparelli, (t.y.o). Ready-to-wear, fall-winter 2023/24, now and forever, Look 14.
<https://www.schiaparelli.com/en/collections/ready-to-wear-fall-winter-2023-24/lookbook/look-14>

Schiaparelli, (t.y.ö). Ready-to-wear, fall-winter 2023/24, now and forever, Look 21.
<https://www.schiaparelli.com/en/collections/ready-to-wear-fall-winter-2023-24/lookbook/look-21> <https://www.schiaparelli.com/en/collections/ready-to-wear-fall-winter-2023-24/lookbook/look-22>

Schiaparelli, (t.y.p). *Manteau fausse fourrure léopard*. https://www.schiaparelli.com/eshop/en/e-shop/ready-to-wear/jackets-and-coats/manteau-fausse-fourrure-leopard/p/ma00329400_901-t34

Schiaparelli, (t.y.r) *Shearling cardigan jacket*. https://www.schiaparelli.com/eshop/en/e-shop/ready-to-wear/jackets-and-coats/shearling-cardigan-jacket-/p/ph22ma049600s_999-t34

Schiaparelli, (t.y.s). *Shearling coat*. https://www.schiaparelli.com/eshop/en/e-shop/ready-to-wear/jackets-and-coats/shearling-coat/p/ph22ma029600s_107-t42

Schiaparelli, (t.y.t) *Surrealism writ joyful*. <https://dev.schiaparelli.com/en/collections/ready-to-wear-fall-winter-2021-22>

Schiaparelli, (t.y.u) *Collections, ready-to-wear, fall-winter 2021/22, lookbook*
<https://dev.schiaparelli.com/en/collections/ready-to-wear-fall-winter-2021-22/lookbook/look-14>

Shearling (t.y.) Cambridge Dictionary. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/shearling>

Sweeney-Risko, J. (2015). Elsa Schiaparelli, the new woman, and surrealist politics. *Interdisciplinary Literary Studies*, 17(3), 309-329

Seismographer (2016, 17 Kasım). *History of fur in fashion*.
<https://itsweb.org/history-of-fur-in-fashion/>

Skov, L. (2010). *Berg encyclopedia of world dress and fashion, Volume 8: West Europe* (ss. 90–91). Bloomsbury Publishing Plc.

Smith, K. (2023, 05 Eylül). 9 types of vegan leather coming for cowhide.
<https://vegnews.com/vegan-fashion-beauty/10-types-of-vegan-leather-coming-for-cowhide>

Soo-Yeon, H. ve Sook-Hi Y. (2001). Symbolic values of fur in fashion since 1990s - an analysis under the theories of fetishism. *Journal of Fashion Business*, 5(5), 49-64.

Steele, V. (2005) *Encyclopedia of clothing and fashion. Volume 2*. Thomson Gale.

Tekstil ve Moda Tasarımı Terminolojisi Sözlüğü (2023, 24 Ekim). *Fake fur, faux fur, teddy, woven fur*. https://www.nisantasi.edu.tr/dosyalar/stf/words_manual_-_tekstil_ve_moda_tasarimi.pdf

Türkiye Vegan Derneği (TVD) (2023). *Veganlık nedir?* <https://tvd.org.tr/veganlik-nedir/>

Ulutaş Ertuğrul, T. (2020, 07 Ocak). *Moda için tasarlanan illüstrasyonların dijital çağda taşıdığı önem nedir?* <https://www.pazarlamasyon.com/moda-icin-tasarlanan-illustrasyonlarin-dijital-cagda-tasidigi-onem-nedir>

Tamola, K. (2021, 27 Eylül). *Apparel and accessories, what does Kering's fur ban mean for luxury?* <https://www.luxurydaily.com/what-does-kerings-fur-ban-mean-for-luxury/>, Luxury Daily, 1-3, Napean LLC.

Tang, Y. (2020). Is there a future for fur?. Ryerson University, Fashion Faculty of Communication & Design. *Ryerson Fashion Research Collection*, 1-9.

Taras, M. ve Smyth, A (2013). *Furs of Alaska mammals A teacher's guide*. Alaska Department of Fish and Game Division of Wildlife Conservation.

Türk Dil Kurumu (TDK). (2011). *Büyük Türkçe sözlük*. Türk Tarih Kurumu Basım Evi. (11. Bsk).

Tolunay, B. (2017, 23 Mayıs). *Inuitler- Eskimolar: Geçmişleri, gelenekleri, bugünü*. <https://arkeofili.com/inuitler-eskimolar-gecmisleri-gelenekleri-bugunu/>

Türktaş, Z. ve Çakmaktepe, M. F. (2011). Sivas Yıldızeli ilçesi tülü dokumalarının özellikleri. *Arış*, 6, 100-111

Wilcox, R. T. (2010). *The mode in furs: A historical survey with 680 illustrations*. Dover Publications. https://www.google.com.tr/books/edition/The_Mode_in_Furs/0xy5DyFZGUoC?hl=tr&gbpv=1&dq=The+mode+in+furs:+A+historical+survey+with+680+illustrations&printsec=frontcover

Wilkinson, T. C. (2014). *Tying the threads of Eurasia, trans-regional routes and material flows in transcaucasia, Eastern Anatolia and Western Central Asia*, Sidestone Press.

Wolfe, I. (2022, 04 Ağustos). *These luxury brands are still harming animals for profit*. <https://goodonyou.eco/luxury-brands-harming-animals/>

Wood, S. (2023, 30 Ocak). *Schiaparelli couture show featured animal heads inspired by Dante's Inferno – here's what they mean*. <https://theconversation.com/schiaparelli-couture-show-featured-animal-heads-inspired-by-dantes-inferno-heres-what-they-mean-198819>.

Veale, E. M. (2003). VII. fashions in fur, in *The English fur trade in the later middle ages. British history* İçinde (ss. 133-155). <http://www.british-history.ac.uk/london-record-soc/vol38/pp133-155>.

Yarar Abanoz, E. (2016). *Örme tasarımında form ve desen* (Tez no: 441656). [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü], YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma* (11.Baskı). Seçkin Yayıncılık.

